William Saroyan

ARAM DERLER ADIMA

VARLIK YAYINLARI

WILLIAM SAROYAN

ARAM DERLER ADIMA

Çeviren :
TÜRKKAYA ATAÖV

İkinci Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK BÜYÜK CEP KİTAPLARI : 239

Bu kitabın ilk baskısı
Kasım 1953 te yapılmıştır

Varlık Yayınları, sayı : 1060
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Haziran, 1964

YAZ AYLARI VE GÜZELİM BEYAZ AT

Dünyayı türlü harikaların cirit oynadığı bir belde ve hayatı esrarlı olduğu kadar zevkli bir rüya addettiğim o eski güzel günlerin birinde, daha dokuzumu sürdüğüm zamanlar, bir sabah, benden başka onu tanıyan herkesin kafadan sakat demekte bir lâhza tereddüt etmediği kuzenim Murad evimin önüne gelip camı tıklatarak beni uyandırdı.

"Aram," diye seslendi.

Yataktan fırlayıp camdan dışarı bir göz atınca âdeta gördüğüme inanamadım.

Daha şafak sökmesine birkaç dakika vardı ama hava beni rüya görmediğime inandıracak kadar aydınlıktı.

Kuzenim Murad güzel bir beyaz atın üstüne yan gelmiş kurulmuştu.

Başımı camdan uzatarak gözlerimi uğuşturdum.

Ermenice, "Evet, atın tâ kendisi. Rüyada değilsin. Bineceksen haydi oyalanma. Çabuk." dedi.

Vakıâ, Murad dünyaya kazârâ gelen bunca can içinde hayatının en çok tadını çıkaran bir insandı ama bu yaptığına da akıl sır erecek gibi değildi hani.

En eski ve tatlı hâtıralarım atlarla dolu olduğu gibi ilk duyduğum arzu da ata şöyle bir doyasıya kurulmak olmuştu.

Bunun zevkine pâyân yoktu.

Ailece başımızda bir fıkaralık belâsı vardı ki sorma gitsin. Zaten beni o sabah gördüğüme inanmamağa sevkeden şey de meteliksiz olmamızdı.

Düpedüz fakirdik.. Paranın kırıntısı yoktu bizde. Bütün aile sersefildi. Şu mübarek Karaoğlan sülâlesinin meteliksizliğini her babayiğit anlıyamazdı. Hiçbir Allahın kulu, hattâ evin büyüğü bile, bir lokma ekmek alacak parayı nereden bulduğumuza akıl sır erdiremiyordu. Asıl mühimi, on bir asır gibi uzun bir zamandan beri, para-pul sahibi olduğumuz devirlerde bile, namus deyince parmakla gösterilmemizdi. Topumuz birden gururlu ve namuslu insanlardık. Doğruyu eğri-

yi bilirdik. Menfaatimiz pahasına önümüze gelene külâh giydirmek aklımızın kenarından geçmezdi.

O güzelim atı gözlerimle gördüğüm, bir hoş kokusunu duyduğum, hattâ heyecan verici soluyuşunu işittiğim halde, Murad'ın hayvanı satın alamıyacağına göre, atın ne Murad'a, ne bana, ne de ailenin herhangi bir ferdine ait olamıyacağını kendim gibi biliyordum. Muhakkak çalınmış olmalıydı. Buna da inanmağa da gönül razı değildi.

Karaoğlanların hiçbiri hırsız olamazdı.

Evvelâ kuzenime sonra da ata baktım.

İkisinin de sakin hali beni hem sevindiriyor, hem endişelendiriyordu.

Birden, "Murad," dedim, "Söyle bakalım, nereden çaldın bu atı?"

"Uzatma artık, bineceksen durma fazla."

Demek çaldığı doğruydu. Evet, çalmıştı. Bundan zerre kadar şüphe etmek mânasızdı artık. Şimdi de gelmiş ata binip binmeyeceğimi soruyordu.

Doğrusu, bir defa binmek için at çalmakla, kalkıp da, ne bileyim, para çalmak ayni değildi herhalde. Belki de buna çalmak demek haksızlık olurdu. İnsan Murad gibi at için delidivane olursa, buna pek çalınmış denemezdi. Hayvanı başkasına satmağa kalkarsa işte o zaman yalnız çalmak değil, çalmanın daniskası olurdu. Bunu ne Murad, ne de ben aklımızdan bile geçirmezdik.

"Biraz bekle de giyineyim," dedim.

"Pekâlâ, yalnız elini çabuk tut."

Bir lâhzada giyinip pencereden bahçeye atlar atlamaz kendimi atın üstünde ve Murad'ın arkasında buldum.

O zamanlar kasabanın nihayetinde, Walnut mahallesinde oturuyorduk. Bizim evi geçince bağlar, çiçek bahçeleri, su hendekleri ve şehre giden yollar başlıyordu. Üç dakika içinde Olive mahallesine gelmiştik. At alabildiğine koşuyordu. Hava ne taze, ne temizdi! Ailenin en sapığı denilen Murad sözüm ona şarkı söylemeğe, daha doğrusu, kulağa hiç de hoş gelmeyen sesler çıkarmağa başladı.

Her ailede bir deli vardır derler. Herkes Murad'ı da bizimkinin delisi olarak kabul ederdi. Ondan evvel bu unvan en çok San Joaquin Vâdisinde oturan siyah saçlı uzun bı-

yıklı, sağlam yapılı ve "Aldırma, kıyamet kopmadı ya" lâfını diline pelesenk etmiş olan bir Hüsrev Amca'ya münasip görülmüştü.

Ne olursa olsun, "Aldırma, kıyamet kopmadı ya" demekten başka bir şey bilmediği ağızdan ağıza dolaşırdı. Hattâ, bir defasında, bıyıklarını düzelttirmek için berbere girdiği bir sırada nefes nefese arkasından yetişen oğlu evlerinin yanmakta olduğunu haber verdiği zaman bile, ayağa kalkarak kalın bir sesle, "Aldırma, kıyamet kopmadı ya!" demiş. Bu sefer berberin telâşla, "Eviniz yanıyor, işitmediniz mi?" diye lâfa karışması üzerine, "Anladık be adam, kıyamet kopmadı ya!" deyip herife çıkışmış.

İşte, başkasının oğlu olmasına rağmen, kuzenim Murad için de, hık demiş o adamın burnundan düşmüş diyorlardı. Bizim ailede bir adamın oğlu olmak mutlaka ona benzemek demek değildi...

Biz atın üzerinde giderken Murad hâlâ şarkı söylüyordu. Kendi haline bıraktığımız atın, yoruluncaya kadar koşacağı belliydi.

Nihayet Murad, "Haydi, sen aşağı in de, ben yalnız başıma koşturayım," dedi.

"Benim de tek başıma binmeme müsaade edecek misin?" diye sordum.

"Ata bağlı. Hele sen bir aşağı in de."

"İş ata kaldıysa bindim demektir."

"Görürüz. Seni bilmem ama benim atlarla aram iyidir. Bunu unutma."

"Senin aran iyiyse, benimki de iyidir," diye cevap verdim. "Aran iyi diyelim de düşmeğe falan kalkma."

"Öyleyse, benim de tek başıma bir defa binmeme müsaade edersen inerim." diye şart koştum.

Ben iner inmez, Murad'ın hayvanın karnına ökçeleriyle vurmasıyla birlikte at evvelâ art iki ayağı üstünde şaha kalktı ve kişnedikten sonra ok gibi fırladı. Allahım, ne gidişti o! Murad çimenlerin üstünden âdeta uçtuktan sonra ilerdeki çiti de atladı ve beş dakika sonra kan ter içinde geriye döndü.

Güneş iyiden iyiye çıkmıştı artık.

"Şimdi sıra bende," diyerek Murad'a verdiği sözü hatırlattım.

Attan indikten sonra bana, "Haydi, atla," diye haykırdı. Ata bindim, fakat hayret... Hayvan kılını bile kıpırdatmıyordu. Hiç yürümiyecek diye ödüm kopmuştu.

Murad, "Ne duruyorsun? Ökçelerinle karnına vursana. Haydi, vakit geçirme. Kimse kalkmadan geri götürmeliyiz." diyordu.

Kuzenimin dediği gibi ayaklarımla şöyle sertçe bir dokunmamla bir-iki kişneyip ileri geri gittikten sonra koşmağa başlaması bir oldu. Atın üstünde ne yapacağımı bilemiyordum. Çitlere doğru gideceğimize Dikran Halebyan'ın bağına girmiştik. Ben attan düşünceye kadar hayvan altı-yedi asmayı çiğneyip geçti. Süvarisi yerde yatarken at hâlâ alabildiğine koşuyordu.

Murad nefes nefese yanıma geldikten sonra, "Sana aldırdığım yok ama atı mutlaka bulup getirmemiz lâzım. Sen buralara göz kulak ol, ben de aşağılara bir uzanayım. Hayvanı görürsen beni çağır hemen gelirim" dedi.

Yoldan aşağıya inmeğe koyulduğum sırada Murad çitlere doğru ilerliyordu.

Atı bulup getirinceye kadar yarım saat geçti.

Murad, "Haydi, atla. Bütün şehir ayağa kalktı artık." dedi.

"Ne yapacağız?" diye sordum.

"Ya geri götürecek veya yarın sabaha kadar bir yerde saklıyacağız."

Zerre kadar endişeli görünmüyordu. Hiç olmazsa bir zaman için geri götürmeyip bir yere gizleyeceğinden şüphe etmiyordum.

"Nereye saklayacağını biliyor musun?"

"Aklıma bir yer geldi."

"Atı çalalı ne kadar oldu?"

Birden aklıma Murad'ın birkaç sabahtır atla dolaşıp da yalnız bu sabah bana haber vermesi ihtimali gelmişti.

Murad çıkıştı, "Çalmaktan bahseden kim?"

"Neyse bunu bırak da kaç sabahtır bu ata binip geziyordun onu söyle!"

"Yalnız bu sabah!"

"Doğru mu söylüyorsun?"

"Elbette hayır, ama iş meydana çıkarsa senin ata yalnız bu sabah bindiğimizi söylemeni istiyorum. İkimizin de göz gö-

re göre yalancı olmasına gönlüm razı olmaz. Yalnız bu sabah ata bindik. İşte senin bileceğin bundan ibaret."

"Pekâlâ," diye cevap verdim.

Fetvacıyan adlı bir köylünün bir zamanlar gözünün bebeği gibi bakıp iftihar ettiği bağa doğru ilerliyerek hayvanı ahıra soktu.

Eve doğru yürümeğe başladık.

Murad, "Ata hâkim olmak öyle kolay değildir. Başlarda bana karşı da oldukça hırçındı ama sonra uysallaştı. Benim hayvanlarla aram iyidir. İsteyip de ata yaptıramıyacağım hiçbir şey yoktur. Onlar anlar beni," diyordu.

"Peki, nasıl anlarlar?"

"Kendime göre bazı usullerim var."

"Ne gibi yani."

"Bayağı!"

"Ben de atlardan senin kadar anlamayı isterdim doğrusu," dedim.

"Sen daha küçüksün. On üçüne gel, sen de bilirsin bu işleri."

Eve dönüp kahvaltımı ettim.

O gün öğleden sonra Hüsrev Amca bize, kahve içip sigara tellendirmeğe geldi. Bir iskemle çekip elinde sigara düşünceye daldı. İhtimal eski vatanını hatırlamıştı. Biraz sonra gelen John Byro adlı bir çiftçi de annemin getirdiği tütünden sigara sarıp bir nefes çektikten sonra hüzünlü bir sesle, "Beyaz atım aylardır kayıp. Nereye gider aklım almıyor," dedi.

Bu lâf Hüsrev Amcaya dokunmuş olacak ki, "Kıyamet kopmadı ya! Bir atçık kayboluvermişse ne çıkar? Atı bırak hepimiz vatanımızı kaybetmedik mi? Bir at için ağlayıp sızlamanın yeri mi var şimdi?" diye bağırdı.

John Byro, cevaben, "Doğru. Şehirli olduğun için atın kiymetini bilmezsin. Halbuki ben... Atsız araba neye yarar ki?" dedi.

Hüsrev Amca gene, "Aldırma be adam!" dedi.

"Buraya gelebilmek için on mil yürüdüm."

"Ayakların yok değil a, yürü."

"Öyle ama sol bacağım ağrıyor."

"Sol bacağın ağrıyor diye ne olmuş sanki."

"Haydi o bir şey değil. Lâkin ata tam altı dolar sayıp almıştım.'

Hüsrev Amca, "Paraya kedi ciğeri kadar ehemmiyet vermem," dedikten sonra kapıyı hızlıca kapıyarak dışarı çıktı.

Annem amcamın halini misafire izaha çalışarak, "Sen ona bakma, çok iyi kalplidir. Vatanını özledi de," diyordu.

Giftçi gider gitmez doğru Muradlara koştum.

Kuzenim bir şeftali ağacının altına oturmuş ufak bir ardıç kuşunun kırık kanadını düzeltmeğe çalışıyordu. Uzaktan arasıra hayvanın kulağına bir şeyler fısıldadığı besbelliydi.

Murad beni görünce, "Ne var?" diye sordu.

"Çiftçi John Byro bize geldi. Atının kaybolduğunu söylüyor. Dediğine bakılırsa hayvan bir aydır ortalıkta yokmuş," dedim ve hemen ilâve ettim. "Doğru dürüst ata binmesini öğreninceye kadar onu sahibine iade etmiyeceğine dair bana söz vereceksin değil mi?"

"Sen öğreninceye kadar bir sene gelir geçer."

"Atı bir senelik olsun alıkoyamamazlık etmeyiz, değil mi?"

Murad ayağa kalkarak, "Ne!" diye gürledi. "Karaoğlanlardan birini hırsızlığa mı teşvik ediyorsun. At ergeç hakiki sahibine iade edilmelidir."

"Peki ama, ne zaman?"

"Altı aya varmaz iade etmiş oluruz."

Sonra avucundaki kuşu serbest bıraktı. Ardıç kuşu bir iki sendeleyip yere düştükten sonra kanatlarına iyice alışıp yükseklerde kayboldu.

İki haftadır her sabah atı sakladığımız ıssız bağdan alıp veriyansın ediyorduk eğlenceyi. Lâkin tek başına binme sırası bana gelince hep ayni nakarat... Bağı geçip çitlere varınca, ben kendimi yerde buluyor, at da başını alıp bir müddet koşmakta devam ediyordu. "Gün olur atla Murad gibi oynamasını ben de öğrenirim" diye avunup duruyordum.

Bir sabah gene Fetvacıyan'ın kum çölünü andıran bağının yolunu tutmuş giderken John Byro'ya rastlayıvermiyelim mi!

Murad, "Bırak da ben konuşayım. Bilirsin çiftçilerle aram iyidir," diyerek beni teskine çalıştı.

Murad: "Merhaba, John Amca!" dedi.

Çiftçi altımızdaki atı alıcı gözüyle iyiden iyiye tetkik et-

tikten sonra sordu: "Merhaba, dostumun evlâdları. Atınızın adı ne?"

Murad, "Kalbim," diye cevap verdi.

"Pek güzel isim. Doğrusu bu isim de atın böylesine değer. Bunun benden haftalarca evvel çalınan at olduğuna hani neredeyse yemin edebilirim. Ağzına bir baksam."

Murad, "Bak, tabiî."

Atın ağzının içini uzun uzun muayeneden sonra, "Dişine kadar benimkinin ayni. Ana-babanızı tanımasam bu benim atım diye lâfı kesip atmakta şu kadar tereddüd etmezdim ama ailenizin namusu herkesçe malûmdur. Bu hayvan benimkinin ikiz kardeşi olmalı. Benim yerime başkası olsa kalbinden ziyade gözüne inanırdı. Neyse, haydi, uğurlar ola delikanlılar."

Murad, "Sana da," diye cevap verdi.

Sabahleyin daha ortalıkta in-cin top oynarken atı aldığımız gibi doğru John Byro'nun ahırına götürüp kendi ellerimizle yerine koyduk. Köpekler etrafımızda dolaşıyor, paçalarımıza sürünüp geçiyorlar fakat Allahtan ağızlarını açıp da bir tek sedâ çıkarmıyorlardı.

Köpeklerin sükûtu tuhafıma gitmişti. Murad'a dönerek, "İsabet! Ses çıkartmamaları tuttu" dedim.

Murad, "Başkası olsa evet ama bilirsin köpeklerle aram iyidir," diye gene teminat veriyordu.

Kuzenim kollariyle atın boynuna sarıldıktan sonra burnunu atın burnuna sürttü. Sonra oradan ayrıldık.

O gün öğleden sonra John Byro bizim eve gelerek çalınıp da sonra geri getirilen atını anneme gösterip, "Ne yapacağımı bilmiyorum. Atın bu derece semiz olduğuna daha evvelce şahit olmamıştım. Üstelik uslanmış da. Allaha şükür." diyordu.

Ön odada duran Hüsrev Amca gene biraz kızarak, "Atına tekrar sahip oldun işte. Kes sesini artık. Hem geri geldiyse ne olmuş yani. Kıyamet kopmadı ya!" diye bağırıyordu.

HANFORD YOLCULUĞU

Corgi Amcam tâ Hanford'da iş buluverince yirmi-yedi millik yolu katedebilmek için bisikleti tamir vazifesi de ona düşmüştü. İlk günlerde kuzenim Vask'ı amcamla birlikte göndermeğe yeltenmelerine rağmen sonraları beni yanına kattılar.

Ailemiz Corgi gibi aptalımsı bir evlâd sahibi olmaktan şikâyetçi değildi ama onu başlarından atabilmek için de yer arıyorlardı. Corgi şöyle Hanford'a gidip bir baltaya şap olursa onlar da epey rahat edecekti. Böylece, Corgi hem para sahibi olur, hem de arkadakilere yük olmazdı. Daha doğrusu asıl istedikleri Corgi'nin gözden uzak olmasıydı

Büyükbabam, Corgi için, "O da, çalgısı da ayni çukura!" der ve ilâve ederdi, "Eğer hikâyecinin biri tutar da ağaç altına çöküp sabahtan akşama kadar çalgı çalan bir adamdan bahsederse, inanın bana, o yazar hayatın kırıntısından anlamaz... Para lâfı ettin mi dinlerim, gerisini boşver. Adamın böylesini güneşin altına göndermek lâzım. Elindeki çalgısını da beraber tabiî."

Büyükannem, "Şimdi böyle söylüyorsun. Birkaç gün geçsin de bak. İki üç güne kalmaz "musiki, musiki" diye başımın etini yersin."

"Saçma. Hikâyecinin biri tutup da şarkı söyleyen adam dünyanın en mesut adamıdır derse o adam ayakta uyuyor demektir. Bırak gitsin Corgi'yi... Yirmi-yedi mil de pek kısa bir mesafe sayılmaz hani ya."

"Birkaç güne kadar bu lâfları ağzına bile almaz, hiddetinden odada dört dönersin. O zaman ben de ellerimi kalçalarıma dayar, haline bakarak doyasıya gülerim."

"Senin saçın uzun, aklın kısa. Hikâyecinin biri kalkar da kadın milletini öve öve göklere çıkarırsa anla ki o kaçık kendi karısını unutup hayâle dalmıştır."

"Gençliğe vedâ edeli epeyi oldu. Sen de bunun farkında olduğun için sağa sola bağırıp çağırıyorsun."

"Kapa çeneni, mübarek kadın. Kapa, yoksa şimdi..."

Büyükbabam odanın içinde göz gezdirerek çocuklarını ve torunlarını birer birer süzdükten sonra, "Corgi Amcanız Hanford'a gidiyor. Ne dersiniz?" diye sordu.

Kimse ağzını açıp bir kelime söylemedi.

"Öyleyse gidiyor. Onunla birlikte kimin gideceği meselesine gelince... Corgi'nin peşine katıp Hanford'a göndermekle evlâdlarımızdan hangisini cezalandıracağız bakalım? Boşboğaz hikâyecinin biri çıkar da bir şehirden diğerine gitmek bir genç için tatlı bir tecrübedir derse, o seksenlik yazar çocukken evinden ancak iki mil ayrılmış demektir... Acaba kimi cezalandırmalı? Vask'ı mı? Onu mu cezalandırmalı? Vask, kalk bakalım ayağa!"

Kuzenim Vask oturduğu yerden kalkıp ihtiyarın tâ önüne gitti. Büyükbabam kocaman gözlerini Vask'a dikmiş, bir taraftan uzun bıyıklarını büküyor, bir taraftan da boğazını temizliyordu. Bir ara elini Vask'ın yüzüne doğru götürdü. Koca el Vask'ın kafasını âdeta içine almıştı. Vask kılını kıpırdatmıyordu.

Büyükbabam tekrar, "Corgi Amcanla Hanford'a gider misin?" diye gürledi.

Vask, "Büyükbabam isterse evet," diye cevap verdi. İhtiyar ağzını, burnunu oynata oynata düşünmeğe başladı ve sonra, "Efendim, Corgi aptalın biridir. Sen de ondan aşağı kalmazsın. Onun gibi iki aptalı bir araya getirmek fena bir hareket olmaz." dedi.

Diğerlerine dönerek sordu: "Ya siz buna ne dersiniz? Kazık kadar bir aptalın yanına bücür bir enayiyi vermek doğru olur değil mi? Haydi, durmayın süt dökmüş kediler gibi. Ağzınızı açıp düşündüğünüzü söyleyin."

Zorab Amca atıldı. "İyi olur iyi. İki aptal yan yana. Kazığı çalışır, bücürü eve bakar, yemek pişirir."

Büyükbabam, "Hakikaten, fena fikir değil. Biri çalışır, biri eve bakar. Hey, bücür, sen yemek yapmasını becerebilir misin?"

Büyükannem, "Ya ne zannettin, tabiî pişirir. Hem de âlâsını. Pilâv yapmak da mı elinden gelmez zannediyorsun."

Büyükbabam Vask'a dönerek, "İnanalım mı? Yoksa pilâv derken cibre pişirip çıkar mısın işin içinden? Unutma, dört

fincan su, bir kap pirinç, bir kaşık da tuz."

Büyükannem gene lâfa katıştı, "Pilâv pişirmek olsun elinden gelir artık dedik ya!"

Büyükbabam kızgınca, "Ha gayret! Elimin tersini ağzının üstünde bulmana az kaldı. Bırak da çocuk kendi konuşsun. Dili yok değil ya. Öyle değil mi, oğlum? Muharririn biri çıkar da çocukların ihtiyarların suallerine akıllı cevaplar verdiğini ileri sürmek gafletine düşerse, o adam mübalâğacı yahudiden başka bir şey değildir... Söyle bakalım şimdi. Yenecek gibi bir pilâv pişirebilir misin?"

Vask cevap verdi. "Bir defa pişirmiştim. Herkes bayıla bayıla yedi."

Büyükbabam ,"Ya tuz? Ne kadar tuz koymuştun pişirdiğin zaman? Yalan söyleme, bilirsin beni."

Vask cevap veremedi.

Büyükbabam tekrar lâfa karıştı, "Pirinç denince ağzını bıçak açmıyor değil mi? Söyle bakalım pişirdiğin o pilâvda ne gibi bir eksiklik vardı? Söyle, korkma. Doğruyu söylersen kimse sana fena muamele edemez."

Vask, nihayet, "Çok tuz koymuşum bilmiyerek," dedi. "Hem de o kadar çok ki bütün ev halkı gece gündüz su içmeğe mecbur olmuştu."

Büyükbabam, "Mübalâğaya hacet yok. Pilâv çok tuzlu olunca gece gündüz su içilmez de ne yapılır sanki. Tuzu bol pilâv az mı boğazımızdan geçti. Şunu unutma ki tuz aşı yedin diye su başından ayrılmıyan tek vatandaş sen değilsin... Meseleyi fazla lâfa boğmadan bana sadece pilâvın tuzlu olduğunu söyle o kadar. Söyle de Corgi Amcanla gidecek kimsenin sen olup olmadığını söyleyivereyim."

Büyükbabam odadakileri teker teker süzdü ve birden, "Bana kalırsa gidecek adam bundan başkası değildir," dedi ve devam etti. "Bir diyeceğin varsa durma, söyle. Pilâvın sulusu mu tuzlusu mu daha ehvendir." Sonra hazır bulunanlara dönerek, "Söyleyin bakalım bunu mu, Vask Karaoğlanyan'ı mı, gönderelim?"

Zorab atıldı, "Bana kalırsa Aram gitmeli. O bu cezaya müstehaktır."

Bütün gözler bana çevrildi.

Büyükbabam gürleyerek, "Aram mı?" diye bağırdı. "Şu

gülen, katıla katıla gülen çocuğu mu demek istiyorsun?'

Büyükannem lâfa karıştı. "Ya kimi demek istiyecek? Anlamamış gibi sorup durma!"

Büyükbabam başını ağır ağır döndürerek gözlerini büyükanneme dikti ve yarım dakika kadar onu süzdükten sonra, "Yazarın biri çıkar da bir adamın âşık olacağı tutup evlenmeğe kalkıştığından bahis açarsa o adamcağız dünya evine girdiği gündenberi doksan-yedisinde kara topraklara karışmcaya kadar başını belâya sokacağından bihaber olan âşık bir delikanlı masalını anlatıyor demektir."

Büyükbabam tekrar sordu. "Aram mı dedin, sâhi?"

Zorab Amca cevap verdi, "Evet!"

"Aram bu cezayı hakketmek için ne suç işledi ki?"

'Kendi bilir kabahatini."

Ayağa kalkıp büyükbabama doğru ilerledim. Kocaman eliyle suratımı avuçlamasından kızgın olmadığını anlamıştım.

Birden sordu, "Suçun ne?"

Suçlarımı hatırladıkça kendimi tutamayıp gülüyordum. Büyükbabam da beni yalnız bırakmıyarak gülmeğe başladı.

Koca odada ikimiz gülüyorduk. Diğerleri kedi gibi sessiz oturuyorlardı. Her türlü kahkahayı beğenmiyen büyükbabam kendi gibi gülemiyeni gülmekten men etmişti. Karaoğlanlar içinde gülüşü onunkini andıran bir ben vardım.

Büyükbabam ciddileşmiye çalışarak tekrar sordu. "Anlat, suçun ne?"

"Hangisini anlatayım?"

Büyükbabam Zorab Amcama dönerek, "Hangisini anlatsın" dedi. "Anlaşılan yüz karası bir tane değil."

Zorab Amca, biraz kırgın, "Bilir o" diye çıkışınca atıldım. "Komşulara senin delinin biri olduğunu söylememi mi kastediyorsun?"

Zorab Amca sesini çıkarmadı.

"Yoksa senin konuşmanı taklid edişimi mi?"

Zorab Amca, emin bir tavırla, "İşte Corgi'yle gidecek biri varsa, o da budur, azizim," dedi.

Zorab Amca'yı alaya alışımı uzun uzun anlatmama taraftar görünmüyordu.

Büyükbabam bu sefer beni sorguya çekti. "Pilâv pişirmesini becerebilir misin?"

Pilâv pişirebilirsem Corgi'yle doğru Hanford'a gideceğe benziyordum. Küçük çocukların seyahate alışmamalarındaki binbir fayda hakkında her kim ne derse desin Hanford'a gitmeyi canu gönülden arzu ediyordum doğrusu.

Derhal, "Tabiî pilâv pişirebilirim," diye cevap verdim.

Büyükbabam, "Elinden çıkan pilâv birşeye benzer mi bari?" diye sorduktan sonra ilâve etti, "Pilâvı tuzlu mu yoksa sulu mu pişirirsin?"

"Bazan tuzlu, bazan sulu. Bazan da karar."

"Biraz düşüneyim," dedikten sonra duvara yaslandı. Bir dakika geçmemişti ki büyükannemden üç bardak su istedi. Uçünü de yuvarlayıp devam etti düşünmeğe.

"Demek bazan tuzlu, bazan sulu, bazan da karar ha! Hanford'a bunu mu gönderelim dersiniz?"

Zorab Amca hemen cevap verdi. "Bu dururken başkasını yollamağa kalkışmak budalalık olur."

Büyükbabam, kararını verince, "Pek âlâ," dedi, "aradığımızı bulduysak herkes çıksın dışarı."

Ben de çıkmağa hazırlandığım bir sırada büyükbabam ensemden yakalıyarak, "Sen dur," dedi.

"Başbaşa yalnız kalmışken Zorab Amcanın taklidini yapbakalım."

Ben Zorab Amcanın taklidini yaptıkça büyükbabam gülmekten kırılıyordu.

Bir ara kahkahasını keserek, "Senin yerin Hanford, oğlum," dedi."Hiç durma Hanford'a git. Git de pilâvı ister tuzlu, ister sulu pişir."

Corgi Amcanın refakatine seçilişim işte böyle olmuştu.

Ertesi sabah gün doğmadan yola çıktık. Bisikletin arkasına oturmuştum. Otura, otura yorulmuş olacağım ki bir ara yürümeği tercih ettim. Corgi Amca da yere inince bisikleti kullanma vazifesi bana düşmüştü. Akşama doğru Hanford'a vardık.

Maksadımız bir iş bulup mevsim sonuna kadar Hanford'da kalmaktı. Evvelâ suyu, gazı ve sobası olan bir ev aramıya koyulduk. Elektrikle başımız pek hoş değildi. Gaz yetip de artıyordu bile. Altı, yedi yere baktıktan sonra o akşam Corgi Amcanın beğendiği bir eve taşındık. On bir odalı bir kâşâneye benziyordu burası. Odalardan bir tanesinde bir yatak, bir de se-

dir vardı. Diğerleri bomboştu. Corgi Amca bir mum tutuşturduktan sonra çalgısı elinde şarkı söylemeğe başladı. Şarkı bazan melânkolikleşiyor, bazan da gayriciddî bir havaya bürünüyordu. Ne kadar zaman çalıp söylediğini bilmiyorum ama acıktığımın farkına varmış olmalı ki birden ayağa kalkarak, "Aram, bana pilâv yap!" dedi.

Bir tencere pilâv pişirdim. Tuzlu olup olmadığını bilmiyorum ama Corgi Amcanın, bir kaç defa "aman, ne güzel!" dediğini hâlâ hatırlıyorum.

Kuşların cıvıltısıyla şafak vakti uyandık.

Corgi Amcaya hatırlattım. "Unutma, bugün işe başlıyorsun."

Corgi Amca, homurdana homurdana, "Bugün mü?" diye sordu.

Amcam istemiye istemiye evi terkettikten sonra oturacak bir kanape aradım. Bulamayınca eşiğin üstüne yerleştim. Şehir gündüz gözüyle fena bir yere benzemiyordu. Yalnız koca sokakta topu topu dört ev vardı. Biraz ilerde bir kilise görünüyordu. Daha oturalı bir saat geçmemişti ki Corgi Amcanın bisikletine kurulmuş, sevinç içinde bizim tarafa geldiğini gördüm.

Sevinçten deliye dönmüş olmalıydı ki, ne yaptığını bilmiyerek, bisikletiyle gül fidanlarının arasına girdi.

"Allaha şükür işten kurtulduk," dedi.

"Ne?"

"İş yok. İşte bu kadar. Tanrıya hamdüsena etmeliyim." Ben telâş içindeyken, o hiç oralı olmıyarak, kopardığı bir gülü kokluyordu.

Ben, "Demek işe girmedin ha?" diye tekrar tekrar sordukça o girmediğini söyliyerek Allahına şükrediyordu.

"Niye girmedin?" deyince karpuzların hasad mevsiminin kapandığını ve bunu da çiftçilerden öğrendiğini söyledi.

"Mevsimin bitmesine imkân yok," diye çıkıştım.

Corgi Amcam ısrar ediyor ve beni mevsimin sona erdiğine inandırabilmek için yeminibillâh ediyordu.. Her seferinde de bu hakikati çiftçiden öğrendiğini ilâve etmeği unutmuyordu.

Cevap verdim. "Suratına bakıp da senin çalışmakta bezin olmadığını anlayıverince hem başından savmak, hem de kal-

bini kırmamak için mevsim bitti deyivermişler."

Corgi Amcam, hâlâ, "Bütün mevsim boşuz. Karpuzların hepsi iyi ki koparılmış" diye sevinmekte devam ediyordu.

Beni bir düşüncedir almıştı. "Mevsimin daha başında olduğumuz halde sen bir baltaya sap olamadın. Şimdi ne yapacağız" diyordum.

"Mevsim sona erdiğine göre, ne yapacağımız besbelli. Evin aylık kirası olan altı doları ödediğimiz ve pirince yetecek kadar paramız olduğu için burada bir aylık hayâl âlemi yaşayıp sonra evin yolunu tutacağız."

"Eve beş parasız mı döneceğiz?"

"Parasız, ama pür sıhhat."

Bunu söyledikten sonra eve girmesile elini çalgısına atması ve şarkı söylemeğe başlaması bir oldu. O kadar âhenkli çalıp söylemeğe koyulmuştu ki yarıda kesip konuşmağa devam etmeğe ve onu iş başına dönmeğe mecbur etmeğe kıyamadım.

Hanford'da bir ay geçirdikten sonra eve döndük. Bizi ilk gören büyükannem olmuştu.

Tam zamanında geldiniz. Sizinki kaplan gibi vahşileşti. Haydi çıkarın bakalım kazandığınız paraları!" dedi.

"Verecek paramız yok," diye atıldım.

Büyükannem, şüpheli, "Çalıştı mı bâri?" diye sordu.

Tereddütsüz, "hayır" diye cevap verdim. "Bütün ay çalıp şarkı söylemekten başka birşey yapmadı."

Büyükannem, "İyi pilâv pişirebildin mi bâri?" dedi.

"Bazan tuzlu, bazan sulu, bazan da güzel pilâv yaptım."

Büyükannem, "meteliksiz döndüğünüzü büyükbaban işitmesin" diyerek eteğini kaldırdı ve biriktirdiği paraların bir kısmını avucuma sıkıştırdı. "Parayı başka yere sarfettiğini görmiyeyim" der gibi bakışlarının farkına varınca, "sözünden dışarı çıkmam" diye teminat verdim.

Büyükbabam eve gelince homurdanmağa başladı.

İlk sözü, "bu kadar kısa zamanda niye döndünüz?" oldu. Sonra, "Mevsim ne çabuk bitti? Nerede kazandığınız para?" diye parladı.

Parayı uzattım.

Büyükbabam tekrar bağırmağa başladı, "O Corgi'nin sabahtan akşama kadar çalıp türkü söylemesine razı değilim. Kitabın birinde bir babanın aptal çocuğunu akıllı evlâdların-

dan çok sevdiğini okursanız bilin ki o yazar taslağı bekârın biridir."

Lâkin aradan biraz zaman geçip de Corgi Amca mutad yerine çökerek nağmeler çıkarmağa başlayınca büyükbabam sedire uzanarak can kulağiyle dinlemeğe başladı.

Bu arada, geçen akşamki pilâvın tuzunu yoketmek için mutfakta koşarak üç dört bardak su diktim. Tekrar avluya çıktığım zaman büyükbabamın sırıtarak uyuduğunu, Corgi'nin de yumuşak sesiyle türkü okuduğunu gördüm.

NAR AĞAÇLARI

Melik Amcam dünyanın görüp göreceği en tembel çiftçilerden biriydi. Aklı havalarda şair ruhlu bir adamcağızdı o. Güzelliğin meftunuydu. Dünyayı mavi gördüğüm o eski günlerde, ben de, amcama yardım gayesiyle, yüz kadar nar ağacı dikmiştim. Tarlada alın teri döktüğümüz sıralarda John Deere marka koca bir traktörün üzerine kurulurduk. Çiftçilik, bizim için, zevkten başka bir şey değildi. Amcamın aklı fikri ağaç dikip yetiştiğini görerek iftihar etmekti.

Yalnız, ağaçların büyüdükleri yoktu. Toprak çölden beterdi. Amcam altıyüzseksen hektarlık bu araziyi ilk satın aldığı zaman engin toprakları göstererek, "Bir gün bu kuru topraklar mâmur bahçelerle bezenecek, o bahçeleri fıskiyelerden fışkıran buz gibi sular sulayacak ve gözünün gördüğü yerler bir güzellik panayırına dönecek," demişti.

"İnşallah," diye cevap vermiştim.

Yeni aldığı toprakları aileden ilk ve tek gören bendim. İnce ruhlu olduğumu biliyor ve ayni yolun yolcusu olduğumuzdan zerre kadar şüphe etmiyordu. Satın aldığı toprakların beş para etmiyen çölden başka bir şey olmadığını ikimiz de pekâlâ biliyorduk. Güneşin cehenneme çevirdiği Sierra Nevada'ların eteklerine yerleşmiş bu topraklardan daha başka ne beklenebilirdi ki! Ortalıkta sıcak ve kuru iklimde yetişen çöl nebatlarının bin - bir türlüsü görünüyordu. Burası, karınca yiyenler ve sincaptan tutunuz da boynuzlu karakurbağalar ve muhtelif yılanların vatanıydı sanki. Gökte şahinlerle kartallardan başka kuş göze çarpmıyordu. Yalnızlık, boşluk, hakikat ve asaletin tadını tadıyordu insan. Tabiat burada en mağrur, en kuru, en münzevî ve en tatlı haliyle görünüyordu.

Yolun yarısında arabadan inerek yürümeye başladık.

Amcam, "İşte, bu gördüğün yerler benim," dedi.

Ayağiyle toprağı kazaraktan ağır ağır yürüyordu. Birden boynuzlu bir karakurbağa fırladı. Amcam omuzumdan tutmuştu. Tavrından biraz korktuğu belli oluyordu.

"Bu hayvanın adı ne?" diye bana sordu.

"Kertenkeleye benziyen şu küçük şey mi?" dedim.

"Evet, boynuzlu bir fareyi andıran şu hayvan. Nedir onun adı?"

"İyi bilmiyorum ama boynuzlu karakurbağa galiba," diye cevap verdim.

Hayvan biraz uzakta duruyordu.

Amcam, gözlerini, önünde duran yaratığa dikmiş, soruyordu, "Zehirli midir?"

"Yenince mi, ısırınca mı?"

"Her ikisi de!"

"Yenecek birşey değil ama zehirli olduğunu da zannetmiyorum. Şimdiye kadar çok yakaladım. Yakayı ele verip de hürriyetleri elden gidince bütün neşelerini kaybetmelerine rağmen ısırmağa yeltenmiyorlar. İstersen şunu yakalıyayım sana."

"Haydi, durma."

Sinsi sinsi yaklaşmamla hayvanın üstüne atılmam bir oldu. Amcam bir kenarda durmuş bana bakıyordu.

"Dikkatli ol" diye söylendi. "Zehirsiz olduğuna eminsin değil mi?"

"Bugüne kadar onların düzinesini ellerimle yakaladım."

Boynuzlu karakurbağayı amcamın yanına götürdüm. Korktuğunu belli etmemeğe çalışıyordu.

Titrek bir sesle, "Sevimli bir mahlûka benziyor," dedi.

Amcama, "Eline alıp iyice bakmak istiyor musun?" diye sordum.

"Hayır," diye cevap verdi, "hayır, sen tut daha iyi. Bugüne kadar şuna benzer başka bir hayvanı bu kadar yakından tetkik ettiğimi hatırlamıyorum. Bak, gözleri de var. O da bizi görüyordur herhalde."

"Şüphe etmem. Bak, şimdi de gözlerini sana dikti."

Amcam da dikkatli dikkatli hayvanı süzmiye başladı. Yarım dakika kadar ikisi de birbirinin yüzüne bakmakta devam etti. Nihayet karakurbağa başını çevirip nazarlarını başka tarafa döndürünce amcamın yüreğine su serpildi.

Amcam, 'Bunların bini bir araya gelirse bir insanı bal gibi haklarlar," dedi.

"Toplu olarak gezdikleri vâki değildir. Tek başlarına bile binde bir görünürler," diye cevap verdim.

Amcamın, "Bunlardan kocaman bir tane adamı ısırdı mı herifin öbür dünyayı boyladığı gündür" demesi üzerine gördüğü kadar büyüdüklerini ve kocamanlarının bulunmadığını söyledim.

"Sahi mi?"

"Pek kuvvetli hafızaları olduğunu zannetmiyorum."

Amcam derin bir nefes alarak doğrulduktan sonra, "Bırak artık gitsin. Cenabıhakkın yarattığı şu mâsum hayvanlara karşı yezidlik yapmayalım. Zehirlidir desen zehiri yok zavallının. Büyükleri var desen şu gördüğümüz en kabadayısı. Üstelik beş on tanesi bir arada dolaşmıyorlarmış. Eh, hâfıza namına bir şey de olmadığına göre, salıver hayvancağızı. Şu kara toprakların üstünde bizimle beraber yaşayan şu küçük zavallılara karşı merhametli olalım."

'Başüstüne," diyerek karakurbağayı yere bıraktım.

Amcam hâlâ direktif veriyordu. "Aman nazik ol! Toprağın üstünde yaşamağa çalışan şu yaratığa fenalık gelmesine gönlüm razı olmaz."

Hayvan sağa sola yalpa vura vura kaçıyordu.

Birden, "Bu gibi küçük hayvanlar asırlardır şu toprağın üstünde yaşar dururlar" deyince Amcam, merakla sordu, "Asırlardır mı? Emin misin?"

"Emin değilim ama," diye cevap verdim. "Her halde öyledir.. Hiç değilse bizim zamanımızda bu topraklarda yaşıyorlar."

Amcam bir gözünün önünde alabildiğine uzanan topraklara, onun üstündeki dikenlerle makilere, bir de tepesindeki kızgın güneşe baktıktan sonra sordu, 'Peki, bu kadar zaman zarfında karınlarını neyle doyuruyorlar, dersin?"

"Bilmem" diye cevap verdim.

"Bilmezsin ama tahmin de edemez misin?"

"Böcekleri yiyorlardır her halde."

Amcam bağırdı, "Böcekleri mi? Hangi böcekleri?"

"Tahtakurusu gibilerini, isimlerini pek iyi bilmiyorum ama yarın mektepte sorup öğrenirim istersen?"

Kuru topraklar üstünde yürüyüşümüze devam ettik. Gözümüze yerdeki kocaman delikler ilişince amcam sordu. 'Hangi akıllı yaşıyor burada?"

"Toprak altlarını kendilerine in edinen kemirici bazı hay-

vanlar."

"Tarla farelerini andırırlar. Kemirgenler sınıfından."

Amcam sesini yükselterek, "Ne sınıfından olursa olsun! Ne arıyorlar benim toprağımda?" dedi.

"Toprağın size ait olduğunu bildiklerini zannetmiyorum. Hem buraların sahibi siz gelmeden evvel onlardan başkası değildi."

Amcam gene o kurbağadan lâf açarak, "Boynuzlu karakurbağaların daha evvelce insan suratı gördüğünü ve insanın yüzüne gözlerini diktiğini hiç de zannetmiyorum," dedi.

"Bana da öyle geliyor," diye cevap verdim.

Amcam, "Acaba korkuttuk falan mı, dersin hayvancağızı?" diye sordu.

"Bilmem!"

"Korkuttuksa bile isteyerek yapmadık," diye kendi kendini teskine çalıştıktan sonra birden, "Bir gün buralarda bir ev yaptıracağım, ne dersin?" diyerek fikrimi sordu.

"Sahi mi? Haberim yoktu!" dedim.

"Tabiî sahi! Hem de ne güzel ev olacak."

Lâfa karıştım: "Şehirden çok uzak sayılmaz mı?"

"Bir saatlik mesafede."

"Evet, saatte 50 kilometre yapan bir otomobille bir saat."

"Kim demiş şehirden burası 50 kilometre uzak diye? Otuzyediden fazla değil."

"İnişli çıkışlı yolları da hesaba katarsak..."

"Her neyse. Burada kendime dünyanın en şirin evini yaptırayım da gör. Söyle bakalım bu toprakların üstünde daha neler yaşıyor?"

Biraz durakladıktan sonra, "Bir kaç çeşit yılan da var?" dedim.

Amcam, derhal, "Zehirli mi, zehirsiz mi?" diye sordu.

"Çoğu zehirsiz. Çıngıraklı yılanın zehiri vardır yalnız."

"Yani, bu topraklarda çıngıraklı yılanlar aşık atıyor mu demek istiyorsun?"

"Çıngıraklıların yaşadıkları yerler bu cins topraklardır işte."

"Peki buralarda kaç tane çıngıraklı yılan var acaba?"

"Hektar başına mı, yoksa bütün çiftlikte mi?"

"Hektar başına."

"Mübalâğasız iki-üçü geçmez herhalde."

"Üçü geçmez mi? Hem de mübalâğasız ha!"

"Belki de ikidir!"

"Peki bütün çiftlikte kaç tane yapar?"

"Dur bakalım. Hektar başına iki tane desek altı yüz-seksen hektarda bin-beşyüz kadar."

"Ne? Bin-beşyüz kadar mı?"

"Hektar dediğin öyle ufak bir yer değildir. Bir hektarlık arazide iki yılan hiç bir şeydir. O kadar ki, insan çiftlikte günlerce dolaşsa bir tanesine bile rastlamaz."

"Pekâlâ. Burada zehirli daha başka şeyler var mı bakayım?"

"Benim bildiğim bu kadar. Yılanların geri kalanı zararsızdır. Üstüne basmadıkça çıngıraklı bile zarar vermez."

"Haydi öyleyse düş önüme. Yalnız dikkat et bastığın yere. Bir yılan olmasın, zira seni on-birinde kaybetmek hiç de işime gelmez."

"Başüstüne" diyerek itaat ettim. "Dediğin gibi dikkat ederim."

Geri dönerek Ford'a doğru yürümeğe başladık. Yolda çıngıraklı yılana rastlamadık. Otomobile bindik. Amcam bir sigara tellendirdikten sonra, "Bu Allahın belâsı yeri bir gün gelecek cennet bahçesine çevireceğim," dedi.

"İyi olur," diye cevap verdim.

"Asıl meselenin ne olduğunu ve onun nasıl halledileceğini biliyorum."

"Nasıl?"

Amcam, "Aklından boynuzlu karakurbağalariyle çıngıraklı yılanlar mı geçiyor yoksa?" diye sordu.

"Hayır, bahsettiğin meseleler."

"Öyleyse söyleyeyim. Yapacağım ilk iş birkaç Meksikalı tutup herifleri çalıştırmak."

"Neyle meşgul olacaklarını merak ediyorum."

"Toprağı temizliyecekler tabii. Ondan sonra da toprağı kazıp başlayacaklar su kaynağı aramağa."

"Peki ama nereyi kazacaklar?"

"İşte bu toprağın altını, suya kavuştuktan sonra iş kalacak toprağı sürmekle ekmeğe."

"Ne ekmeği düşünüyorsun? Buğday mı?"

Amcam bağırdı, "Buğday mı dedin? Buğdayı ne yapacakmışım? Ekmeğin okkası beş sente. Ben nar ekeceğim nar!"

"Peki, narlar kaça?"

"Nar dediğin şeyin ne olduğunu bilenler bu memlekette parmakla gösteriliyor."

"Yetiştireceğim, yetiştireceğim dediğin şey topu topu nar mı?"

"Tabiî ekmesine başka meyvalar da ekeceğim."

"Şeftali, meselâ?"

"On hektar kadar."

"Ya kayısı?"

"Elbette, kayısı gibi meyva nerede bulunur. Ne şahane biçim, ne harikulâde kokudur o. Kayısı yirmi hektar olmalı.

"Allah vere de Meksikalı işçilerin kolaylıkla su bulsalar. Bu toprağın altında sahiden su var mı kuzum?"

"Ya ne zannettin. Asıl iş paçaları sıvayıp bir an evvel çalışmaya başlamakta. Adamlarıma çıngıraklı yılanların üstüne basmamalarını sıkı sıkıya tembih etmeliyim... Şeftali, kayısı başka başka ne ekelim?"

"İncire ne dersin?"

"Otuz hektar ektik bile."

"Dur, dur, dut ağacı o kadar göz alıcı bir ağaçtır ki."

Amcam, "Dut mu dedin," dilini ağzının içinde dolaştırdıktan sonra, "Hakkın var güzelliğine diyecek yoktur onun. Dut deyince eski vatanım geliyor aklıma. Peki bundan kaç hektar ekelim?" diye fikrimi sordu.

"On hektar kâfi gelir zannederim."

"Kâfi gelir. Başka?"

"Zeytini de yabana atmayalım."

"Atmıyacağız tabiî. Onlar da dünyanın en şirin ağaçlarından biridir. On hektar da zeytine ayıralım. Daha başka?"

"Elma diyeceğim ama, elmanın bu cins toprakta yetişebileceğini hiç zannetmiyorum."

"Ben de öyle. Hem elmayla başım hoş değildir."

İçinde bulunduğumuz otomobili işletmesiyle yola koyulmamız bir oldu. Taşlı yollardan patikaya kadar sağa, sola yalpalıyarak ağır ağır gidiyorduk. Patikada da pek hızlı gittik sayılmaz ya.

Amcam bir ara, "Eve gidince bizimkilere çiftlikten bahsetmiyelim" dedi.

"Evet" dediğimi hatırlıyorum ama, çiftlikten neyi kasdettiğini tamamiyle anlayamamıştım, zira ortada çiftlik değil, bir tek dikili ağaç yoktu.

Amcam devam ediyordu, "Onlara bir sürpriz hazırlıyorum. Büyükanneni bilirsin. Plânlarım tamam olsun ve her iş yoluna girsin o zaman bütün aileyi çiftliğe getirip başarımı göstereceğim."

"Çok iyi olur" diye cevap verdim.

Amcam, "Hiç bir Allahın kuluna lâf etme" diye iyice tembih etti.

"Başüstüne."

"Amcamın tuttuğu yedi Meksikalı işçi, ellerinde kazma-kürek, iki ay içinde on hektarlık araziyi temizlediler. Hiç bir şey anladıkları yoktu. Hallerinden şikâyet etmiyorlardı. Paralarını aldıktan sonra yan gelip yatıyorlardı. Asıl ehemmiyet verdikleri paraydı. İşçiler iki kardeşle oğullarından ibaretti. En büyükleri Diego, bir gün, amcama yaklaşarak, nazik bir dille yaptıklarının ne olduğunu sordu.

"Senyor," diye söze başladı, "Affedersiniz ama dikenleri koparmamızdaki hikmet ne?"

Amcam, sakin, cevap verdi, "Bu toprakları verimli bir çiftlik haline sokacağım."

Öteki Meksikalı Diego'dan kendi dilinde amcamın cevabının ne olduğunu sordu. Diego da amcamın sözlerini tercüme etti.

Taş çatlasa bu diken tarlasının bereketli bir çiftlik olmıyacağını Amcama söylemeğe lüzum görmiyerek işlerinin başlarına döndüler.

Bütün arazi diken ve makilerden daha henüz temizlenmişti ki yenilerinin türediği görüldü. Amcam yerden bitmekte olan bücür dikenleri görünce şaşakalmıştı.

Diken belâsından kurtulmak için toprağın üst tabakasını kazıp nebatın kökünü kurutmanın tek çıkar yol olduğunu izah etmeğe çalıştım.

Amcam, bu hususu toprak işlerinin içini dışını bilen Ryan adlı biriyle görüştü. Ryan Amcama at kullanmaktan vazgeçerek iyi bir traktör almasını ve böylece koca bir senenin işini bir günde yapmasını söyledi.

Bu lâfı duyan amcam, hemen John Deere marka bir

traktör aldı. Ryan'ın kumpanyasından çağrılan bir mütehassıs da Diego'ya makinenin nasıl kullanılacağını öğretince iş tamam oldu.

Ertesi gün iş mahalline gidince traktörü tâ uzaktan gördük. Uçsuz, bucaksız çölde kulak tırmalayan sesler çıkararak düşe kalka yol alıyordu. Bu kadar ahenksiz ses ömrümde işitmemiştim. Amcama sorarsanız o sesin güzelliğine diyecek yoktu.

"Medeniyet" diyordu. "Medeniyet. İşte modern devir diye buna derler. Bu traktörün bugün yapıverdiğini on bin sene önce yüz kişi bir haftada yapamazdı."

"On bin sene mi?" dedim. "Yani dün demek istiyorsun."

Amcam, "Ya rahatlığı!" diyordu, "ya rahatlığı!"

"Traktör insanın içinde rahat ettiği bir şey değildir" diye mukabele ettim.

"Rahat değildir de nedir? Görmüyor musun işleten pekâlâ oturabiliyor."

"Oturuyor ama, ayakta durmak lâzım gelse, duramaz."

"Kim diyor sana dikil diye. Hem dikilmenin ne lüzumu var?" diye cevap verdikten sonra sordu, "Islık öttürmesini becerebilir misin?"

"Tabii, ne tip şarkıları daha çok beğenirsin?"

"Şarkı mı? Şarkı isteyen kim? Sadece traktördeki Meksikalıya ıslık öttürmeni istiyorum."

"Niye?"

"Niye ise niye! Sen öttürmene bak. Ona burada olduğumuzu söylemek istiyorum. Bugün hiç değilse yirmi hektar sürdü."

"Hakikaten çok çalıştı."

İki elimin işaret ve orta parmaklarını ağzımın içine yerleştirdikten sonra olanca kuvvetimle üfledim. Ses, hem iyi hem de hızlı çıktı ama Diego beni işitmişe benzemiyordu. Oldukça uzaktaydı. Zaten ona doğru yürümekte olduğumuz için amcamın niye Diego'ya ıslık çalmamda ısrar ettiğini anlayamadım.

Amcam, "Bir daha dene bakalım," dedi.

Tekrar çaldığım halde Diego gene işitmemişti.

Amcam, "Daha hızlı, daha hızlı" diyordu.

Bu sefer var kuvvetimle öyle bir ıslık çaldım ki amcam

elleriyle kulaklarını tıkamaya mecbur kaldı. Yüzüm de kıpkırmızı olmuştu. Traktördeki Meksikalı bu defa ıslığı işitmişti. Makineyi yavaşlattı. Ttraktörü çevirdi ve tarlayı bizim istikametimize sürmeğe başladı.

Amcama, "Böyle yapmasını mı istiyordun?" diye sordum.

"Ne yaparsa yapsın," diye cevap verdi.

Birbuçuk dakika henüz geçmişti ki Meksikalı traktörle yanımıza geldi. Diego halinden pek memnun görünüyordu. Yüzündeki teri ve üstündeki, başındaki tozları sildi.

"Senyor," dedi. "Traktörle toprak sürmenin dünyada bir eşi yok."

Amcam, "Hoşuna gittiğine memnun oldum" diye cevap verdi.

Meksikalı, "İsterseniz sizi de bindireyim" diye atıldı.

Gezmek için traktöre binmek amcam için değildi tabii. Bana baktı ve "haydi atla" dedi.

Diego traktöre çıkarak beni yukarı çekti. O şoför mevkiine oturmuştu. Ben de tam arkasında yer almış, ayakta duruyordum. Diego'ya sıkı sıkı yapışmayı da ihmal etmemiştim. Traktör evvelâ sarsıldı, sonra ileri doğru bir hamle yaptı ve nihayet, yürümeğe başladı. Giderken epeyi ses çıkarıyordu. Meksikalı kocaman bir daire çizdikten sonra hareket ettiği noktaya gelip durunca yere atladım.

Amcam Meksikalıya, "Pekâlâ, haydi işine dön" dedi.

Meksikalı traktöre tekrar atladığı gibi toprağı sürdüğü yere doğru ilerlemeğe başladı.

Aylar geçti, çiftlikte suyun damlasına rastlamadık. Kuyu açılmasına açılmıştı ama görünürde su yoktu. Bir o eksikmiş gibi, motorlu pompaların getirtilip kullanılmasına rağmen nafile! Su çıkmıyordu. Roy isimli bu işlerden anlayan birisi, yanında iki kardeşi de olduğu halde, tâ Texas'dan buralara gelip araştırmalara başladı. Üç ay sonra çamurlu bir suya raslandı. Berrağından geçtik çamurlusuna da razıydık ama o da hani bir avuç denecek kadar azdı. Sözüm ona Texas'lı mütehassıs amcama biraz sabretmesini tavsiye edip bu gibi işlerin zamana ihtiyaç gösterdiğini söyledikten sonra geldiği yere döndü.

Toprağın yarısı temizlenmiş ve sürülmüştü. Eh, sudan tamamiyle mahrum olduğumuz da ileri sürülemezdi. Öyleyse ne bekliyorduk? Başladık tohumları ekmeğe.

Evvelâ nardan siftah ettik. Tohum deyip de geçmemeli. Bu tohumların kalitesi mevcutlar arasında en iyi olanıydı. Pahaya gelince ondan yüksek fiatla satılanları yoktu. Yedi yüz ağaçlık nar tohumu ektik. Ben, kendi başıma, tam yüz ağaçlık tohum ekmişim. Pek az tohum eken amcamın, yirmi hektarı kaplayan nar ağaçlarına baktıkça sevinçten içi içine sığmıyordu. Aklını kurcalayan tek mesele sermayesinin yavaş yavaş kediye yüklenir durumda olmasıydı. Çiftliğin tamamı olan altı yüz seksen hektarı bahçe haline sokmaktansa bütün vakit; enerji ve parasını nar ağaçlarına vakfetmeğe karar verdi ama ikide bir şunu da ilâve etmeği unutmuyordu: "Şimdilik olanca kuvvetimizle nar yetiştirmeğe bakalım da biraz para kazanınca diğerlerini ihmal etmeyiz.

"İnşallah" diye cevap veriyordum.

Tohumları yeni ektiğimize göre, ağaçların boylanıp meyva vermesi için en azından daha iki üç sene beklememiz lâzımdı. Amcam Meksikalılara yol verince çiftliğin işi ikimize kalmıştı. Altımızda traktör olduğundan aklımıza estikçe toprağı sürmeğe çıkıyor ve dikenleri koparıyorduk. Tam üç sene çiftlikle bu şekilde uğraştık.

Amcam, durmadan, "Bir gün gelecek bu çöl dünyanın en şirin bahçesi olacak" diyordu.

Günler gelip geçiyor, çiftlikteki su miktarı fazlalaşmıyordu. Ara sıra menbaın cömertliği tutup toprak yüzüne biraz berrak su çıktı mı amcamın ağzı kulaklarına varıyor, fakat ertesi gün suyun, mûtadı veçhile bulanmasiyle yüzü gene buruşuyordu. Nar ağaçları, yaşayabilmek için ellerinden geleni yapmalarına rağmen su kifayetsizliği yüzünden yemiş veremiyorlardı.

Dördüncü seneden sonra ağaçların çiçek açtığı görüldü. Bu amcam için katıksız bir zafer sayılırdı. Dalların üstündeki çiçekleri ilk gördüğü zaman ne yapacağını şaşırmıştı.

Çiçek açmasına bakarak ağaçların meyvaya büründüğünü zannetmeyin. Çiçekler dallarda duruyor, yemiş namına bir şey olmuyordu. Bu hâliyle pembe beyaz fakat yemişsiz ağaçların güzelliğine diyecek yoktu hani.

O senenin sonuna doğru ağaçlardan bir tanesi üç küçük nar verdi.

Bunlardan birisini ben mideme indirdim, ötekini de am-

cam. Diğerini de odamızın bir köşesine koyduk.

Ertesi sene ben on beş yaşıma basmıştım. O yaşa gelinceye kadar başımdan neler geçmemişti neler. Bir defa, iyi yazarların eserlerini birkaç defa devretmiştim. Boyum da büyümüş, amcamınkine yaklaşmıştı. Günün birinde cennete döneceğini, hâlâ kimseye söylemeyip, sır niyetiyle sakladığımız çiftlik amcama epeyi pahalıya mal olmasına rağmen o hâlâ narların yakında para edeceğine inanıyor ve çölde bahçe yapma rüyasından vazgeçmiyordu.

Ağaçlar pek büyümedi. Çoğu bodur kaldı. Bir kısmı da kuruyup öldü.

'Hektar başına yirmi ağaç şimdilik yeter de artar bile. İlerde inşallah daha çok dikeriz," diyen amcam kiraladığı bu toprakların parasını senelerdir ödüyordu.

Ertesi sene iki yüz ağaç meyva verdi. Ağaçları ikimiz silkeledik. Narları göz alıcı on bir adet kutunun içine yerleştirip Şikago'daki bir meyvacıya yolladık.

Narların yüklenmesinden bir ay geçip de satıcıdan ses çıkmayınca amcam D'Agostino adlı meyvacıyla telefonda konuşmağa karar verdi. Meyvacı kimsenin nardan hoşlanmadığını söylüyordu.

Amcam, sesini biraz yükselterek "sandık başına ne kadar verirsin?" diye sordu.

"Bir dolar."

"Bir dolar mı? Amma yaptın ha! Sandık başına beş dolardan bir metelik eksik almam."

"Bir dolara bile alan yok."

"Alan yoksa narın kıymetini bilen yok. Ben sandık başına beş dolar isterim."

"Satılacaklarını zannetmiyorum. Hem ben de bir tane yedim. Bir şeye benzemiyor.

Amcam sinirlenerek, "Kaçık mısın sen yahu? Nar gibi meyvayı sen bul da beni de yanına götür. Onun dünyada eşi yoktur. Sandığına beş dolar dediğime bakma iki misli istesem gene hakkımdır," diye çıkıştı.

D'Agostino da, "Pekâlâ ama ben ne yapayım? Satmasına satamam. Benim işime de yaramaz," diyordu.

Amcam, mahzun, fısıltı halinde, "Öyleyse geri gönder, geri dönder" diye cevap verdi.

Telefon konuşması on yedi dolara patladı.

On bir sandık gittiği gibi geri geldi.

Amcamla narları paylaştık.

Adamcağız çiftliğin kirasını ödeyemiyecek hale gelmişti. Topraklara ait mülkiyet kâğıtlarını sahibine istemiye istemiye iade etti. Çiftlikgeri verilirken ben de amcamın yanında idim.

Amcam, "Bay Griffith," dedi. "Çiftliğinizi size iade etmek mecburiyetindeyim. Ayrılmadan evvel sizden bir şey talep etmek istiyorum. Yirmi hektarlık arazi üstünde yetiştirdiğim nar ağaçlarına bakmama müsaade ediniz."

Bay Griffith, "Bakmanıza müsaade mi edeyim?" diye cevap verdi. "Niye edecekmişim?"

Amcam anlatmağa çalıştı ama muvaffak olamadı. İnsanın böylesine izahat vermeğe kalkışmak beyhude bir gayretti.

İşte, böylece, amcam toprağını da, ağaçlarını da kaybetti.

Çiftliği devrettikten üç sene sonra yolumuz gene oraya düşmüştü. "Nar bahçesine bir bakalım" dedik. Ağaçların hepsi kurumuş, toprak gene diken ve makilerle dolmuştu. Ölü nar ağaçları hariç, toprak, senelerce evvel, amcam tarafından ilk satın alındığı gibiydi.

Biraz dolaşıp şehre döndük. Hiçbirimizin ağzını bıçak açmıyordu. Zira söylenecek o kadar şey olmasına rağmen ne dille söyleyebileceğimizi, nasıl başlayabileceğimizi ve nelerden bahsedebileceğimizi bilmiyorduk.

MÜSTAKBEL ŞAİR Mİ?

Emerson İlkokulunda on beş kişilik bir sınıfın on dördüncü en çalışkan talebesi olduğum sıralarda, senelerce evvel bir gün, muallimler meclisi mektebi alâkadar eden bir meseleyi gözden geçirmek maksadiyle toplanmağa karar verdi.

Daha o zamanlar ancak sekizini bitirip dokuzuna, çok çok onuna basmıştım.

O devirde ufacık bir kasaba mektebinde okuyan çocukların bugünkü kadar üstüne düşülmez, talebeler biraz aptalca da olsa "bu yaşta böyledirler" denir, geçilip gidilirdi.

Bazan papazlar etrafını saran bir sürü küçük çehreye gözlerini dikerek: "Siz Amerika'nın müstakbel önderleri, siz sanayiciler, devlet adamları veya şairlerisiniz" derlerdi. Papazların bu şekilde konuşması hoşuma giderdi ama Jimmy Volta ve Frankie Sousa gibilerinin nasıl adam olabileceklerine aklım ermezdi.

Her ikisini de yakından tanırdım.

Güzel basketbol oynarlardı. Güçlü, kuvvetli fakat doğuştan avanak çocuklardı. Bir gün meselâ doğru dürüst bir sanayici olacaklarına ne benim, ne de onların aklı yatıyordu. Biri çıkıp da ilerde ne olacaklarını sorsa, tevazu içinde, "Bilmem, herhalde hiçbir şey" diye cevap vereceklerine emindim. Zaten öğretmenlerin de bize okumayla yazmayı öğretmekten başka bir gayeleri yoktu ya!

Dediğim gibi, muallimler meclisi bir gün toplanarak tam yedi saat süren müzakerelerden sonra kasabanın pis semtlerinde oturan talebelerin nasıl olup da pürsıhhat kaldıklarını anlayabilmek için bütün mektep çocuklarının beden muayenesinden geçirilmesine karar verdi.

Mevcut istatistikler bu civarlarda oturanların yamuk kafalı, dar göğüslü, zayıf kemikli, kısık sesli, takatsiz, huysuz ve daha altı yedi bedenî zaafa sahip insanlar olacaklarını gösteriyordu.

Halbuki, o pis muhitlerin sokaklarında büyüyen afacanla-

rın kafa tasları pekâlâ biçimli, göğüsleri sıhhatli, endamları yerinde ve sesleri canlıydı.

Muallimler meclisi istatistiklerin hakikate uymadığına bakarak hatânın nerede ve kimde olduğunu keşfetmek istediler. Keşfetmediler değil! Beden muayenesi neticesinde bugüne kadar yapılan istatistiklerin yanlış olduğu belli oldu.

İşte, bu muayene esnasında şair olduğumu, sevinç ve dehşet içinde, öğrendim. Mektebin konferans salonunda istikbalin daha altı yüz önderiyle bir arada bekliyordum. Bayan Ogilvie'nin isterik soprano sesiyle ismimi söylemesiyle on yedi ayak merdiveni tırmanarak sahneye çıkıp ortaya doğru ilerleyişimi ve saçımdan tırnağıma kadar muayene edilişimi hatırlıyorum.

Evvelâ afallamıştım. Sonra kendimi topladım. Muallimlerden başka yaşlı başlı üç doktoru, yarım düzine kadar hastabakıcıyı, altı yüz müstakbel büyük adamı şaşırtacak bir asalet içinde yürümeye başladım.

On yedi ayak merdiveni teker teker tırmanacağıma atlayı atlayıvermiştim.

Bayan Ogilvie'nin Halk Mektepleri Müşaviri Bay Rickenbacker'e dönerek, titreyen bir ses ve korkak bir tavırla, "Karaoğlandır bu. Müstakbel şairlerden" dediğini duydum.

Bay Rickenbacker beni çabucak süzdükten sonra "Güzel!" dedi ve sordu, "Peki, şimdi kime asıyor suratını acaba."

"Cemiyete!"

Gömleğimi çıkarmış belime kadar çıplak duruyordum. Göğsümdeki kıllar diken diken olmuştu.

Bayan Ogilvie, "Müstakbel yazarı gördünüz mü işte?" diyordu.

Bay Rickenbacker nefes almamı söyledi.

Nefes vermeden kaç dakika durmam lâzım geldiğini sordum.

"Ne kadar uzun durabilirsen dur," diye cevap verdi.

Aradan dört dakika geçtiği halde hâlâ nefes alıyor, hiç dışarıya vermiyordum. Muayeneyi yapanlar şaşırıp kalmışlardı. Ben nefes almakta devam ederken birkaçı bir araya gelip münakaşaya başladılar. İki dakika süren ateşli müzakerelerden sonra bana artık serbest nefes alabileceğimi söylediler. Bayan Ogilvie onlara nefes alıp almamam hakkında bana bir şey

söylenmediği takdirde durumumu değiştirmeyeceğimi izah etmişti.

Bay Rickenbacker, "Bu günlük kâfi derecede nefes tuttun," deyince, "Bu kadarcık mı? Halbuki, ben daha yeni başlamıştım" diye cevap verdim.

Rickenbacker, "Şimdi de nefes ver!" dedi.

Bu sefer de nefes almadan kaç dakika durmam lâzım geldiğini sorunca Bay Rickenbacker deliye dönmüştü.

Bayan Ogilvie tavsiyede bulundu, "Kaç dakika duracağını söylesen fena olmaz, zira ağzını açmazsan o akşama kadar nefes almaz."

Bay Rickenbacker, "Üç dört dakika kâfi," dedi.

Dört dakika nefes verdikten sonra gömleğimi giyerek gitmeme müsaade ettiler.

Orada bulunanlara sordum, "Nasılım? Sıhhatimi nasıl buldunuz?"

Bay Rickenbacker, "Bir şey söylemeyelim daha iyi. Haydi artık sen git!" dedi.

Ertesi sene muallimler meclisi beden muayenesi yapmaktan vazgeçti. Müstakbel sanayicilerle siyasetçilerin muayeneleri sessiz, sedasız ve kazasız belâsız geçmişti ama müstakbel şairler hazır bulunanların zihinlerini alt üst etmişlerdi.

ELLİ METRE SÜRAT KOŞUSU

On iki yaşımdayken New York'da Lionel Strongtort'dan aldığım bir mektup üzerine mahallenin en güçlü kuvvetlisi olmağa karar verdim. Argosy All-Story Magazine adlı bir mecmuadan kestiğim kupona imzamı bastıktan sonra bir zarfın içine koyup yollamıştım bu zata. Gelen cevap oldukça taltifkârdı. Mektupta benim herkes gibi konuşan ve yaşayan hayalperestin biri olmayıp normalden fazla zekâya sahip, âdeta devi andıran bir mahlûk olduğum zikrediliyordu.

Lionel Strongfort'un hakkımdaki kanaati kendi hakkımdaki fikirlerimin tıpatıp aynıydı. Tâ New York'da oturan bir adamla aynı fikirde olmak hoş bir şeydi doğrusu. Hele o dünyanın en çok göğüs şişiren adamı da olursa. Mektubun içinden Bay Strongfort'un vücuduna elbise namına bir parça kaplan derisi sardığı yarı çıplak resimleri çıktı. Bu Strongfort hakikaten zehir gibi kuvvetli bir adamdı. Dediğine bakılırsa bir zamanlar çelimsiz çocuğun biriymiş. Halbuki, şimdi vücudu adaleden geçilmiyordu. 1920 modeli bir Ford otomobilini kaldırıp bir yüklenişte devirmek onun için hiçten bile değildi herhalde.

Öyle bir tanıdığı olması insanın koltuklarını kabartıyordu. O ara başımın tek ağrısı meteliksiz olmamdı. Beni de kendine benzetmek için Strongfort ilk mektuplarında, şu anda kat'î olarak hatırlamadığım, fakat benim taş çatlasa ödeyemeyeceğim bir ücret talep etmişti. Gösterdiği alâkadan dolayı müteşekkir ve Bay Strongfort'a hakkımdaki fikirlerini zedeleyip alelâde insanlar seviyesine inmeden beş parasız olduğumu ifade edecek kelime bulamıyordum. Arkadaşlığımıza halel getirmiyecek bir mektup yazmayı düşünürken meseleyi o zaman Şark felsefesi okuyan Giko Amcama açtım. Tuhaf maksadımı öğrenince, hem şaşırmış, hem de memnun olmuştu. Giko amcam "Yoga" ya göre, büyüklüğün sırrı her ferde hâkim olan bazı esrarengiz ve aslî kuvvetlerden sıyrılmaktır" di-

yor ve ilâve ediyordu, "Bu kuvvetler insana Allahtan gelir."

Bay Strongfort'a bir miktar para göndermezsem hayalimde tüten adalelere sahip olamıyacağımı anlattım.

Amcam para lâfını duyunca, "Para mı?" diye haykırdı. "Para bir hiçtir, hiç. Söyle bakayım bana sen Allah'ı para dediğin şeyle kandırabilir misin?"

Giko amcam için çelimsiz bir adam denemezdi ama Bay Strongfort'un kılı bile olamazdı. Bay Strongfort istese amcamı bir kurt kapanına alır veya bir kaz kanadı taktıktan sonra yere attı mı ya pes ettirerek yahut da öldüresiye sıkacak vaziyetteydi. Amcam Bay Strongfort kadar cüsseli değildi ama onda amcamdaki dinamikliğin zerresi yoktu. Günün birinde, ikisi kapışacak olsalar günbegün esrarengiz kuvvetlerden sıyrılmakta olan amcam belki de bir bakışta Bay Strongfort'u hareketsiz bırakabilirdi.

Bay Strongfort'a göndereceğim mektubu henüz bitirmemiştim ki, ikincisi çıkageldi. Hiç değilse birincisi kadar, hattâ ondan daha fazla samimîydi. O kadar kışkırtıcıydı ki, sevinçten ters yüz takla atmak, ağaçları kökünden sallamak, 1920 model Fordları devirmek ve önüme geleni güreşe davet etmekten başka eşi dostu telâşa düşürecek ve komşuların aklını alacak bin bir yaramazlık yapmağa başladım.

Bu geçen müddet zarfında, Bay Strongfort bana kızmakla kalmayıp talep ettiği ücreti de bir hayli indirmiş olmasına rağmen o kadarcık parayı bile tedarik edecek durumda değildim. Vakıâ her gün gazete satıyordum ama oradan kazandığım ancak boğazıma yetiyordu. Bir aralık sokakta içi dolu bir çanta bulurum ümidiyle kaç sabahtır erkenden kalkıp yollara düşüyordum. Altı günlük araştırmalarımdan sonra yedi sent bulmağa muvaffak oldum. Elime geçen bir kadın cüzdanında ise insanın burnunun kemiğini kıran esanslar ve kargacık burgacık yazılmış şu adres çıktı: Steve Hertwig, 3764 Ventüra caddesi. Cüzdanda para namına bir şey yoktu.

Bay Strongfort'un ikinci mektubunun elime geçişinden üç gün sonra üçüncü mektubun gelmesiyle aramızdaki muhabere tek taraflı oldu. Hoş, ona tâ başından beri bir kelime yazdığım yoktu ya! Bay Strongfort'un yazdıklarını para göndermeksizin cevaplandırmanın imkânı yoktu.

İlk mektup elime geçip de evvelâ mahallenin, sonra da

bütün dünyanın, en kuvvetli adamlarından biri olmağa karar verdiğim zaman daha kış aylarıydı. Maksadıma hangi yollardan verebileceğimi ben de pekâlâ biliyordum ama insanın New York'ta Bay Strongfort gibi pervâsız, evde de Giko amca gibi mistik bir dayanağı olması başkaydı tabiî.

Bay Strongfort'tan gelen mektuplar sıklaştıkça, sıklaştı ve nihayet bahara kadar iki, üç günde bir gelir oldu. Kayısıların olgunlaşıp tam çalınma kıvamına geldiği gün New York'taki cazip dostumdan gelen mektubu hâlâ hatırlıyorum. O bir mektup değil, yeniden neşvünema bulan tabiata, dinç bahara, genç kalplere, taze kuvvet, taze iman ve daha birçok şey zerketmek için yazılmış bir destandı sanki. Resullerin eserlerini andıran bir caziplik vardı onda... Mektuptan çok asîl bir efsaneye benziyordu. Bu şirin ilâhi (!) nin son fıkrasında para meselesine şöyle bir temas ediliyordu. Bu sefer Bay Strongfort'un ilk istediği ücret altı, yedi misli azalmış ve beni bir hiç olan şimdiki durumumdan alıp dev gibi kuvvetli yapacağını ve bu suretle önümde diz çökmeyen cinsilâtif kalmayacağını da not halinde eklemişti. Bay Strongfort kaşla göz arasında bütün bildiğini bana öğretmeğe azimliydi sanki. Üç dolar gibi bir paraya bana bütün sırlarını göndereceğini ve sonra işi bana ve talihe bırakacağını söylüyordu.

Meseleyi Giko amcama tekrar açtım. Amcam o zamana kadar Yogo sisteminin oruç, mürakabe ve titreme devrelerine ulaştıktan başka her gün saatlerce yürüyüşlere çıkıyordu. Kış aylarında haftada iki, üç defa konuşurduk. O yarım yamalak ingilizcesiyle bana Yogo yoluyla vâkıf olduğu sırları açardı.

Arasıra, "Aram, inan bana. Dünyada yapamıyacağımız hiçbir şey yoktur," derdi.

Son zamanlarda göze batar derecede zayıfladığı, uyuyamaz hale geldiği ve gözlerine dinamiklik hissi veren bir ifade hâkim olduğu halde çok defa sözlerine inanırdım. O sene dünyadan nefret etmişti. İnsanların gaddarca muamele ettikleri, öldürdükleri, kesip yedikleri, besledikleri ve türlü oyunlar öğrettikleri zavallı hayvanlara acıyordu.

Bana, "İnan, Aram," diyordu, "Atları çalıştırmak, inekleri öldürmek ve köpeklere sıçramayı, maymunlara pipo içmesini öğretmek ne kadar günahtır, biliyor musun?"

Bir pundunu bulup lâfı Bay Strongfort'un mektuplarına getirdim.

"Para!" diye patladı. "Paradan başka bir şeye aklı ermez onun tabiî. Öyle insanlardan hoşlanmam."

Amcam bütün bildiğini Halk Kütüphanesindeki felsefe, ilâhiyat ve astroloji kitaplarından öğreniyordu. Ona sorarsanız bütün bildikleri ona doğrudan doğruya Allah tarafından gönderilmekteydi. Yogo'ya merak sarmadan önce soluğu ahbaplariyle meyhanede alır, her gece dikerdi rakıyı. İlk "kemâl" ışıklarının ona geldiği andanberi içkinin damlası ağzına değmiyor, rakıdan daha lezzetli şeyler bulduğunu söylüyordu.

"Daha lezzetli şeyler" dediğinin neler olduğunu sordum.

"İrfan," diye cevap verdi.

Giko amcamın nazarında Bay Strongfort bir şarlatandan başka bir şey değildi.

Bense onun sözüne sadık biri olduğunu iddia ediyordum.

Onun hakkındaki bu kanaatim amcamı çileden çıkarıyor ve bar bar bağırtıyordu. "Sizin gibi parmak kadar çocukları kandırdığı için kafasını kırmalı o sapığın."

Ben onun sözlerine kulak asmıyor, dayatıp duruyordum. 'Kimseyi kandırdığı yok onun. Üç dolara bütün sırlarını bana satacak."

Amcam hâlâ ısrar ediyordu. "Emin ol ki sırrı filân yok. Yalancı düzenbazın biri o."

"Ne olursa olsun bir defa deneyeceğim."

"Ben hatâ olduğunu biliyorum ama istediğin üç dolara kıyıyorum işte."

Giko amcamdan üç doları alır almaz doğru Bay Strongfort'a yolladım. Sırlarla dolu olan mektup nihayet geldi. Yeni denecek tarafları yoktu. Hepsi basit şeylerdi. Yalnız bugüne kadar ehemmiyet verdiğim şeyler değildi. Sır denilenlerin hepsi hepsi sabahleyin erken kalkmak ve bir saat kadar gönderilen katalogtaki resimlere bakılarak jimnastik yapmaktan ibaretti. Bol miktarda su, temiz hava ve iyi gıda da tavsiye ediliyordu. Namzet iri kıyım bir insan oluncaya kadar söylenilenler bir bir yapılacaktı.

Umduğumu bulamamıştım. Bu hâleti ruhiyemi küçük bir not halinde Bay Strongfort'a bildirdim. O gün bugündür o zattan ses çıkmadı. Bu arada yazılanları harfiyen yerine getiri-

yor ve gün geçtikçe kuvvetleniyordum. "Bu arada' dediğim dört günden fazla değil. Beşinci günü sabahı erkenden kalkıp bütün evi gürültüye garketmek ve büyüklerimi kızdırmaktansa yatmağa karar verdim. Evvelce, jimnastik yaptığım zamanlar, sabahın hayrında uyanınca büyükannem de yattığı yerden kalkar ve bana, "Sen işini bilmeyen enayinin birisin. Eğer ilerde, senin bir köşede birkaç kuruşun olursa, bana ne derlerse desinler" derdi. Gözlerini yumduktan beş dakika sonra gene kalkar ve bir işe yaramıyacağımı söylerdi. Sonra gene başını yastığa koyması bir olur ve ben jimnastik yaparken üç oğlundan biri kendi gibi akıllı, ikincisi kızlara düşkün, üçüncüsü de kuş kadar beyni olan hükümdarın başına gelenleri hikâye ederdi.

Masal anlatılıp bitince kıssadan hisse anlayışlı ol da her sabah ev halkını uyandırma diye tenbih ederdi. Hikâye bir kralın üç oğluna veya üç kızma, üç zengine veya üç fakire ait olmasına rağmen netice hep ahlâkî bir düstura bağlanırdı.

'Zavallı kadıncağızın çenesine yazık oluyor," diye düşünürdüm. Zaten sabah jimnastiklerini benim de ondan fazla sevdiğim yoktu ya! Yavaş yavaş Giko amcamın Bay Strongfort hakkındaki düşüncelerine hak vererek beden hareketlerinin beyhudeliğine hükmettim.

Böylece Bay Strongfort'u da, metodunu da fırlatarak bir köşeye, başladım kendi usullerimi tekrar tatbik etmeğe. Metodum jimnastiksiz, külfetsiz civarın en sağlam vücutlusu olmaktı. Bugüne kadar bu usulden şaşmadım.

O senenin baharında iki mektebin öğrencileri arasında atletizm yarışması yapılacağı bildiriliyor ve herkes davet ediliyordu.

İşte, tam beklediğim fırsat. Bütün yarışmalarda birinci olacağımdan şüphe etmiyordum.

Gündüzleri yarışlara nasıl katılacağımı düşünüyor, geceleri de yalnız elli metre sürat koşusunda değil, gerilerek ve durarak uzun atlama, yüksek atlama ve diğer yarışmalarda da rakiplerimi fersah fersah geçişimin yüzlerce defa rüyasını görüyordum.

Kendi içimden yarışlara defalarca girip çıkmıştım ama müsabaka günü vücudumu bir ateştir kapladı.

Nihayet çatışma saati geldi. İçlerinden biri Yunanlı olan

diğer üç rakibimle birlikte yerlerimizi aldık. "Çık" emrinin verilmesiyle atletizm tarihinde şüphesiz ilk defa şahit olunan bir hızla ileriye fırladım.

Bugüne kadar kimsenin benden süratli uçmuş olduğuna inanmıyordum. Hakiki yarışmaya kadar, elli metreyi hayalen belki elli defa katetmiştim. Diğerlerinin nerede kaldıklarını öğrenebilmek için göz kapaklarımı araladım. Gördüğüme inanmak istemiyordum.

Öteki üç çocuk beni geçmişler, koşuyorlardı.

İnanılacak şey değildi. Onların beni peşlerine takmasına aklım ermiyordu. Gören göz kılavuz istemediğine göre inanılmıyacak tarafı yoktu bunun. "Bu işte bir yanlışlık var" diye düşündüm ama hakikat meydandaydı. Üçü de bal gibi beni geçmiş, zıvanadan çıkmış deliler gibi tabana kuvvet koşuyorlardı.

Yapılacak bir tek şey kalmıştı. Marşa basıp onları geçerek yarışı kazanmak. Onları arkada bırakmağa çabaladım ama önümdekiler benden uzaklaştıkça uzaklaşıyorlardı. Kızmıştım. Maksadıma erişmek için sarfettiğim bütün gayret boşa gitti. İhanete uğramış bir insan gibiydim. Bana ihanet edenlerin yüzünü kızartmak için taze enerjiyle tekrar ileri atıldım. Kapamam lâzım gelen ara oldukça genişlemişti ama becereceğimden emindim.

Yarış bittiği için ümidlerin yok olduğunu kabul ettim.

Sonuncu gelmiştim, hem de hepsini tam on metre arkadan takip ederek.

Hiç vakit kaybetmeden neticeye itiraz ederek rakiplerimi ikinci bir yarışmaya davet ettim. Teklifimi kabul etmeyişleri benimle yarışmaktan korktuklarını apaçık ispat ediyordu. Onları geçebileceğimin farkında olduklarını yüzlerine karşı söyledim.

Diğer müsabakalar da aşağı yukarı ayni şekilde neticelenince eve döndüğümde kafayı vurdum yastığa. Hiç bu kadar öfkelendiğimi hatırlamıyordum. Bütün gece köpürdüm, durdum. Allahtan büyükannem bana baktı da ölümden kurtuldum. Giko amca bizi ziyarete geldiği zaman zayıf çehresinin tombullaştığını ve yanaklarının dolduğunu fark ettim. Anlaşılan, dediğine bakılırsa, kırk gün kırk gece süren oruçlardan vazgeçmişti artık. Tefekkür kazanının dibini kuruttuğu için mü-

talâa ve murakabeyi de bırakmıştı. Gene eski hulyalarını takınmış, habire içiyor, geç vakitlere kadar sokaklarda dolaşıp karı kız peşinden ayrılmıyordu.

Giko amcam, "Bana bak, Aram" diyordu, "Biz şöyle, böyle bir aile değiliz. Biz büyük bir aileyiz, büyük! Bizim dünyada altından kalkamayacağımız şey yoktur."

ESKİ USÛL BİR SEVDAYLA BİR ÇİFT ŞİİRİN HİKÂYESİ

Kuzenim Arak benden bir buçuk yaş küçük, yuvarlak yüzlü ve nâdir raslanan kibar çocuklardan biriydi. Nezâketi yapmacık değildi. Ben nasıl doğuştan kaba ve hırçın yaratıldıysam o da tatlı huylu ve yavaş, bir çocuk olarak gelmişti dünyaya. Mektepte bir mesele çıkınca Arak gülümseyip de aralıklı ön dişini gösterince öğretmenimiz Bayan Daffney'nin katı yüreği bile yumuşardı. Halbuki benim başım belâya girdi mi ortalığı daha beter velveleye verir veya Bayan Daffney'nin veya başka birinin suçlu olduğunu iddia ettikten başka bazan bununla da kalmayarak işi daha azıtıp Yüksek Meclise müracaatla masumiyetimi ispat eder, temize çıkardım.

Ara sıra başöğretmenin odasına da yollandığım olurdu. Bazan münakaşada altettiğim mektep müdürü Bay Derringer'e karşılık verdiğim için dayak yerdir. Tam mat edeceğim sırada cetveli çıkarıverirdi.

Arak bana benzemezdi. Hak uğruna çarpışmak dâvası değildi onun. Benim kadar kafası işlememesine ve benden bir buçuk yaş küçük olmasına rağmen ikimiz de aynı sınıftaydık. Beşinci sınıfta olmasaydık bunun pek ziyanı yoktu ama... Hocalarımla giriştiğim bütün münakaşaları kazanıyordum. Onlar da benden kurtulmak için sınıfı geçirteceklerine, aksine, her sınıfta münakaşa ede ede münakaşa edilecek bir şey bırakmam diye terfiime mâni oluyorlardı. İşte, sınıfın en büyüğü olmamdaki hizmet bundan ibaretti.

Bayan Daffney, birgün, kendisinin Bay Derringer'e âşık ve çirkin bir hatun kişi olduğuna dair kaleme alınıp tahtaya yazılmış bir şiirden beni mesul tutmağa yeltendi. Şiirin yazarı ben değildim. Kuzenim Arak'tı. Ben yazacak olsam Bayan Daffney'i mevzu edinmeğe tenezzül etmez, dört başı mâmur birşey seçerdim. Bayan Daffney eline bir cetvel alarak başladı ortaya hitap etmeğe. "Bu yersiz hareketin mes'ulü olan yumurcağı bulup cezasız bırakmıyacağım tabiî."

"Ee" diye lâfa karışıp, "Erkek olup kız olmadığını nereden biliyorsunuz?" demem üzerine Bayan Daffney cetveliyle sağ elimin oynak yerlerine vurmağa başladı. Yerimden fırlayarak bağırdım, "Beni cetvelle dövemezsiniz. Bu hareketinizi rapor edeceğim."

Oturmamı söyledi. Yerime yerleştim. Bu sefer de Bayan Daffney ve diğer hocaların çeke çeke şeklini değiştirdikleri sağ kulağımı yakaladı.

Tekrar yerime oturduktan sonra, hiçbir kimsenin işitemiyeceği kadar yavaş bir sesle, "Gün olur seninle de görüşürüz" dedim.

Bayan Daffney "tut dilini!" diye ihtar edince dilimi çıkarıp dişlerimin arasında tuttum. Sınıftaki Meksikalı, Japon, Ermeni, Yunanlı, İtalyan, Portekizli ve Amerikan kız ve çocukları halime bakıp gülmekten kırılıyorlardı. Bayan Daffney'nin elindeki cetvel gene belirdi. Gene elime vuracağı yerde cetveliyle burnumu sıyırttı. İçerlemiştim. Düpedüz hakaretti bu. O zaman da küçük sayılmayan burnumla alay ediyordu aklı sıra. Cetvel denilen şey ufacık bir burnu sıyırtıp geçemiyeceğine göre, Bayan Daffney'nin burnumun büyüklüğüne işaret etmek istediğine şüphe yoktu.

Berelenmiş elimle sıyrılan burnuma bir dokunduktan sonra gene ayağa kalktım.

"Bana dilini tut diyen siz değil misiniz?" diye kafa tuttuktan sonra masum olduğumu ve bana söylenilenden başka hiç bir şey yapmadığımı yana yakıla izaha çalıştım. Ne elime, ne de burnuma cetvel yemeğe asla müstahak olmadığımı da azametle ilâve ettim.

Bayan Daffney, "Artık akıllanma sırası geldi. Otur, oturduğun yerde, münasebetsizlik yapma. Haydi bakalım aklını başına topla," diyordu.

Elimi burnumdan çekip uslu çocuk tavırları takınmağa ve öğretmenine nar kırmızısı elma hediye eden yumurcaklar gibi tebessüm etmeğe başladım. Talebelerden yaptıklarıma gülmeyen yoktu. Bayan Daffney, bu sefer cetveli bir kenara fırlatıp üstüme atılmak istedi. Beni yakalayamayıp masanın üstüne düştü. Kendine gelince sınıfın ortasında bir kovalamadır başladı.

Bayan Daffney arkamdan koşarken, "Gene başımız be-

lâda," diye söyleniyordum. Kabak birinin başında patlayacağa benziyordu. Ben iftiraya uğramışken asıl suçlu olan kuzenim Arak'ın ağzı kulaklarına varıyordu. Ne yaparsın! Dünyanın neresinde adalet vardı?

Müdür Bay Derringer'den cezanın daha ağırını yememek için Bayan Daffney'e mahsus yakalanıverince kadıncağız kulak, burun demeyip yüzümü tırmalamağa başladı. Gözlerimi çıkarmağa uğraşıyor ve kolumu, bacağımı sarsıyordu.

Öğretmen bîtap düşünce sırama döndüm. Henüz oturmuştum ki eski mesele tekrar ele alındı. Tahtada yazılı aşk şiiri kimin elinden çıkmıştı?

Bayan Daffney saçını ve elbiselerini düzelttikten sonra derin bir nefes aldı ve talebelere susmalarını emretti. Bir müddet duvar saatinin tik taklarından başka bir ses işitilmedi. Sonra gene öğretmenin sesi duyuldu.

"Tahtadaki şu berbat şiiri yazıp yazmadığınızı hepinize teker teker soracağım. Umid ederim ki aranızda yalan söylemek gibi budalalığa kalkışan çıkmaz, zira yalanın farkına vardım mı cezanın daniskasını tattınız demektir."

Her kız ve erkek öğrenciye şiiri yazıp yazmadıklarını sordu. "Evet!" diyen çıkmıyordu tabiî. Sıra kuzenim Arak'a gelmişti. O da habersiz olduğunu söyledi. Aynı sual bana da sorulunca işin doğrusunu, yani, şiiri yazmadığımı, söyledim.

Sen misin imkâr eden! "Yalancı, doğru müdürün odasına!" diye haykırdı.

Hâlâ diretiyordum, "O şiir taslağını ne yazan benim, ne de yalancı olan!"

Yüzümü görmek Bay Derringer'in hoşuna gitmemişti. İki dakika sonra Susie Kokomoto öğretmenden içinde şiirin de yazılı olduğu bir kâğıt getirdi. Bay Derringer kâğıdın üzerinde göz gezdirirken kâh suratını buruşturuyor, kâh gülüyor, kâh öksürüyordu. Nihayet, sigaya çekme sırası geldi.

"Söyle bakalım, seni bu küçük şiiri yazmağa teşvik eden şey ne?"

"Şiiri yazan ben değilim!"

"Şimdi yazmadığını söylüyorsun ama inkârı bırak da niçin yazdığını izah et."

"Şiirin benim elimden çıkmadığını söyledim ya."

"İnatçılığın sırası değil şimdi. Sebep olduğun dedikodu

sabaha kalmaz bütün dünyaya yayılır. Hem söyle bakalım Bayan Daffney'in beni sevdiğini nereden anladın?"

"Sahiden seviyor mu?"

"Elimdeki şu ufak kâğıda bakılırsa öyle. Sende bu kanaatı uyandıran sebep ne acaba? Hayran hayran beni süzdüğünü mü gördün yoksa?"

'Yoo!" diye cevap verdim. "Hayran mayran değil, size baktığını bile görmedim ama ona âşık olan asıl siz misiniz acaba?"

Bay Derringer, "Orasını Allah bilir," dedi. "Fena şiir de değil... Bayan Daffney çirkin cadalozun biri mi sahiden?"

"O şiiri yazmadığımı ispat edebilirim. Ben o çeşit şiir yazmam."

"Yani tahtadaki yazı senin yazın değil mi?"

"Hayır değil. Hem yazı benim yazıma benzemiyor, hem de benim o türlü şiirle başım hoş değildir."

Bay Derringer sordu, "Şiir yazdığını kabul ediyorsun değil mi?"

"Tabiî ediyorum. Yalnız öyle şiir yazmak için kafa patlatmam."

"Bu ne biçim dedikodu. Ne yaptığını biliyorsun herhalde."

"Benim bildiğim bir şey varsa o da o şiirin benim tarafımdan yazılmadığıdır, efendim."

"Bana kalırsa Bayan Daffney çirkin değil, hattâ caziptir de."

"Eh bu kadarı kâfi artık," diye patladım. "Kimse beni yapmadığım bir şey için mesul tutamaz."

"Bu şiir senden çıkabilirdi ama..."

"Hayır çıkmazdı, çünkü elime aldım mı ondan daha iyisini yazarım."

"Daha iyisi ne demek? Daha güzeli mi, yoksa daha takdirkârı mı?"

"Daha güzeli tabii! Yalnız yazacağım şiir Bayan Daffney'i alâkadar eden şeyler olmaz zannederim."

"Şimdiye kadar bu şiiri senin yazmamış olabileceğin ihtimalini de gözden ırak tutmuyordum ama sana ait olduğuna artık şüphem kalmadı. İçime emniyet geldiği için seni cezasız bırakamam."

Ayağa kalkıp münakaşaya başladım.

"Eğer nahak yere dayak yiyecek olursam bunun hıncını alırım," diye ihtar ettim.

Dayağı yemesine yemiştim. Topallıya topallıya sınıfa gittim. Şiir tahtadan silinmişti. Her şey eskisi gibiydi. Suçlu cezasız kalmamış, suç yok edilmiş ve sınıfta eski nizam hâkim olmuştu. Kuzenim Arak kendi halinde, önünde oturan Alice Bovard'ın kahverengi buklelerini hayran hayran seyrediyordu.

Öğle tatilinde ilk işim Arak'ı yere yatırıp üstüne çullanmak oldu.

Ertesi sabah tahtaya bir şiir daha yazılmıştı. El yazısından ve şeklinden bu şiirin de Arak'a ait olduğu besbelliydi. Bayan Daffney gene sınıfın ortasına dikilmiş sanığı bulmağa çalışıyordu. Odaya girip gözü karatahtaya kayıverince bende bir protesto yükseldi. Arak artık çok ileri gidiyordu. Ermenice küfretmeğe başladım. Arak vurdum duymaz gibi tavır takınınca Bayan Daffney bütün söylediklerimi kendine zannetmiş olmalı ki, "Hey, hey," dedi. "Söylemek istediğin bir şey varsa herkesin anlayacağı dille konuş!"

"Evet var," diye cevap verdim. "Ne bunu ne de dünkü şiiri ben yazdım. Bu şiirler yüzünden başım belâya girecek olursa ben de yapacağımı bilirim."

Bayan Daffney oturmamı söyledi.

Nâmevcutlar tesbit edildikten sonra, öğretmen yeni şiiri de bir köşeye sıkıştırmayı unutmadan koca bir tabaka kâğıdı doldurıncaya kadar yazdı ve müdüre götürmemi söyledi.

"Niçin ben götürecek mişim? Şiiri ben yazmadım ki!" dedim.

"Ne söylüyorsam onu yap!"

Sırasına doğru ilerliyerek elimi uzatınca avucuma cetveli yememle iki metre geri sıçrayıp "işim yok da sizin aşk mektuplarınızı biribirinize mi taşıyacağım" diye bağırdım.

Herşeyin bir sınırı vardı tabiî. Boğazıma kadar gelmişti artık. Bayan Daffney gene bana saldırmaya hazırlanırken Arak'ın üstüne atlayıp öfkemi ondan almağa başladım. Arak mâsum taklidi yapıyor, hiç karşı koymuyordu. Bayan Daffney yetişince bana rastgele vuramağa başladı. Müdürün odasına gittiğim zaman yüzüm gözüm yara bere içindeydi. Bayan Daffney'in Bay Derringer'e yazdığı aşk mektubu da buruşmuş, yırtılmıştı.

Bay Derringer sordu, "Ver bakalım elindeki kâğıdı. Bu sefer de burnunu nerelere soktun?"

Kâğıdı alıp açtı düzeltti ve yavaş sesle okumağa başladı. Bir defa göz gezdirmekle kalmayıp üç dört defa okudu. Okudukça hoşlanıyor ve seviniyordu. Âşık olduğu halinden belliydi. Bir müddet kendi kendine gülümsedi, sonra Bayan Daffney için "çirkin" dedim diye benden hesap soracakmış gibi bakmağa başladı.

"Bu şiiri yazmadığımı kaç defa söyleyeyim?" dedim. "Dünkünü de ben yazmamıştım. Ben buraya okuyup yazmasını öğrenmeğe geldim. Kimsenin işine burnumu sokanlardan değilim ben."

Bay Derringer, "Bırak bu lâfları" diyordu.

Memnun görünüyordu.

"Eğer Bayan Daffney'e âşıksanız beni bu işe karıştırmayın," dedim.

Bay Derringer, "Bayan Daffney hakkındaki düşüncelerini değiştirsen fena olmaz" dedi. "Senin basit dediğin biri başkasının gözünde hiç de basit olmayabilir."

Tiksinmiştim bayağı. Mücadelenin faydası yoktu.

"Pekâlâ," dedim, "yarından tezi yok ona daha mülâyim gözle bakarım."

"Âlâ, âlâ, yalnız gene cezaya hazırlan."

Kayışın bulunduğu alt dolaba elini uzattı.

"Yo, gene ceza yersem yarın sözümde durmam," dedim.

"Öyle ama bugünkü şiiri ne yapalım? Kabahat cezasız kalmaz. Bugün başka, yarın başka."

"Olmaz" diye direttim.

"Senin dediğin olsun ama yarından itibaren tavrını değiştir."

"Pekâlâ. Şimdi gidebilir miyim?"

"Haydi, durma!"

Gimeğe hazırlandığım sırada beni durdurdu ve "bir dakika" dedi. "Bağırmadığını işitince işin aramızda tatlıya bağlandığını herkes anlayacak. İyisi mi sen sanki dayak yiyormuş gibi on defa bağır da sonra nereye gidersen git."

"Bağırmak mı? Bir yerim acımadan nasıl bağırayım?"

"Yaparsın tabiî, ağzını açıp bağırıvereceksin. Zor değil ki."

"Becerebileceğime aklım yatmıyor."

"Öyleyse ben şu kayışla iskemleye vurdukça sen bağırırsın."

"Anlamazlar mı dersiniz?"

"Kim anlayacak canım, haydi."

Bay Derringer kayışla iskemleye kötek attıkça dünki gibi bağırıyordum. Sahiciyi andırmıyordu. Yalancıktan olduğu belliydi.

Birimiz vurur birimiz figan ederken Bayan Daffney'in odaya girdiğini işitmemiştik.

Kayışın iskemleye onuncu defa inişinde Bay Derringer'e dönerek, "Bu da on!" derken Bayan Daffney ile göz göze geldim. Şaşkınlıktan ne yapacağımı bilmiyordum.

Bad Derringer hem vuruyor, hem de "her ihtimale karşı bir iki tane daha" diyordu.

Bayan Daffney'in geldiğini söyleyinceye kadar birkaç defa daha bağırdım.

Akla, hayale gelmeyen ziyaretçi öksürünce Bay Derringer başını çevirdi ve onu -yârini- gördü.

Bayan Daffney ağzını açamadı. Söyleyecek söz bulamıyordu. Bay Derringer gülümsemeye çalışıyordu. O da o kadar şaşırmıştı ki elindeki kayışı sallamaya başladı.

Nihayet, "Çocuğu cezalandırıyordum," dedi.

Bayan Daffney, "anlıyorum" diye cevap vermişti ama olup bitenden haberi olmadığına kalıbımı basarım.

Bay Derringer atıldı, "Bu mektebin talebelerinden hiç birinin terbiyesiz yetişmesine razı olamam."

Bayan Daffney'i delicesine sevdiği apaşikârdı. Kayışı hâlâ sallıyor ve şahsiyet sahibi görünmeğe çalışıyordu! Bayan Daffney iskemleyi haşlamakla çocuğun cezalandırılacağına inanamıyordu. Onun nazarında müdürle talebe bir olup adalet ve saf aşkla alay etmişlerdi. Müdürden iğrenir gibi bir tavır takınınca Bay Derringer tekrar atıldı, "İskemleye vurmamı mı kastediyorsunuz? Asıl cezaya başlamadan evvel provasını yapıyordu. Öyle değil mi?"

"Hayır prova filân yapmıyorduk," diye cevap verdim.

Bayan Daffney iyice öfkelenmişti. Hızla dönüp koşarcasına odadan çıktı.

İskemlesine çöken müdür, "Beğendin mi yaptığını?" dedi.

"Ben karışmam," diye cevap verdim. "Âşık mâşuk hayatı

yaşayacaksanız yaşayın fakat beni işin içine karıştırmayın."

Bay Derringer "olan oldu" dedi.

Yüzünü bir hüzün kaplamıştı.

Sınıfa gitmemi söyledi.

Ayrılmadan evvel, "Şiirleri benim yazmadığımı bilmenizi isterim" dedim.

"Şiirler mi? Bununla ne alâkası var?" diye sordu.

"Belki öğrenmek istersiniz" diye cevap verdim.

"Artık geçti," dedi, "Bundan sonra beni sevemez!"

"Ona hitâben bir şiir yazsanız," diye bir fikir ileri sürdüm.

"Elimden gelmez," dedi.

"Öyleyse başka bir çareye baş vurun," dedim.

Sınıfa döndüğüm zaman Bayan Daffney'in sessiz sedasız oturduğunu gördüm. Ben de sus pus olmuştum. İşi anladığımı ve istersem aralarını bozabileceğimi, istersem evlenmelerine sebep olabileceğimi bildiği için lûtufkâr davranıyordu. İki hafta sonra mektep kapandı. Tatil bitip de tekrar açılınca Bayan Daffney'i ortalarda gören olmadı. Ya Bay Derringer ona şiir yazmamış veya şiir mânasız lâkırdılardan ibaret kalmış, yahut da aşk ilân etmemiş veya etmiş de sırlarını bilen yabancı biri var diye bu teklife ehemmiyet veren olmamıştı. Sebep her neyse, neticede Bayan Daffney acısını unutmak için başka bir mektebe naklini istemişti.

HATİP KUZENİM DİKRAN

Bundan yirmi sene evvel Saint Joaqui vâdisinde oturan Ermeniler için hitabe sanatların en asili en şanlısı ve en mühimmiydi. Hattâ, ona tek sanat gözüyle bakanlar bile vardı. Fresne kasabası sâkinlerinin yüzde doksan ikisine göre, söz söylemeyi beceren kimse sapına kadar kültürlüydü. Fresno'lu çiftçiler ağızlarını açıp da iki kelimeyi bir araya getiremezlerdi. Bir yerde lâf edecek olsalar ezilip büzülürler, söyliyeceklerini unuturlardı. Hatibin biri, kürsüye çıkarak gözlüğünü takıp saatine baktıktan ve usulca öksürdükten sonra bir gürledi mi dinleyiciler adama numarayı verirler ve "Ne hitabet! Ne kudret! Ne zekâ! Ne ses!" derlerdi.

Bu gibi hallerde, ya üç kiliseden birinin alt katında yahut da halkevinde toplanan çiftçiler korkudan titredikleri, iki gözleri iki çekme ağladıkları hattâ nutkun sonunda bütçelerinin müsaade ettiği kadar paradan da çıktıları olurdu. Halktan para toplamak icap edip de toplantı yapıldı mı mangırına kıyan ayağa kalkıp meselâ, "Mıgırdıç Kasabyan, refikaları Areski ve üç mahdumları Gurken, Sirak ve Tumas adına elli sent!" der ve hibe ettiği sentlerden çok Mıgırdıç, Areksi, Gurken, Sirak ve Tumas gibi eski isimlerin fasih ve mağrur telâffuzuna hayran olan eş dostun çılgın alkışları altında yerine otururdu.

Halktan para toplanacak dendi mi çiftçiler başlardı aralarında rekabete. Ne kıyacak parası, ne de bu yoklukta iane vermeğe kalkışıp kendini ateşe atacak cesareti olanların ikbal günleri gelip de, cepleri mangırla dolu, bunca insanın ortasında ayağa kalkarak, "Şirin Dikranagert'li ailemiz fukaralık devrini atlattığı için bu sene 25 sent teberru ediyorum" dedikten sonra, alnı açık, bası dik evinin yolunu tutacak hale gelinceye kadar ianeye iştirâk edemedim diye içi içini yerdi. O gün çıkarıp bir sent veremiyen zamanı gelip de yirmibeş sent birden söküldü mü konu komşunun nazarında küçük düşmekten artık kurtulduklarını anlayan aile efradı yakın-doğu memleketlerine has mağrur bir tavırla birbirlerini süzerdi.

Oğlu herhangi bir mektep, kilise veya piknikte söz alıp konuşma yaptıran bir pederin saadetine diyecek yoktu.

O zaman peder seksensekizine merdiven dayamış babasını dürtüp, "Benim oğlum, yani senin torunun Vaham'ın söylediklerini işitiyorsun değil mi? Şu çocuğa bak. Daha onbirinde Avrupa hakkında konferans veriyor," derdi.

Büyük peder kafasını sallar, onbirinde bir çocuğun Avrupaya dair ettiği lâflardan bir mâna çıkarmaya gayret ederdi. Amerika'ya gelirken Havre limanından geçmişti ama, o toprakların Avrupada olup olmadığından emin değildi. Belki de, bugüne kadar diline pelesenk ettiği "Yevroba" Avrupadan başka bir şey değildi. Lâkin, Havre, Avrupa ise, bu çocuğun heyecanlanmasına ne lüzum vardı. Hatırladığına göre, Havre vapurla dolu güzel bir şehirdi, o kadar.

Analar sevinç içinde birbirlerine bakışıp başlarını sallarlar ve yakın zamana kadar iki kelime Ermenice konuşamıyan oğulları Berci'nin kürsüye çıkıp kollarını kâh sağa, kâh sola, kâh yukarı, kâh aşağı oynattıktan başka arada sırada ellerini kalbine de götürerek İngilizce nutuk verdiğini gözleriyle görünce, söylenilenleri anlamadan başlarlardı ağlamaya.

Büyükbabamın konferans vermeğe kalkışanları aptal ve müzevvir addetmesine rağmen, hitabe Fresno'da revaçta olduğuna göre, Karaoğlan'lardan da bir sözcü çıkmamasına imkân yoktu.

"Gözlüklü bir adam, konferans vereceğim diye çıkıp da avazı çıktığı kadar bağırırsa, o yalancı katırın biridir" diyen büyükbabam, açık ve uygun olanlar hariç, konuşmaların her türlüsünden nefret ederdi. Büyükbabamın bilmediğini öğrenmekten başka bir gayesi yoktu. Lâf olsun diye çene yoranlardan hoşlanmazdı. Toplantıların hiç birini kaçırmazdı ama, her seferinde de gittiğine bin kere pişman olurdu. Hatipler konuşurken ikide bir ihtiyarın gözüne bakarlar ve dudaklarının oynayıp küfrü bastığını anladılar mı yavaşlarlar ve biraz daha mantıklı lâf etmeğe çalışırlardı. İkide bir nutuk çekenler büyükbabamla hususî olarak konuşup onun kendilerini aptal addettiğine emin olsalardı konuşmaları esnasında "aramızda bizimle alay eden, kapris uğruna gayretlerimizi hi-

çe sayan ve bizlere mankafa diyenler bulunabilir. Fakat biz bu gibilerinin muhalefeti altında ezilmedik, ezilmiyeceğiz" derlerdi şüphesiz.

O zaman, büyükbabam oğullarının, onlar da kendi oğullarının başlarına hafifçe dokunur ve haber ailenin hatunlarına da ulaşınca otuz sekizi bulan Karaoğlan'lar salonu terkedip geride kalanları dâvalariyle başbaşa bırakırlardı.

Bütün bunlara rağmen Karaoğlan'lar ailesinden birinin çıkıp da millete hitâbetin ne olduğunu öğretmesini candan isterlerdi tabiî.

Hitabette diğerlerine örnek olacak kimse Zorab amcanın dokuz yaşındaki ikinci oğlu Dikran'dı. Benden ancak bir yaş küçük olmasına rağmen bedenen öyle ufak yaradılışlıydı ki adam diye yanına bile yaklaşmazdım.

Dikran'ı oldukça anlayışlı, esprinin yanından geçmemiş ve bilginin dışardan geldiğine inanmak küstahlığını gösteren bir adam olarak tanırdım. Küstahlığını diyorum, zira Karaoğlan'lar asırlardır bilgi ve görgülerinin kendi içlerinden geldiğine inanır ve aksini küstahlık addederlerdi. Büyükbabama sorsanız hakikî Karaoğlan hilekârı gözünden tanır ve insanlara nasıl muamele edileceğini doğuştan bilirdi.

Büyükbabam, "Adamın biri yüzünü göstermeğe utanır ve çekingenlik taslarsa o adam casus yahut hilekârın biridir. Çehresinde, dostum ben senin kardeşinim, gibi bir ifade taşıyan birine rastladın mı dikkat et o herifin ceplerinin birinde bıçak saklıdır," derdi.

Doğduğundanberi insana bu tip nasihatler veren biri çıkarsa o kimsenin dünyada ve onun tuhaf sakinleri arasında akıllı geçinmemesi için sebep yoktur herhalde.

İstendiği şekilde yetişmeyen tek Karaoğlan Dikran'dı. O tam mânasiyle bir kitap kurduydu. Büyükbabam okudukça tekâmül etmeyen kitap düşkünlerini hiç sevmezdi. Dikran'a gelince, onda da tekâmül görmüyordu. Tekâmülden geçtik, gittikçe gerilediğine kanaat getireceği sırada biri gelip Dikran'ın Longfellow okulunda en zeki talebe olduktan başka hocalarının iftihar ettiği bir hatip olduğunu da söyledi.

Dikran'ın annesi müjdeyi büyükbabasına ulaştırınca sedirde yatmakta olan ihtiyar yüzünü duvara doğru çevirerek,

"Çok fena, çocuğun içini kemiren ne acaba?" diye homurdanmıştı.

Annesi, "Ne demek? Mektebin en zeki çocuğu olmak fena mı?" diye çıkışınca büyükbabam parladı, "On bir yaşında bir çocuğun beş yüz kişilik bir mektepte birinci olduğunu işitirsen metelik verme. Söyle Allah aşkına zeki olmuş da ne olmuş. On bir yaşındaki çocuğun ne olacağı belli olur mu? Çocuğa sen mektebin en iyi talebesisin diyen öğretmenin yeri mi var şimdi? Senin yaptığın analık değil, anladın mı? Bırak kırlara çıksın, kuzeniyle yüzsün, oynasın. Zavallıcık daha gülmesini bile bilmezken karşıma geçmiş en zeki çocuk olduğundan dem vuruyorsun. Git işine yahu!"

Dikran pazar, tatil, piknik demeyip gece, gündüz kitap devire devire bir gözlüğe ihtiyacı olduğunu anlamakta gecikmedi. Gözlük Dikran'a yakışmamıştı. Büyükbabam, aile toplantılarında, çocuğa bakıp bir müddet homurdandıktan sonra, "Feylesof, gel bakalım!" deyince Dikran gider büyükbabamın tam önünde dururdu.

Büyükbabam, "Kitap okuduğun iyi. Allaha şükür on birine de bastın. Söyle bakalım ne biliyorsun? Bugüne kadar ne öğrendin?" diye sorardı.

Dikran'ın "Ermenice söylemem" demesi üzerine, Büyükbabam, "Pekâlâ İngilizce anlat" diye cevap verirdi.

Ondan sonra on bir yaşındaki kuzenim konuşmağa başlar ve kitaplardan öğrendiği o harikulâde şeyleri başlardı sıralamağa. Ne cazip şeyler anlatırdı. Bilmediği tarih, isim, yer ve vaka yoktu.

Hikâye ettikleri hep kulağı ve hissi okşayan şeylerdi.

Birden büyükbabam çocuğun lâfını keser ve "sen papağan mısın yahu?" diye bağırırdı.

Buna rağmen büyükbabam Karaoğlan'lara katılan Dikran'dan hoşlanırdı. Çok okuyanlarla hatipler aptaldan başka bir şey değillerdi ama bizimkinde bir hususiyet vardı tabiî. O her okuyana, her hatibe benzemezdi. Hiç değilse, evvelâ çok bilirim diyenlerden daha gençti, sonra da hepsinden daha açık konuşurdu.

Bu sebeplerden ve çocuğun kendi bildiğinde sebat etmesinden dolayı, Dikran Karaoğlan'ların bilgini ve hatibi olarak kabul ve kendisini dilediği şekilde yetiştirmesine müsaade edildi.

1920 senesiydi. Longfellow Okulu bir gece tertip etmişti. Evvelâ şarkı söylenecek, sonra Julius Caesar piyesi oynayacak ve nihayet, Dikran Karaoğlan "Dünya savaşı beyhude yere mi yapılmıştır?" mevzuunda bir konuşma irad edecekti. Karaoğlan ailesi tam vaktinde konferans salonunda yerini aldı. Önce hiç de iyi söylenmiyen şarkılar dinlendikten sonra Julius Caesar piyesi de zorla seyredildi. Nihayet sıra Zorab'ın ikinci oğlu ve Karaoğlan'ların tek hatibi Dikran'a geldi.

Konuşma kusursuzdu. Mülâyim bir tonla söylenmiş, makul düşünceler ileri sürülmüştü. Neticede dünya harbinin beyhude yere yapılmadığı ve demokrasinin dünyanın feryadına koştuğu belirtildi. Dinleyicileri bir korku kaplamıştı. Nutuk sona erince ellerini kızartıncaya kadar alkışlamayan kalmamıştı. Dinleyiciler hatibini alkışlarken büyükbabamın güldüğünü hatırlıyorum. Halbuki, konuşma hakikaten güzeldi. Hiç değilse ötekiler içinde. Bu da gururlanmağa yetecek bir sebepti.

Eve dönünce, Büyükbabam, Dikran'ı çağırıp, "Konuşmanı dinledim. İyi. Milyonlarca insanın helâk olduğu bir harbi mevzu edindin ve bu döğüşün faydasız ve gayesiz olmadığını ispata çalıştın. Hattâ ispat ettin. Buna memnunum. Verdiğin hüküm olsa olsa on bir yaşındaki bir çocuk tefekkürünün neticesidir. Bu sonuç yaşını başını almış bir adam için saçmadan başka bir şey olmaz. Okumağa ve çalışmağa devam et, eğer gözü açık biriysen altmış yedi yaşına geldiğin gün bu akşamki masum iddiaların yersizliği ve gülünçlüğü karşısında dehşet içinde kalırsın. Ama, seninle ailemizin herhangi bir ferdi kadar iftihar etmekteyim. Haydi, şimdi, hepiniz yatağa. Ben uyumak istiyorum. Ben on birimi sürmüyorum tam altmış yedi yaşındayım, altmış yedi," dedi.

Benden başka herkes uzaklaştı. Tek başıma kaldığım odada ayakkablarını çıkarıp içini çekinceye kadar büyükbabamı seyrettim. Ah, şu dünyanın kaçık ve garip insanları!

KİLİSE KOROSU

Bizim taraflar hakkında zikre değer şeylerden biri de herkesin bir dinden öbürüne, bir mezhepten bir başkasına veya münkirlikten müminliğe, ne bir şey kazanarak ne de bir şey kaybederek, geçmesiydi.

Katolik olarak doğmama rağmen on üçüne kadar vaftiz edilmemiştim. Papazın beni ilk görüşünde ebeveynime dönerek, "Çocuk bu yaşa gelinceye kadar nasıl sabrettiniz, siz deli misiniz?" demesi üzerine, "Taşrada oturuyorduk" diye cevap verdiklerini hatırlıyorum.

Papaz, "On üç yaşında olsun da hâlâ vaftizsiz gezsin ha!" diyordu. "Siz ne biçim insansınız?"

Melik amcam, "Aramızdan akıllılar da çıkmıştır ama çoğumuz cahil çiftçiler olduğumuz için her işi zamanında yapamayız" diye cevap verdi.

Günlerden cumartesiydi. Öğleden sonra başlayan vaftiz ameliyesi yedi dakikadan fazla sürmedi. Vaftiz edildikten sonra kendimde hiç bir değişiklik hissetmemiştim.

Büyükbabam, "Bu da bitti. Artık vaftiz oldun. Kendini nasıl hissediyorsun? Daha iyi değil mi?" diye sordu.

Kaç aydır aklıma öyle acayip fikirler geliyor ve ben de onları öyle umulmadık şekilde tatbik ediyordum ki. Büyükannem ya esrarlı bir hastalığa tutulduğumu, yahut da yavaş yavaş aklımı kaybetmekte olduğumu zannediyordu.

Büyükanneme, "Değiştiğimi hiç de zannetmiyorum" diye cevap verdim.

Büyükannem, "İnanıyor musun artık? Yoksa gene şüphen var mı?" diye sordu.

"İnanıyorum demek isterim ama doğrusunu istersen ben de bilmiyorum. Hıristiyan olmayı ben de isterim tabii" diye cevap verdim.

"Öyleyse inan, işine bak. Başka şeye karışma."

İşine bak mı? Benim uğraştığım şeyler akla, havsalaya sığmayacak kadar dolambaçlı ve garipti.

O zamanlar Tulare Sokağındaki kilisenin korosunda şarkı söylüyor ve mukabilinde Pandro Kolkhozyan adlı bir arkadaşımın oturduğu evin yanıbaşmdaki sarmaşıklı küçük hanede ömür çürüten Balefal adlı bir hatundan haftada bir dolar koparıyordum.

Pandro, benim gibi, ağzı bozuk, yâni küfürü bol keseden harcayan, bu yüzden de; daha vakit varken ruhlarımızı kemâle erdirmek için çabalayan Bayan Balefal'i üzen bir çocuktu.

Benim onu tanıdığım sıralar Bayan Balefal tek başına yaşıyordu. Daha evvelce evlenip evlenmediğinden haberim yok ama evlendiyse veya âşık olacağı tuttuysa gönlünü şarlatanın birine kaptırdığı besbelli idi. Bayan Balefal kültürlü bir kadındı. Yalnız Robert Browning'i değil, diğer şairleri de adamakıllı yutmuştu. Hassas bir kadındı da. Kapının önünde durduğu zaman küfürü biraz fazla kaçırdık mı, "Çocuklar, çocuklar" diye bağırırdı. "Sözlerinize dikkat ediniz!"

Pandro Kolkhozyan hem kibar ve düşünceli, hem de kaba bir çocukçağızdı. Onu bana sevdiren tarafı da buydu zaten.

Bayan Balefal'in nasihatlerine, "Başüstüne Bayan Balefum" diye cevap verirdi.

Bayan Balefal da, "Balefum değil, Balefal" diye tashih ettikten sonra ikimizi çağırırdı. Gene bizi evine davet ettiği günlerden biriydi. Bayan Balefal'in yanına gidip ne istediğini sorduk.

Kadıncağız elini pardesüsünün cebine daldırarak bir tomar broşür çıkardı, bize hangilerini verdiğine bile dikkat etmeden bir broşür bana, bir tane de ona uzattı. Benimkinin başlığı "Kurtuluş - Bir Sarhoşun hikâyesi", onunkide "Sükûnete Eriş - Bir Sarhoşun hikâyesi" idi.

Pandro "Bunları ne yapalım?" diye sordu.

Bayan Balefal, "Bunları okuduktan sonra iyi insanlar olmanızı ve küfre veda etmenizi isterim" dedi.

Pandro, "Broşürlerde küfür hakkında bir şey yok" diye lâfa karıştı.

"Onların içinde ikinize de ders olacak epeyi bilgi var. Okuyun ve fena sözleri artık terkedin."

"Başüstüne!" dedim. "Bütün söyliyeceğiniz bu kadar mı?"

"Hayır ben org çalarken siz de şarkı söyliyeceksiniz."

Pandro, "Ben şarkı söyleyemem, Bayan Balefum" diye itiraz etti.

"Saçma. Tabiî söyliyebilirsin Pedro."

"Pedro değil efendim, Pandro. Pedro kuzenimin ismidir."

Onun adı ne Pedro, ne Pandro'ydu. Biz ona Ermenice pantalon mânasına gelen Pantolo derdik. Mektebe ilk başladığımız sıralarda hocası ya aldırmamış, yahut da ismini beğenmemiş olacak ki kartının üstüne Pantolo yerine Pandro yazmıştı. Kuzeninin ismi de Bedros iken mektepte Pedro'ya dönüvermişti.

İsimleri değişmiş değişmemiş kimsenin aldırdığı, zarar gördüğü yoktu tabiî.

Bayan Balefal Pandro'ya cevap bile vermeden küçük iskemleye oturup ayaklarını pedala yerleştirdikten sonra bize dönüp ne yapacağımızı söylemeden, havasının ağırlığından dinî olduğu sırıtan bir şarkı söylemeğe başladı. Pandro dayanamayıp Bayan Balefal'in işitmeyeceği kadar yavaş bir sesle küfre kaçan bir söz sarfetti. Bayan Balefal'da ses nâmına bir şey yoktu. Pedalların çıkardığı gıcırtı ve orgun nâhoş sesi Bayan Balefal'ın sesini örtüyorsa da kadıncağızın âhenkli denemeyecek bir sese sahip olduğu şüphe götürmüyordu.

Şarkı, "Galilee, parlak Galilee" diye başlıyordu.

Bize bakıp başıyle işaret verdikten sonra, "Haydi, başlayın söylemeğe" dedi.

Ne besteyi, ne de güfteyi bilmiyorsak da, nezaket bizi elimizden geleni yapmağa sevkettiği için mümkün olduğu kadar besteyi takip etmeğe ve Bayan Balefal'in ağzından çıkanları aynen tekrarlamağa çalışıyorduk.

Şarkı, "Rüzgârların hâkimiydi," diye devam ediyordu.

Lâfın kısası üçümüz bir ağızdan şarkı söylemeğe gayret ediyorduk. Her şarkının sonunda, Pandro, "Teşekkür ederim, Bayan Balefal! Şimdi gidebiliriz değil mi?" diyordu.

Nihayet başını orgdan kaldırıp, "Kötü arkadaşlarınız sizi içmeğe davet ederse reddedin olur mu?" dedi.

Pandro, "Tabiî değil mi" diye cevap verdikten sonra bana sordu, "Reddederiz değil mi, Aram?"

"Tabiî!"

"Benden de o kadar... Müsaadenizle, Bayan Balefal!"

"Verdiğim broşürleri okumağı unutmayın. Henüz gecikmiş sayılmazsınız."

Pandro, "Vakit bulursak ilk işimiz o olacak," diye cevap verdi.

Evi terkettikten sonra Pandro'ların oturduğu yere gidip broşürleri çıkarmış ve henüz okumağa başlamıştık ki, Bayan Balefal çıkageldi ve heyecanlı bir sesle, "Hanginizdi o?" diye sordu.

Pandro, şaşkın, "Hangimiz mi? Neyi yapan hangimiz?"

"Şarkı söyleyen hanginizdi demek istiyorum."

"İkimiz de söyledik."

"Hayır yalnız birinizdi söyleyen. Hanginizse tam kilise korosuna katılacak sesi var."

Pandro hemen atıldı, "Ben değilim o."

Bayan Balefal bana dönerek, "Sen miydin? Eugene sen miydin acaba?"

"Aram derler adıma, Eugene değil. Aradığınızın ben olduğumu zannetmiyorum."

Bayan Balefal, "Çocuklar gelin bakalım öyleyse," dedi.

Pandro, "Kimi çağırıyordunuz?" diye soruyordu.

"Her ikinizi de."

Eve döndük, Bayan Balefal tekrar orgun önüne oturmuştu. Pandro, "Ben şarkı söylemek istemiyorum. Zaten söyleyemem," diye diretiyordu.

Bayan Balefal, bana, "Öyleyse sen söyle," dedi.

Arzusu üzerine söylemeğe başlayınca kadın birden fırladı, "Sensin o" dedi. "Evet sen, sen kilisede şarkı söyleyeceksin."

"Hayır, söylemiyeceğim!"

"Kaba görüşme."

"Niye kaba görüşecekmişim. Söz veriyorum beni kilisede şarkı söylettirmezseniz hayatımın sonuna kadar hiç bir küfrü ağzıma almayacağım."

"Sesi kilise korosuna senin sesin kadar gidecek az bulunur."

"Yo, öyle demeyin!"

"Neden demeyeyim. Doğrusu bu."

"Siz ne derseniz deyin şarkı filân söyleyemem."

"Olmaz, söylemelisin."

Pondra lâfa karıştı, "Kilisede şarkı söylemek istemediğini işittiniz. Artık gidebiliriz değil mi? Teşekkür ederiz!"

"Hayır, hayır söylemesi lâzım."

Pandro atıldı, "Niçin söylemesi lâzımmış?"

"Ruhunun selâmeti için."

Pandro bir küfür daha savurdu.

Kadıncağız adımı sordu. Söyledim.

"Hıristiyansın değil mi?"

"Zannederim."

"Öyleyse gelecek pazar Tulare sokağındaki kilisenin çocuk korosunda seni görmek isterim."

Pandro, tekrar atıldı, "Niçin?"

"Güzel seslilere ve gençlere ihtiyacımız var. Hem gelecek pazara mutlaka ilâhi söylememiz lâzım."

"Ne şarkı söylemesini, ne de kiliseye gitmesini severim," diye cevap verdim.

Oturup kendini dinlememizi söyledi. Oturduk. En aşağı yarım saat kafa patlattı.

Anlattıklarının bir kelimesine bile aklımızın yatmamasına rağmen sualleri hoşuna gidecek şekilde cevaplandırdık ama dua ederken diz çökmemizi isteyiverince iş değişti. Bayan Balefal bize diz çöktürebilmek için saatlerce çene yormasına rağmen muvaffak olamayınca, hiç olmazsa bir müddet için, ısrar etmekten vaz geçti. Sonra bir daha denedi. Nuh diyor, peygamber demiyorduk. Pandro istediği zaman orgu taşımağa veya başka herhangi bir hizmette bulunmağa hazır olduğumuzu fakat diz çökemeyeceğimizi anlattı.

Bayan Balefal, "Öyleyse, gözlerinizi olsun kapar mısınız?" diye sordu.

Pandro gene hesap soruyordu, "Neden?"

"Dua ederken gözleri kapamak âdettir de."

"Kim dua ediyor ki?"

"Henüz dua eden yok ama eğer gözlerinizi kapayacağınıza söz verirseniz ben dua edeceğim. Yalnız evvelâ söz verin, bakayım."

"Niçin dua edeceksiniz sanki?"

"Sizin için."

"Bizim içinmi? Niye?"

"Merak etmeyin kısacık duadan kimseye zarar gelmez. Gözlerinizi kapayacaksınız değil mi?"

"Haydi öyle olsun."

Gözlerimi kapayınca Bayan Balefal da duasına başladı.

Dua hiç de kısacık değildi.

Nihayet "Âmin" dedikten sonra sordu, "Kendinizi şimdi

daha iyi hissetmiyor musunuz, çocuklar?"

Doğrusu hissetmiyorduk.

Pandro, "Tabiî daha iyi hissediyoruz ama artık gidebiliriz, değil mi, Bayan Balefum? Orgun yerini değiştirmek istediniz mi bizden başkası aklınıza gelmesin," diyordu.

Bayan Balefal hâlâ içki ikram edenin yanına yanaşmayın diye tenbih ediyordu.

"Başüstüne" diye cevap verdik.

"Kilisenin yerini biliyorsun değil mi?"

"Hangi kilisenin?"

"Tulare sokağındaki kilisenin."

"Biliyorum."

"Öyleyse Bay Sherwin pazar sabahı dokuz buçukta seni bekliyecek."

Alt olmuşa benziyordum.

Pandro pazar sabahı benimle birlikte kiliseye gelmesine geldi ama koroya iştirak edip şarkı söylemeğe yanaşmadı. Kilisenin en arka sırasına oturmuş, olanları seyrediyordu. Bense, şarkı söylemesine söyledim ama, canımın bu kadar sıkıldığını hatırlamıyordum.

Bitince, Pandro'ya, "Bir daha gelirsem iki olsun" dedim. Ertesi pazar kilisede görünmeyişim işe yaramadı. Bayan Balefal bizi tekrar evine sokmuş ve orgun başına geçip şarkıya başlamıştı bile. Gene bizim için uzun dualar etti. Beni koroya sokmağa yeminli olduğu su götürmüyordu. Kabul edeneyeceğimi düpedüz bildirince başladı anlatmağa.

Sesimin tam bir hıristiyan sesi olduğunu ve dinin işte bu eşit seslere ihtiyacı olduğunu, henüz bilmesem bile tepeden tırnağa dindar olduğumu söyledikten sonra hal böyle olunca azarları şarkı söylememin artık şart olduğunu belirttikten sonra şarkı söylersem para dahi vereceğini ilâve etti.

Pandro, "Ne kadar?" diye atıldı.

"Elli Sent!"

Kilisede dört ile beş şarkı söyleniyordu. Bütün merasim üçüm saat sürüyor, papaz vaaz verirken bir yarım saat daha bekliyorduk. Kısacası, elli sent için bu kadar zahmet değezdi.

Zihnim bunlarla meşgulken cevap verememiştim.

Bayan Balefal'in, "Peki yetmiş beş sent olsun" dediğini duydum.

Kilisede hava ısınıyor, papaz can sıkıyor ve insan oturduğu yerde patlıyordu.

"Bir dolar. Bir sent fazla vermem."

Pandro, "Haydi bir dolar, bir çeyrek olsun bâri" dedi.

"Bir dolardan bir sent fazla olmaz dedik ya!"

"Koronun en güzel sesi olduğunu unutmayın ama. Bir dolar mı? Sesin böylesi nerede olursa olsun iki dolar eder."

"Ne verebileceğimi söyledim."

Pandro, "Daha çok para getirecek başka din yok değil ya!" diyordu.

Arkadaşımın bu sözü Bayan Balefal'i oldukça şaşırtmış olmalı ki, kadıncağız hüzünlü bir sesle, "Ama onun sesi tam hıristiyan sesi" diye cevap verdi.

Pandro, "Vaftizciler iki dolara sesin böylesine sahip olmak için can atarlar, can!" dedi.

"Vaftizciler mi? Lânet olsun!"

"Onların sizden ne farkı var?"

"Bir dolardan bir sent fazla veremem. Üstelik ismi de programlara geçecek."

"Şarkı söylemek istemiyorum" dedim.

"Sen öyle de. Bal gibi söyliyeceksin. Şarkı söylerken kendi yüzünü bir görebilsen..."

Pandro münakaşayı uzatıyordu, "Ondaki ses melekte yoktur."

Pandro'ya, Ermenice, "Sus yoksa görürsün gününü" diye ihtar ettimse de, o, hâlâ, "Bu bir dolarlık ses değil" diye inat ediyordu.

Bayan Balefal, nihayet, "Pekâlâ öyleyse, Bir dolar, on beş sent," dedi.

"Ya bir dolar, yirmi beş sent verirsiniz yahut alırız soluğu vaftizcide."

"Kabul... Sizden sıkı pazarlık eden görmedim ömrümde."

"Lâfa karıştım, "Bir dakika. Ben şarkı söylemek istemiyorum. Ne bir dolar bir çeyreğe, ne de başka bir şeye şarkı söyleyemem."

"Pazarlık pazarlıktır ama."

"Ben pazarlık filân etmedim. Pandro etti. Pazarlığı eden şarkıyı söyler."

Bayan Balefal, "Onda ses yok" deyince Pandro da tasdik

etti. "Dünyada benden daha fena sesli parmakla gösterilir."

Bayan Balefal, "Onun sesi on sent bile etmez" diyordu.

Pandro tamamladı, "Bir sent bile etmez."

"Değil bir dolar, dünyayı versen gene şarkı söylemem. Benim paraya ihtiyacım yok."

Bayan Balefal, "Pazarlık ettik ama," dedi .

Pandro da tasdik etti, "Tabiî pazarlık ettin."

Tepem attı, Pandro'nun üstüne atıldım. Boğuşmaya başladık. Bizi ayırmaya çalışan Bayan Balefal gayretinin beyhude olduğunu anlayınca başladı dua etmeğe. Org hariç, odanın içindeki eşyalar teker teker devrilinceye kadar boğuşma devam etti. Rakipler kan ter içinde kalınca kavga kendiliğinden durdu. İkimiz de arka üstü yatmış, soluyorduk.

Bayan Balefal duasını bitirince, "Yeter artık pazara bekliyorum. Bir dolar yirmi beş sent de para" dedi.

Biraz dinlendikten sonra, "Pandro da gelirse koroya girmeğe razıyım" dedim.

Bayan Balefal itiraz etti, "Fakat onun sesi güzel değil ki.. O şarkı söyleyemez."

"İster güzel ister fena olsun. O da şarkı söylemeğe razı olmazsa kiliseye adımımı atmam."

"Fakat o söylerse koroyu berbat eder."

"Her pazar benimle kiliseye gelsin de başka ne yaparsa yapsın. Yoksa karışmam ha!"

Bayan Balefal biraz susmamı söyledikten sonra iyice düşündü ve "Seninle birlikte koro içinde yer alsa, şarkı söylemese de söyler gibi yapsa razı mısın?" dedi.

"Bana göre hava hoş. Orada bulunsun da söylemese de olur."

Pandro sordu, "Peki benim elime ne geçecek?"

"Bir de sana para verecek değilim, tabiî."

Pandro ayak diriyordu, "Koroda yer alırsam mutlaka para isterim."

Bayan Balefal onu da kabul etti.

"Bir dolar şarkı söyleyene, yirmi beş sent de söylemeyip put gibi durana."

Pandro, "Allah ses vermemişse kabahat benim mi?" diyordu.

Bayan Balefal, "Kimsenin hakkını yeme, hem sen şarkı

söylemeyeceksin ki. Ötekilerle birlikte ayakta duracaksın."

Pandro itiraz etti, "Yirmi beş sent de para mı?"

Yerden kalkıp devirdiğimiz eşyaları düzelttik.

Pandro, "Hiç olmazsa elli sente çıkarın," dedi.

Teklif kabul edilmişti. "Peki bir dolar sana, elli sent de sana."

Pandro sordu, "Önümüzdeki pazara mı başlıyoruz?"

"Öyle. Her pazar merasim bittikten sonra gelir, paranızı alırsınız. Korodaki diğer çocuklara bunun hakkında bir lâf etmeyin sakın."

Pandro, "Sır gibi saklarız, merak etmeyin" diye teminat verdi.

Böylece on birindeyken, hiç olmazsa pazar sabahları, dindar oluyordum. Para gözümde yoktu. İş pazarlığa bindiği ve Bayan Balefal'in bana dinî şarkılar söyletme arzusu araya girdiği için koroda boy gösteriyordum.

Biraz evvel de bahsettiğim gibi, bu tarafların garipliği herkesin, hiç değilse âşina olduklarımın, kimseye zarar ziyan vermeden din değiştirebilmeleriydi. Hem bir taraftan Presbiter kilisesinde ilâhi söylememe, öbür taraftan da dinî inançları şüpheyle karşılayıp kendi bildiğime inanmağa çalışmama rağmen, on üçümde Ermeni Katolik kilisesinde vaftiz edilmiştim. Vaftiz edildikten sonra bile kilise inançlarını tamamiyle kabul etmemiştim.

Vaftiz olduktan iki ay sonra sesim değişiverince Bayan Balefal ile olan kontratım da sona erdi. Bu hâdise ona büyük bir darbe olmuş, beniyse rahata kavuşturmuştu.

Venture Caddesinde Ermeni Katolik Kilisesine de yalnız Paskalya ile Noel'de gidiyordum. O gün bu gündür bir dinden çıkıp bir dine girdim ve nihayet, bir çok Amerikalılar gibi, inancı ne olursa olsun herkese ve, kendiminki de dahil, her dine inanmakta karar kıldım.

CÂNIM SİRK

Sirkin aklına esip de bizim taraflara geleceği tuttu mu canım gibi sevdiğim arkadaşım Joey Renna ile birlikte kudurmuşa dönerdik. Duvarlara ve dükkân vitrinlerine sirkin geleceğini müjdeleyen ilânlar sıralanınca mektebi asar, boş gezenlerin baş kalfası olurduk. Joey'nun ve benim okumanın beyhudeliği hakkında konferansa başlamamız için bir sirkin bizim kasabanın yolunu tuttuğuna dair bir haberin kulağımıza çalınması kâfi gelirdi.

Sirk şehre bir de geldi mi, iş adamakıllı çığırından çıkardı artık. Soluğu tren istasyonunda alır, gözümüzü trenden indirilen hayvanlardan ayırmazdık. Kafes içindeki aslanlarla kaplanlar Ventura caddesinden geçerken sirk işçileri cambazlarla hokkabazların yanı sıra sokakları arşınlar, onların takdirini kazanmaya can atardık.

Bir sirkin başından bizim aklımıza gelmeyen neler geçerdi neler. Sirk macera, seyahat, tehlike demekti. Orada maharet, asalet, aşk ve komedi aranırdı. Sirk öyle bir yerdi ki Amerikan fıstığiyle mısırdan sakız ve gazozuna kadar ne arasan bulunurdu. Fillere su taşır, koca çadırların kuruluşunu seyreder, sirk yerleşinceye kadar oralardan ayrılmazdık. Her taraf halka açılınca şehir ahalisinin para yemek için oraya gelişi de ayrı bir âlemdi.

Emerson okulundayken, bir gün, Joey, ders başladıktan on dakika sonra, pervasızca sınıfa dalıp şapkasını bile çıkarmağa lüzum görmeden, "Hey, Aram! Sirkin gelişinden haberin yokmuş gibi orada ne oturuyorsun," demişti.

İyi ki aklıma getirmişti. Yerimden kalkmamla odadan çıkmam bir oldu. Zavallı Bayan Flibety arkamdan bağırıp duruyordu, "Aram Karaoğlan, gel buraya! Gel diyorum sana Aram!"

Bayan Flibety'nin bağırışını işitmesine pekâlâ işitmiştim. Sınıfı terk edip gidişin de ne olduğunu bilmiyor değildim. Bu şekilde çıkış düpedüz kaşınmak ve Müdür Dawsen'un dayağına avuç açmaktı. Lâkin gitmemek elimde değildi. Sirk deyince deli divane olurdum.

Poey'a rastlayınca, "Saatlerdir seni arıyordum. Nerede idin?" diye sordu.

"Unutur gibi olmuştum," diye cevap verdim. "Sirkin bugünlerde geleceğini biliyordum ama nedense aklımdan çıkmış... Şimdi neredeler?"

"Onlar istasyondayken saat henüz beşti. Ben de yediden beri sirkin bulunduğu yerde vakit öldürüyordum. Sirkte bir şeyler atıştırdım, hepsi de ne lezzetli biliyor musun?"

"Allah aşkına! Peki onlar ne âlemde?"

"Topunun keyfi gıcır. Dediklerine bakılırsa bir, iki seneye kadar ben de onlarla çalışacak hale geleceğim."

"Onlarla beraber çalışmasına çalış ama, ne sıfatla kumpanyaya dahil olacağını tahmin ediyorsun? Meselâ bir aslan terbiyecisi falan mı?"

"Aslan terbiyeciliği ile işe başlamam herhalde. Evvelâ işçi olur, sonra da hokkabazlığın esasına akıl erdirmeğe çalışırım. İşe aslan terbiyeciliğiyle başlayacağımı sanmıyorum."

Ventura caddesinde hastahanenin biraz ilerisindeki çayırlarda kurulmuş olan sirke doğru ilerliyorduk.

Joey, "Yiyecek neler var neler. Pasta, yumurta, sosis, kahve. Ağzına lâyık!"

"Deme. Peki bunca zamandır bana neye söylemedin?" diye hesap sordum.

"Seni biliyor zannetmiştim. Geçen seneki gibi trene karşılamaya geleceğini umuyordum. Unuttuğunu bilseydim hatırlamaz mıydım hiç? Peki sen neden unuttun bakalım?"

"Bilmem!" diye cevap verdim. "Sebebi yok herhalde."

Sebebi yok değildi, vardı ama o zaman hatırlayamamıştım. Sirki unuttuğumu söylemem de pek doğru sayılmazdı. O sabah geçen sene aynı günlerde dersleri asıp da Sirke gittiğim için Müdür Dawson'dan yediğim dayak aklıma gelmişti. Bu hâtıra sabahın dörtbuçuğunda uyanıp çabucak giyindikten sonra istasyona fırlamam lâzımken kafamı yastığımdan kaldırmayıp rahat döşeğimde kalmama sebep oldu. İhtiyar Dawson'dan geçen sene yediğim kötek bana bu sene sirki unutturmuştu. Joey'le benim köteklere fazla aldırdığımız yoktu. Mademki izinsiz ve usulsüz mektebi terketmiştik, inzibat meclisinin hak yerini bulsun diye yapacaklarına karşı gelmek aklımızdan geçmezdi. Bu gibi hallerde baş vurulan çare dayaktı. Joey ile be-

ni ıslah mektebine göndereceklerini kaç defa söylemişler fakat gönderdikleri olmamıştı.

İhtiyar Dawson, "Sirk ha! Âlâ, sirk demek" der ve ilâve ederdi, "Eğil bakayım sen."

Evvelâ Joey eğilir, sonra da sıra bana gelirdi. Dawson'un kolu kalkıp indikçe biz de bağırmamak için dişimizi sıkardık. Fakat beş altı değnek yiyip de iş ciddileşti mi kızıl derililer hücum ediyormuş gibi feryadı basardık. Dayaktan bağırdığımız zaman koca mektepte sesimizi işitmeyen kalmazdı. Müdürün odasına yaptığımız ziyaretler sıklaşınca Dawson diğerlerinin çalıştıklarını hatırlayarak mümkün olduğu kadar ses çıkarmamağa çalışmamızı tenbih ederdi.

Dawson, "Ötekilerin hakkını yememeli. Hiç değilse onlar bir şey öğrenmeğe çalışıyor," derdi.

Joey, "Canımız yanınca elden ne gelir," diye çıkışırdı.

İhtiyar Dawson, "Acıdığını ben de biliyorum ama istersenız kendinize hâkim olursunuz. İnsan ancak başkasını düşünmedi mi sizin gibi avazı çıktığı kadar bağırabilir. Ortalığı inletmemek için sesinizi biraz alçaltmağa çalışın. Bu kadarcık şey elinizden gelir sanırım," derdi.

Ondan sonra Joey'e tam yirmi değnek atar, o da çok bağırmamağa çalışırdı. Dayak faslı bitince Joey'in yüzü kıpkırmızı kesilirdi, ihtiyar Dawson da yorulur, derin derin nefes alırdı.

Joey, "Bu sefer pek sesim çıkmadı, değil mi?" diye sorar ve Dawson da, "Bu sefer daha iyiydi. Artık başarıyorsun," derdi.

Joey, "Elimden geleni yaptım," diye teminat verirdi.

İhtiyar teşekkür eder ve yorgun vücudunu dinlendirmeğe çalışırdı. Gene dayaktan bîtap düştüğü günlerden biriydi. Sıra bana gelince bizim için hazırladığı iskemleye doğru ilerleyip tam vaziyet aldım. Beni durdurarak, "Aram sabret biraz," dedi. "Sabret de yorgunluğum geçsin. Ben yirmi üç yaşında delikanlı değilim. Tam altmış üç yaşındayım. Dur da biraz dinleneyim."

"Pekâlâ," diye cevap verdim. "Yalnız çabuk olun da bir an evvel olsun, bitsin."

O, "Sesin çok çıkmasın, mektebin önünden geçen de burasını işkence odası sanacak. Yoksa hakikaten çok mu acıtıyor?" diyordu.

"Joey'a sorun, o bilir" dedim.

"Ne dersin Joey, ikiniz de bir parça mubalâğa ediyorsunuz, değil mi? Belki de sınıfta birine caka yapıyorsunuz. Bir kıza meselâ!"

Joey atıldı, "Biz kimseye caka satmak için bağırmıyoruz. Elimizden gelse ağzımızdan ses çıkmaz. Bağırıyoruz diye utancımızdan yerin dibine giriyoruz. Öyle değil mi Aram?"

Ben de ilâve ettim. "Bu şekilde bağırıp ağladıktan sonra sınıfa dönmemiz pek acı oluyor. Keşke dayanabilsek de sesimiz çıkmasa."

Dawson, "Eh!" diye başladı. "Ben de halden anlayan bir adamım. Sesinizi birazcık daha kesin, sizden başka bir şey istemem."

"Âlâ, elimden geleni yaparım," diye cevap verdim. "Haydi artık, eğer dinlendinizse..."

"Biraz daha, biraz daha."

Yirmi değneği yerken Joey'den biraz daha yüksek sesler çıkardığımı hatırlıyorum. Sınıfa döndüğümüzde herkes bize bakıyordu.

Joey, onlara dönerek, "O yirmi değneği siz yeseydiniz şimdi yerinizde yeller eser, hepiniz gebermiş olurdunuz" diye bağırdı.

Bayan Flibety ihtar etmekteydi, "Yeter artık."

Joey, "Yalan mı?" diye çıkıştı. 'Onların hepsi korkağın korkağı. Şehre koca sirk geliyor da onlar hâlâ mektep yolunu tutuyorlar da gidip sirke bir de biz bakalım demiyorlar."

Bayan Flibety Joey'u susturmak ister gibi elini uzattı.

Nihayet, Sirk geçen Nisan olduğu gibi bu sene de gelmişti, biz de şu anda sirkin yolunu tutmuş, yürüyorduk. Lâkin mektepten çıkışımızı herkes gördükten başka sirke gittiğimizi de bilmeyen yoktu.

"Stafford'u arkamızdan yollarlar mı dersin?" diye sordum.

Stafford mektep kaçaklarını kovalamaya memur birisiydi.

Joey işin kolayını bulmuş gibiydi, "Gelen olursa tabana kuvvet kaçarız. Biz ayrı ayrı istikametlerde koşmaya başlayınca ikimizin de peşinden gelemez ya. Hiç olmazsa birimiz yakayı kurtarır."

"Peki ama," dedim. "Ya birimiz enselenirse?"

"Enselenmeyen gelip teslim olmalı mı olmamalı mı?"

"Bence olmamalı."

"Bence de öyle."

Sirke vardığımız zaman bir kaç çadırın kurulmuş büyüğünün de kurulmakta olduğunu gördüm. Onları seyre daldık. Çadır kurmak kolay iş değildi ama sirkin işçileri de yabana atılacak takıma benzemiyordu. Çelimsiz bir avuç insan yüz kişinin yapamayacağını beceriyordu. Hem de işin fiyakasını da ihmal etmiyorlardı.

Birden herkesin "Kırmızı" dediği bir adam Joey'la bana bağırdı, "Hey Arap çocukları biraz yardım edin bakalım."

"Başüstüne!" dedim.

Hemen yardıma koştuk.

Kısa boylu, fakat geniş omuzlu, kocaman elli bir adamdı. O kadar güçlü kuvvetli görünüyordu ki onu küçük görmek kimsenin aklından geçmezdi. Üstelik uzun kızıl saçları da vardı. İnsan onun bir dev olduğuna hükmedebilirdi.

Joey'la benim elime bir ip tutuşturdu. İpin bir ucu yerde duran çadır bezine bağlıydı.

Kızıl saçlı, "Biraz gayret edersek bu iş olacak. Bizimkiler kazığı kaldırıp yerine yerleştirirlerken siz de ipe asılırsanız çadır kurulmuş olur," diyordu.

Joey, "Başüstüne" dedi.

Hepimizin bize yüklenen vazifeyi başarmağa çalıştığı bir sırada mektep kaçaklarını arayan memura gözüm takıldı.

Joey'a dönerek, "Kaçamıyacağım galiba" dedim.

Joey, "Gelirse gelsin. Çadırın kurulmasına yardım edeceğimizi söyledik bir defa. Sözümden dönüp kaçmağa niyetim yok benim" diye cevap verdi.

"İstersen çadırı kurduktan sonra onunla beraber geleceğimizi söyleyelim. Söyleyelim ama burada işimiz biter bitmez kirişi kıralım" diyerek fikir ileri sürdüm.

Joey teklifimi kabul etmişti.

Stafford iri yapılı ve pancar suratlı bir adamdı. Onu gören avukat zannederdi. Yanımıza yaklaşıp, "Haydi yumurcaklar, yakayı ele verdiniz, düşün bakalım önüme!" dedi.

Joey, "Çadırı kuranlara yardım edeceğimize söz vermiştik, işimiz bitsin, emrine âmadeyiz" diye cevap verdi.

İpe var kuvvetimizle asılıyorduk. Ötekiler de epeyi alınteri

döküyorlardı. Kırmızı saçlı durmadan emirler savuruyordu. Nihayet çadırı dikmeğe muvaffak olduk.

Kızıl saçlının bize söyleyeceklerini dinleyecek kadar vakit bulamamıştık. Adamcağız bize belki de bir şeyler ikram edecekti.

İkimizin de işi bitince Joey kaçmağa başladı. Ben de aksi istikamete kaçıyordum. Stafford'un beni takip edeceği tutmuştu. Sirkte çalışanlar gülüyor, kırmızı saçlı da bağırıyordu. "Koş oğlum koş. O seni yakalayacak adam değil. Bir kaç fırın ekmek daha yesin o. Peşine takıp koştur da biraz göbeği erisin."

Stafford'un ağzından çıkanları da hâlâ iştiyordum. Çok kızmışa benziyordu.

Bir kolayını bulup elinden kurtulmuştum. O da ümidini kesince Ford otomobiline atlayıp uzaklaştı. Çadırın olduğu yere dönüp Joey'u buldum.

Joey, "Bu sefer hapı yuttuk" diyordu.

"Her halde ıslah mektebini boylarız" diye cevap verdim.

Joey aynı fikirde değildi. "Zannetmem. Bu sefer de otuz değnek yeriz, olur biter. Dediğim çıkarsa feryattan mektebin inlediği gündür. Müdürün altmış üçünde olduğuna bakma, otuz değneği öyle bir atar ki. İhtiyar ama güçlü kuvvetli."

"Otuz mu dedin? Bu kadara gelemem. Gözlerimden yaş akar inan."

"Akar, akar, belki ben de ağlarım. İnsan on değnekten sonra gözyaşını basacağını zannediyor, ama bugünedek benim ağladığımı gören olmamıştır. Belki otuzuncu değnek hakkımızdan gelir."

"Ne olacaksa yarın olacak. Bugün keyfimize bakalım" dedim.

Kızıl saçlı adam bize bir iki vazife daha yükledi. Öğle yemeğini beraber yedik. İspanyol birkaç cambazla hoş beş ettik. Atlarla hokkabazlık yapan bir İtalyan ailesiyle ahbap olduk. Hem öğleden sonraki, hem de akşamki gösterilerde bulunduk. Sirkin sökülmesine de yardımımız dokundu. İstasyona uğurlamaya bile gittiğimizi hatırlıyorum. Vakit geç olunca eve döndük. Ertesi sabah uyanamadığımız için mektebe geç kalmıştık.

Herkes bizi bekliyor gibiydi. Bayan Flibety nâmevcutlar

listesi okunurken bizi içeri bile almamıştı. Müdürün odasına gitmemizi söyledi. İhtiyar Dawson'un da bizi bekler gibi bir hâli vardı. Stafford da oradaydı. Adamakıllı kızmışa benziyordu.

Islah mektebine gönderileceğimizden şüphe etmiyordum.

Dawson, Stafford'a hitaben, "Alıp götürecekseniz alın bakalım" dedi.

Anlaşılan biz gelmeden evvel aralarında bir münakaşa olmuştu. Müdür biraz sinirliydi. Stafford'un da müdüre içerlemiş bir hali vardı.

Dawson söylemeğe başladı, "Bu mektepte birini cezalandırmak gerekirse ben cezalandırırım. Başkası bu işe burnunu sokamaz. Ama bunları ıslah mektebine göndermenize mâni olmak istemem."

Stafford bir tek kelime söylemeden dışarı çıktı.

Yalnız kalınca ihtiyar Dawson, "Sirk nasıldı?" diye sordu.

Joey atıldı, "Sirktekilerle yemek bile yedik."

Dawson, "Bu kaçıncı kaçışınız. Onaltıncı mı, onyedinci mi?" diye bizden hesap sordu.

Joey, "O kadar olmadı!" diyordu. "Daha ya on birinci, ya on ikinci."

"Kaçıncı olursa olsun, bu sefer otuz değneyi hakkettiniz."

Joey, "Galiba gelecek sefere otuz değnek vuracaktınız" diye söze başladı.

Dawson, "Hesabı ben de şaşırdım ama bu sefer değnek sayısı otuzu bulacak galiba. Sıra kimde?" dedi.

"Bende!" deyip öne geçtim.

Dawson, "Pekâlâ Aram, iskemleye iyi yapış ve bağırmamağa gayret et."

"Peki efendim, elimden geleni yaparım ama otuz değnek de az sayılmaz, değil mi?"

Hiç ummadığım bir şey oldu. Otuz değneyi yemesine yemiş ve bağırmasına bağırmıştım ama sesim çok çıkmamıştı. Sesimi ilk defa olarak bütün mektep işitmemişti. Bu otuz değnek şimdiye kadar yediklerimin en hafifiydi. Değnek arkama tam otuz defa inip kalkmış fakat hiç acıtmamıştı. Dayağın acısından ağlayacağım diye korktuğum halde gözümden bir damla yaş gelmemişti.

Joey de ağlamamıştı. Müdürün karşısına dikilmiş, bizi serbest bırakmasını bekliyorduk.

İhtiyar Dawson biraz ilerliyerek, "Bu sefer sesinizi etrafa duyurmayacak kadar az çıkarttığınız için teşekkür ederim. Başkalarının sizi dayaktan öldürdüğümü zannetmesini istemem" dedi.

Otuz değneği bizi kollayarak vurduğu için teşekkür etmek istedik ama söyleyecek söz bulamadık. Bununla beraber, aklımızdan geçenleri anlamamış değildi. Çehresinde anladığını söyleyen bir ifade vardı.

Nihayet sınıfa döndük.

Eylülde fuar açılıncaya kadar işlerin tıkırında gideceğini bildiğimiz için yan gelip keyfimize bakıyorduk.

ÜÇ YÜZÜCÜYLE ÜNİVERSİTELİ BAKKAL

Nehir yatakları senenin birçok aylarında kurudur ama bir de dolacağı tuttu mu su gürleyerek akar. Tepelerdeki karlar eridikçe nehir suları coşmağa başlar. Birden suları dolduran kurbağa, deniz kaplumbağası, su yılanları ve balıkların nereden çıktığını kestirmek kolay değildir. Bahar gelince nehir süzüle süzüle akar. Kalpler de öyledir ama çayırlar yeşilken kahverengi, tomurcuklar da meyva olup eski serinlik yerine sıcak bastırınca insan tembelleştikçe tembelleşir. Tepelerden hızlı hızlı inen ilk sular soğuk ve korkunçtur. Suyun o derece soğuğuna atlayıvermek her babayiğidin harcı değildir.

Lâkin, bizim kasabada doğup büyüyen birinin ister tek başına, ister birkaç kişiyle birlikte, sahilde durup akan suya birkaç dakika baktı mı anadan doğma soyunup kendini şimşek misâli suya fırlatıverdikten sonra nefes nefese yüzerek karşı sahile ulaşması bir olurdu. Bir grup içinden biri suya atlayacak olsa ötekileri dönüşte utançlarından yerin dibine geçmemek için kelle koltukta onu takip ederlerdi. Su yalnız ilikleri donduracak kadar soğuk değil, çoluk çocukla vakit geçiremiyecek kadar aceleciydi de. İlkbaharda ırmaklar hırçım mı hırçındı.

Nisan ayında bir gün, yanımda kuzenim Murad ve açık hava ile hürriyete olan aşkını her şeyden üstün tutan Joe Bettencourt adlı bir Portekizli olduğu halde, Thompson Çayına doğru yollandım. Sınıf gibi kapalı yerler Joe'yu deli ediyor, âsâbını bozuyardu. Onu asıl mektebin dışında görmeliydi. Okul kapısını terkeder etmez akıllanıyor, uysallaşıyor ve herkesle samimî ve dost oluyordu. Kuzenim Murad'ın da dediği gibi, Joe bön değildi, yalnız mektebe kanı kaynamamıştı o kadar.

Açık bir cumartesi sabahıydı. Üçümüz arasında bölüşecek iki sandviç ve topu topu on sentimiz vardı. Irmak yakasına gidinceye kadar vakit öğleyi bulup sular ısınsın diye yürümeği tercih ettik. Demiryolunu takip ede ede Calwa'ya vardık-

tan sonra Malaga'ya giden asfalttan yürüdük ve doğu istikametinde bir daha yol alınca ırmağın aktığı yere geldik. Thompson Çayı deyince yolların birleştiği muayyen yeri kastediyorduk. Çayın iki yakasını tahta bir köprü birleştiriyordu. Kıyıya giden patikanın yine tahtadan bir kapısı vardı. Yüzme mahalli köprünün aşağısındaydı. Çayın batısına inek ve atlarla dolu büyük bir çayır düşüyordu. Doğudaki yol ırmak yatağına muvazi olarak kilometrelerce uzanıyordu. Çay güneye doğru akmaktaydı. İkinci köprü iki mil aşağıda yapılmıştı. Yaz günlerinde her çocuk ikinci köprüye kadar yüzüp biraz orada dinlendikten sonra çabalaya, çabalaya tekrar geriye yüzmedi mi dört başı mâmur yüzmüş sayılmazdı.

Thompson Çayına gidinceye kadar hava kapanmıştı. Gökte fırtına alâmetleri seziliyordu. Bulutlar toplanıyor , su hızla akıyordu. Hava bayağı soğuk ve fenaydı. Görünürde kimseler yoktu.

Joe Betencourt, "Tâ oradan buraya yüzmek için geldim. Değil yağmur, başımıza taş yağsa gene de yüzeceğim" diyordu.

Ben de, "Al benden de o kadar" dedim.

Murad, "Sen bekle Joe'yla ben gidip suya bakalım. Girilecek gibiyse gelirsin. Yüzmesini biliyorsun değil mi?" diye sordu.

"O da lâf mı? Kapa çeneni!" diye susturdum.

Hakaretâmiz sözler sarfedene böyle cevap vermek itiyadındaydım.

Aynı suali Joe da tekrarladı, "Sahiden yüzersin değil mi?"

"Yüzemiyecek ne var!"

"Onun altından kalkamadığı taş yoktur. Hem her şeyi onun kadar âlâ yapan var mı dünyada!"

İşin aslında gürüldeyerek aşağı akan ırmağa atlayıp karşı sahile kadar yüzebileceğimden şüpheliydim. Kıyıya gelip aşağıya bakınca çayın gürültüsünden korkmuş, fakat ırmağın bu azametini hiçe indirmek için "Kapa çeneni!" diye bağırmıştım.

Öğle yemeği için hazırladığımız sandviçlerden birini çıkarıp ısırınca kuzenim Murad kolumu tutup öylesine sarsmıştı ki sandviç az daha suya düşecekti.

"Yüzdükten sonra yiyeceğiz. Bir yerine kramp girsin diye mi mideni dolduruyorsun?" dedi.

Sudan o kadar ürkmüştüm ki aklım başımda değildi.

"Bir sandviçle mide dolmaz ki!" diye cevap verdim.

Joe, "Yüzdükten sonra daha tatlı gelir" dedi.

Joe temiz çocuktu. Ödümün patladığını ve korkumu belli etmemeğe çalıştığımı biliyordu. Ben de onun korktuğunun farkındaydım. Yalnız o benden daha akıllı olup her şeyin girdisini, çıktısını daha iyi bilirdi.

"Karşıya geçer, biraz dinlenir, sonra tekrar geriye yüzeriz. Giyindikten sonra da biraz karnımızı doyurur ve fırtına çıkarsa evin yolunu tutarız. Çıkmazsa ne âlâ biraz daha yüzeriz," diyordu.

Kuzenim Murad, "Fırtına kopacağa benziyor," 'diye başladı. "Yüzeceksen bir an evvel davranalım da vaktinde eve varalım."

Joe elbiselerini çıkarmıştı bile. Kuzenim Murad da, ben de soyunmağa başladık. Üçümüz de yanyana ırmağın kenarında durmuş köpüren sulara bakıyorduk. İçine atlanacak su değildi ama bizce suya girmek için başka şerefli yol yoktu. Paçaları sıvayıp kıyıdan ağır ağır gireni yüzme bilmiyor addederdik. Ayak üstüne atlamak da yüz karası sayılmazdı ama işin erbabı balıklamadan vazgeçmezdi. Su sakine benzemiyor, hain hain akıyordu. Irmağın sertliği bir an evvel girmek arzumuzu şiddetlendirmekteydi. Çayın kabarık olması iki kıyı arasındaki mesafeyi arttırmış gibiydi.

Joe'nin atlamasiyle kuzenim Murad'ın onu takip etmesi bir olmuştu. İki atlama arasındaki bir iki saniye bize kış rüyalarındaki uzun günler gibi gelmişti. Yalnız korkmuyor, aynı zamanda üşüyordum da. Aklımdan neler geçmiyordu neler! Hepsine boş verip atladım çaya.

Suyun yüzüne çıkalı bir saniye geçmişti ki üçümüz de bağırmağa başladık. Dirseğimize kadar çamura saplanmıştık. Kurtulmak mesele olmuştu. Hepimiz çamur deryasına ilk battığımız zaman diğer ikimizi düşünmüştük. Köpürerek akan soğuk suyun içinde ayakta duruyorduk. Çamur dizlerimize kadar yükseliyordu.

Hele başımızın üstüne çivileme atlamış olsaydık kafamız çamurun içinde ve ayak bileklerimiz dışarıda yaza. hattâ daha sonraya kadar, çayda beklemek mecburiyetinde kalacaktık.

Hem korkmuş, hem de kurtulduğumuz için sevinmiştik.

Fırtına koptuğu zaman hâlâ çamurdaydık.

Joe, "Yağmura nasıl olsa yakalandık. Suda biraz daha dursak bir şey kaybetmeyiz," dedi.

Titremeyen yoktu. Bu soğukta yüzmeden durmak aptallıktı. Derinliğin üç ayağı bulmamasına rağmen Joe çamurdan çıkıp karşı sahile geçti ve sonra geri döndü.

Suda bulunduğumuz on dakika bize ne kadar uzun gelmişti! Nihayet, sahile çıkıp giyindikten sonra ağaç altında sandviçlerimizi yedik.

Yağmur dineceğine fazlalaşınca hemen evin yolunu tutmağa karar vermiştik.

Malaga'ya gelinceye kadar hiçbir Allahın kuluna rastlamadık. Malaga'da bir bakkal dükkânına girip sobanın başına üşüştükten sonra bir somun ekmekle bir tabak dolusu fasulya istedik. Fasulyayı üçe bölüp kâğıt tabaklara koyduktan sonra hepimize tahtadan yapılmış birer kaşıkla dilim dilim kesilmiş ekmek veren bakkal tatlı yüzlü genç bir adamdı.

"Nereden böyle?" diye sordu.

Joe, "Yüzmeden!" diye cevap verdi.

"Yüzmeden mi?"

"Elbette yüzmeden."

"Tuhaf şey! İyi miydi bâri?"

Joe, "Derinliği üç ayak bile yok" dedi.

"Soğuk mu?"

"Buz gibi."

"Allah akıl versin. Eğlendiniz mi?" diye sorduktan sonra, "Eksinler beni olmaz mı eksinler" diye mânâ veremediğimiz bir lâf etti.

Joe, "Bilmem" dedikten sonra kuzenim Murad'a sordu: "Eğlendik mi dersin?"

"Allah bilir. Suya atlayınca bileğimize kadar çamura battık."

Ben de lâfa karıştım. "Çamur belâsından kurtulmak kolay olmadı."

Bakkal, "Pes birâder!" diyordu.

Kendiliğinden getirdiği ikinci tabak fasulyeden bir kaşık dolusu ağzına attıktan sonra geri kalanı aramızda taksim etti.

Ben, "Bunu ödeyecek kadar yaramız yok" dedim.

Bakkal, "Onu bırakın da anlatın bakalım niye yaptınız bu deliliği?" diye cevap verdi.

Ağzı fasulye ve ekmekle dolu olan Joe gösterecek çok sebebi bulunup birbiri ardına sayıp dökecek vakti olmayan bir çocuk edâsiyle, "Hiç!" dedi.

Bakkal, "Siz insanı deli edersiniz" dedikten sonra sordu, "Ne millettensiniz siz? Memleketiniz California mı? Yabancı mısınız yoksa?"

Joe cevap verdi, "Hepimiz California'lıyız. Ben Fresno'da G. sokağında doğmuşum. Murad, Walnur caddesinde yahut da "Güney Pasifik" dedikleri mahallenin bir yerinde dünyaya gelmiş. Kuzeni de o taraflardandır."

Bakkal, "Pekâlâ," dedi. "Mektep görmüşlüğünüz var mı sizin?"

Joe atıldı, "Mektep kim, biz kim!"

"Hay Allah müstahakını versin. Söyleyin bakalım aranızda yabancı dil bilen var mı?" diye sordu ve gene insanı onun deliliğinden şüphe ettirecek, "Beni bir ağaçtan koparıp doldursunlar sandığa" diye bir söz ilâve etti .

Joe, "Ben Portekizce bilirim" dedi.

Bakkal, "Size de mektep gördü mü denir? Ben Yale Üniversitesi mezunuyum. Portekizce de bilirim. Peki sen, oğlum, sen nece bilirsin?"

Murad, "Ermenice, efendim" dedi.

"Genç bir kız beni bağdan ayırıp tanelerimi teker teker koparsın" dedikten sonra ilâve etti: "1892 senesinde kolejden çıktım ama bir kelime Ermenice bilmem... Ya sen. Senin adın ne?"

"Aram Karaoğlanyan."

"Dilim dönecek galiba. Kar-oğlân-yan. Oldu mu?"

"Tamam."

"Aram," diye söze başladı.

"Efendim," dedim.

"Ya sen ecnebi dillerden hangisini bilirsin?"

"Ben de Ermenice bilirim. Bu kuzenim Murad'dır. Murad Karaoğlanyan."

"Bak başıma gelenler. Irmakta yılan gördünüz mü hiç?"

Joe sordu, "Ne yılanı?"

"Bayağı yılan."

"Görmedik. Su siyahtı."

"Siyahtı ha? Balık gördünüz mü balık?"

"Hayır."

Dükkânın önünde bir Ford otomobili durdu. İçinden çıkan ihtiyar bir adam sundurmanın önündeki tahtayı geçip dükkâna girdi.

Yeni gelen, "Abbott, bana bir şişe açıver" dedi.

Bakkal, "Hâkim Harmon, California'nın şu üç kahramanıyla tanıştırayım sizi" dedikten sonra eliyle evvelâ Joe'yu gösterdi. Joe, "Adım Joseph Bettencourt. Portekizce bilirim" dedi.

Hâkim de, "Benimki Stephen L. Harmon. Biraz Fransızca bilirim," diye cevap verdi.

Sıra Murad'taydı, "Adım Murad Karaoğlanyan."

Hâkim sordu: "Sen nece bilirsin?"

"Ermenice."

Hâkim bakkalın uzattığı açık şişeyi alıp dudaklarına götürdükten sonra üç yudum aldı. Göğsünü yumruklarken, "Ermenice bilen bir Californialı'ya rastladığıma memnun oldum" diyordu.

Bakkal beni de gösterdi.

"Aram Karaoğlanyan" dedi.

Hâkim: "Kardeş misiniz?" diye sordu.

"Hayır, kuzeniz" dedim.

Hâkim, "Farkı yok" dedikten sonra bakkala dönerek, "Hepsi güzel ama bu toplantıya ve senin heyecanına sebep ne?" dedi.

Bakkal yüzmekten döndüğümüzü söyleyince hâkim üç yudum daha içtikten sonra göğsünü üç defa yumrukladı ve sordu, "Nereden dedin? Nereden?"

"Yüzmekten."

"Ateş mi? Biz hasta değiliz ki!"

Bakkal katıla katıla gülüyordu. "Ne hastalığı hâkim bey. Allah bilir bu çocuklar bu kış gününde kara suya anadan doğma atlayıp kendilerini yaz sıcağında zannetmişlerdir belki de."

Fasulye ile ekmeğin altından girip üstünden çıkmıştık. Susamıştık ama bir bardak su istemenin doğru olup olmayacağını düşünüyorduk. Ben istesek mi istemesek mi diye düşünürken Joe atıldı, "Bay Abbott. Bir bardak su verebilir misiniz?"

Bakkal, "Su mu dedin?" diye cevap verdi. Su mu dedin?

Su içmek için değil, içinde yüzmek içindir."

Eline kâğıttan üç bardak alıp üstü kapalı küçük bir fıçıya doğru ilerledi. Sarı renkte bir mâyiin bardakların doldurduğunu görüyorduk.

"İşte çocuklar," dedi. "İçin, şu cânım elma şırasını."

Hâkim bakkala da şişesinden içki ikram ettikten sonra bize dönerek, "Sıhhatinize beyler" diye bağırdı.

Joe, "Sizin de!" diye cevap verdi.

Hepimiz bardakları diktik.

Hâkim tıpayı şişenin ağzına tıkadıktan sonra arka cebine yerleştirirken bizleri hayatının sonuna kadar unutmamak ister gibi süzerek, "Elvedâ, gençler. Mahkeme yarım saate kadar açılıyor. Bugün, çaldı denilen atı geri vermek üzere aldığını söyleyen bir suçlu hakkında karar vereceğim. Suçlu mevkiindeki Meksikalı dilinde, dâvacı da İtalyanca konuşuyor. Allah bizekolaylık versin. Allahaırmarladık." dedi.

"Güle güle!"

Elbiselerimiz kurur gibi olmuş, fakat yağmur dinmemişti.

Joe, "Teşekkür ederiz Bay Abbott. Artık ayrılma zamanı geldi" dedi.

"Teşekküre değmez. Asıl ben size teşekkür borçluyum."

Biraz evvel konuştukça konuşan bakkal şimdi susmuştu.

Dükkândan çıkıp caddede yürümeğe başladık. Yağmur o kadar yavaşlamıştı ki yağdığı belli bile olmuyordu. Neden lâf açacağımı bilmiyordum. Joe söze başlayan ilk şahıs olmuştu.

"Fena adam değil şu Bay Abbott."

Ben: "Tabelâda Darcous yazıyor. Abbott ilk ismi olmalı" dedim.

Joe, "İster ilk, ister son adı olsun. Herif sapına kadar adam," dedi.

Kuzenim Murad da söz aldı, "Hâkimin de ondan aşağı kalır yeri yok." Joe tasdik etti: "Tahsilli adam. Fransızca da biliyor. Öğrenmesine ben de öğrenirim ama etrafta konuşacak adam yok ki."

Caddeyi geçinceye kadar artık hiç konuşmadık. Bir dakikaya kalmadı bulutlar dağılınca güneş meydana çıktı. Doğuda, Sierra Nevada'ların üstünde alâimsemâ görünüyordu.

Joe, "Irmakta iyi yüzdük" dedikten sonra sordu. "O bakkal deli miydi Allahaşkına?"

Kuzenim Murad, "Bilmem" diye cevap verdi.

Bir saat sonra evdeydik. Yolda hep o iki adamı ve bakkalın sapık olup olmadığını münakaşa ettik. Deli olabileceğine inanmıyordum ama bir iki tahtası eksik olduğuna aklım yatıyordu.

Joe, "Allahaısmarladık" deyip ayrıldı.

Biz de ayrıldık.

Joe daha elli yarda yürümemişti ki arkasına dönüp bir şeyler söyledi.

Murad, "Ne diyorsun" diye bağırınca Joe, "Şüphe yok" diye cevap verdi.

"Neden şüphe yok" demem üzerine, "Kontaklığından" dedi.

"Ya!" diye bağırdım. "Nerden bildin?"

"Arasıra ağzından çıkan abuk-sabuk lâfların mânası yok da ondan."

Murad, "Deliyse deli, kıyamet kopmadı ya!" dedi.

Joe elini çenesine koyup düşünceye dalmıştı. Bulutlardan iyice sıyrılan güneş kasabayı ışığa boğuyordu.

Joe, "Fikrimi değiştirdim. Deli olduğunu zannetmiyorum." dedikten sonra sokaktan aşağıya yürümeğe başladı.

Yalnız kalınca Murad bana dönerek, "Kafası pekâlâ yerinde sayılmaz hani" deyince,

"Belki de her zaman öyle değildir" diye cevap verdim.

Bir daha yüzmeğe gidinceye kadar bakkal lâkırdısını ağzımıza almadık. Irmaktan her dönüşümüzde uğramadan geçmiyorduk.

Bir ay sonra, yüzmeden dönüp de dükkâna tekrar uğradığımızda Bay Abbott Darcous'un yerine bu kasabanın yerlisi genç birini bulduk.

Dükkân sahibi, "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Joe cevap verdi, "Fasulye ile ekmek."

Murad dayanamadı, "Bay Darcous nerede?"

"Memleketine gitti."

"Memleketi neresi?"

Genç bakkal, "Connecticut'ta bir yer," diye cevap verdi.

Fasulye ile ekmekten sandviç yapıp yemeğe koyulduk.

Joe dükkân sahibine dönüp, "Buranın eski sahibi deli miydi?" diye sordu.

Genç, "Cevap vermesi güç. İlkin ben de delidir diye ke-

sip atmıştım ama sonra fikrimi değiştirdim. Dükkânı işletişi insanı onun deli olduğuna inandırıyordu. Adamcağızın hibe ettikleri sattığı yanında devede kulak kalırdı. Onun konuşmasına kulak veren de kontaklığından şüphe etmezdi. Bütün bunlar hariç, o da senle ben gibi bir adamdı," diye izahat verdi.

Joe teşekkür etti.

Dükkân nizama, intizama girmişti ama arasıra orada bir şey atıştırmanın tadı olmıyacaktı artık. Sokağa çıkıp gene evin yolunu tutmuştuk.

Joe: "Deli bu adam deli" dedi.

Ben: "Deli olan kim?" diye sordum.

Joe: "Dükkândaki o genç" diye cevap verdi.

"Şu genç adam mı?" diye tekrar sordum.

"Joe, "Evet," dedi. "Onun tahsili bile yok."

Murad da ona hak vermişti.

Evi buluncaya kadar Üniversiteli bakkalı düşündük.

Joe: *"Eksinler beni olmaz mı, eksinler!"* dedikten sonra bizden ayrılarak kendi evinin yolunu tuttu.

Murad, *"Beni de bir ağaçtan koparıp doldursunlar sandığa"* dedi.

Ben de, *"Genç bir kız beni bağdan ayırıp tanelerimi teker teker koparsın"* dedim.

O zaman "Üniversiteli bakkal sapma kadar insandı" diye düşünmüştüm. Onun para kazanmağı bir tarafa bırakarak, o küçük kasabada zevk için dükkân işleten şair ruhlu bir adam olduğuna akıl erdirinceye kadar aradan tam yirmi sene geçti.

OJİBWAY KABİLESİNDEN "LOKOMOTİF 38" ADLI KIZIL DERİLİ

Günün birinde adamın biri merkeple bizim kasabaya indi ve o devirlerde vaktimin çoğunu geçirdiğim halk kütüphanesinin etrafında dolaşmağa başladı. Ojibway kabilesinden genç ve uzun boylu bir yerliydi bu. İsminin Lokomotif 38 olduğunu söylüyordu. Kasabada onun tımarhaneden kaçtığına inanmayan kalmamıştı.

Bizim şehre geldiğinden altı gün sonra hayvanına Tulare sokağında sefer yapan kamyonlardan biri çarpmış ve ağır yaralanmasına sebep olmuştu. Aldığı yaralardan olacak hayvan, ertesi gün, Mariposa ve Fulton sokaklarının birleştiği köşede can verdi. Merkep kaldırımda Hindlinin ayaklarının önüne düşmüş ve hırıltılı sesler çıkardıktan sonra ölüvermişti. Sahibi bacağını kurtarınca köşedeki bakkala kadar topallayıp hemen bir telefona yapışarak Oklahoma'daki kardeşiyle konuşmuştu. Mükâleme pahalıya oturmuştu ama memurun ödemesini söylediği parayı sanki her gün böyle konuşmalar yaparmış gibi kayıtsız bir tavırla kutuya atıvermişti.

O sırada ben bakkalda cevizli muz atıştırıyordum.

Telefen dairesinden çıkınca gözü bana ilişti.

"Merhaba, Willie!" diye seslendi.

Adımın Willie olmadığını pekâlâ biliyordu. Willie demek hoşuna gidiyordu o kadar.

Dükkânın çiklet satılan kısmına doğru topallıya topallıya yürüdü ve üç paket meyvalı çiklet satın aldı. Sonra, gene topallıyarak yanıma geldi ve, "Nedir o yediğin, Willie? İyi bir şeye benziyor," dedi.

"Buna muz derler" diye cevap verdim.

Yerli oturduğu sandalyeden biraz kalkarak garson kıza seslendi, "Bana ondan verin!"

"Hayvanın ölüşüne çok üzüldüm" diye lâfa başladım.

"Bu dünyada hayvanlara yer yok" diye cevap verdikten sonra, "Ne marka bir otomobil alayım dersin?"

"Otomobil satın almayı sahiden koydun mu aklına?"

"Birkaç dakikadır öyle."

"Para pul sahibi birine benzemiyorsun. Fakirin biri zannetmiştim seni."

"Herkes öyle sanır. Bir de kaçığın biri derler bana bakıp..."

"Ben kontaklığına hükmedenlerden değilim ama zengin olman ihtimalini de aklımdan geçirmemiştim."

"İster geçir ister geçirme. Ben dünyalığı olan bir adamım."

"Paralı olmayı da ne kadar isterdim!" deyince,

"Zengin olup da ne yapacaksın?" diye sordu.

"Ne mi yapacağım? Üç senedir Mendota'ya gidip balık tutmayı tasarlarım. Bunun için ihtiyacım olan malzemeyle beni Mendota'ya atacak bir araba satın alacağım."

Kızılderili sordu:

"Otomobil kullanabilir misin sen?"

"Neyi kullanamam ki?"

"Hiç otomobil sürdüğün oldu mu bâri?"

"Elime fırsat geçmedi. Dinim de otomobil hırsızlığını mubah görmediği için, bugüne kadar kendi başıma otomobil kullanmadım doğrusu."

"Hazır bir otomobil bulsam pekâlâ işletirim mi demek istiyorsun?"

"Şüphe mi var?"

"Geçen akşam halk kütüphanesinin merdivenlerinde sana ettiğim lâfları hatırlıyorsun değil mi?"

"Makine devri hakkında mı?"

"Ha!"

"Hatırlamaz olur muyum?"

Yerli, "Kısacası" diye devam etti, "bizim ırk doğuştan binici, kürekçi, avcı, balıkçı ve yüzücüdür. Amerikan milleti ise oldum olası makine delisidir."

"Ben Amerikalı sayılmam ama."

"Biliyorum Ermenisin sen, geçen sefer sorduğum zaman söylemiştin. Daha doğrusu Amerika'da doğmuş on dört yaşında bir Ermenisin. Demek eline bir otomobil geçirir geçirmez sürebileceğine inanıyorsun ha! Tipin benimkine çok benziyor ama sen artık Amerikalı sayılırsın."

"Otomobil kullanmak zor değildir ki!" dedim. "Eşeğe binmekten daha kolaydır hattâ."

"Pekâlâ öyleyse. Şu caddenin yukarısında bir dükkândan otomobil alırsam şoförüm olur musun?"

"Tabiî!"

"Peki bu hizmetine karşılık ne istiyorsun?"

"Ne! Yâni hem altıma bir otomobil atacak, hem de para mı vereceksin?"

"Ne sandındı ya!"

"Eksik olma ama otomobil kullanmak için para almağa gönlüm razı olmaz."

"Seyahatlerimizin hepsi tahmin ettiğin gibi kısa olmıyabilir ama."

"Ne kadar uzun olursa o kadar iyi."

"Cıva mısın nesin sen mübarek çocuk?"

"Ben kasaba çocuğuyum."

"Kasaba çocuğu oluşundan şikâyetçi misin yoksa?"

"Şikâyetçi değilim ama dağ, tepe ve nehirlerin âşığıyım ben."

"Hayatında doğru, dürüst dağ gördün mü bari?"

"Hayır ama zirvelere tırmanacağım gün gelecek."

"Güzel, ne marka bir otomobil alayım dersin?"

"Bir Forda razı mısın?"

"En âlâsı Ford mudur?"

"En âlâsı mı dedin?"

"Eh, otomobil satın alacak adam en âlâsını istemez de nesini ister?"

"Bilmem ama en iyisine sahip olmak için avuç dolusu para ister."

"En iyisi hangisidir sence?"

"Adamına göre. Kimisi Cadillac'ı, kimisi Packard'ı beğenir. İkisi de iş görür ama hangisi daha iyidir bilmem, Packard'ın caddelerden süzülüşü ne güzeldir! Cadillac da öyledir ya. Şimdiye kadar az mı güzel otomobil gördüm."

"Kaça verirler bir Packard'ı?"

"Üç bin dolar kadar, belki daha fazla!"

"Hemen satın almak kabil mi?"

İskemlemden fırladım. Çılgıncasına lâf etmesine rağmen aklından şüphe etmiyordum.

Biraz yaklaşarak, "Bay Lokomotif, Packard markalı bir

otomobil alma hususundaki kararınız kat'î mi?" diye sordum.

"Birkaç dakika evvel hayvanım öldü."

"Kazayı gördüm,' dedim. "Eşeği sokak ortasında bıraktığınız için ceza yemeniz yakındır."

"Kimse bana ceza yazamaz!"

"Sokakta ölü eşeği bırakıp gitmek kanunen yasaksa öyle bir verirler ki!"

"Veremezler."

"Neye veremiyeceklermiş?"

"Üstümden eksik etmediğim bir takım kâğıt parçalarını gösterdim mi ceza kesen olmaz. Bu memleketin ahalisi paraya bayılıyor. Denizde kum bende para."

"Aklından yana zoru var diyenler haklı galiba," diye düşünüyordum.

"Bu kadar parayı nereden buldun?" diye sordum.

"Oklahoma'da biraz toprağım var. Elli bin hektar kadar."

"Para getiriyor mu bâri?'

"Yirmi hektardan başkası işe yaramıyor. Yalnız o yirmi hektarda bulunan petrol kardeşimle benim malım."

"Ojibway kabilesi ne zaman Oklahoma'ya indi? Ben Ojibway'lerin kuzeyde, büyük göller havzasında oturduklarını zannederdim."

"Evvelce orada oturuyorduk ama büyükbabam batıya göçünce biz de Oklahoma'da yerleştik."

"Ölü bir eşek için başınızı ağrıtacak bir babayiğit çıkmaz öyleyse."

"Sâde ölü bir eşek için mi? Hiç kimse hiç bir şey için kılıma dokunamaz benim. Param için değil, delinin biriyim diye yanıma yaklaşan çıkmaz. Para, pul sahibi olduğumu bu kasabada senden başka kim biliyor ki... Söyle bakalım şimdi nereden alabiliriz şöyle güzel bir otomobili?"

"Packard acentası halk kütüphanesinin biraz ilerisinde Broadway yolu üstünde."

"Otomobil kullanmağa razıysan hiç durmıyalım. Alacağım araba parlak renkli olsun isterim. Kırmızı meselâ. Evvelâ nereye gidelim?"

"Mendota'da bir balık avına ne dersin?"

"Gitmesi benden, balığı tutması da senden. Ben yalnız seni seyrederim. Balık avı için gerekli levazımatı nereden tedarik edelim?"

"Köşeyi döner dönmez Homan'ın dükkânından."

Kızılderili yirmi yedi dolar sayıp bana istediğim şeyleri aldı. Sonra Broadway yolundaki Packard acentasına uğradık. Kırmızı boyalısı yoktu. Biz de taze çimeni andıran yeşil renklisinde karar kıldık. O zamanlar senelerden 1922, aldığımız araba da spor bir otomobildi.

Yerli, "Bu kadar büyük bir arabayı kullanabileceğine aklın yatıyor mu?" diye sordu.

"Tabiî yatıyor."

Polis bizi Packard acentasında yakaladı. Ölmüş eşeğini sokakta bıraktı diye yerliyi tevkif etmek istiyorlardı. Bana bahsettiği kâğıtlarını gösterince özür dileyip gittiler. Ayrılmadan evvel hayvanı kaldıracaklarını ve meşgul ettiklerinden dolayı mahcup olduklarını söylediler.

Yerli:

"Ziyanı yok" dedikten sonra Packard acentasının seçimlerde Mayor'ı destekliyen müdürü Jim Lewis'e döndü. "Bu otomobili alıyorum."

Jim, "Kâğıtları hazırlıyayım" diye cevap verdi.

Yerli, "Ne kâğıtları?" diye sordu. "Parasını peşin ödeyeceğim."

Jim şaşırmıştı, "Üç bin iki yüz on yedi dolar, altmış beş sent parayı şimdi mi ödeyeceksiniz?"

"Evet, araba hazır değil mi?"

"Çocuklara söyleyeyim de üstünün tozunu alıversinler. Her ihtimale karşı motorla benzin deposuna da bir göz atsalar fena olmaz. Hepsi on dakikanın içindedir. Yazıhaneme gelip oturursanız satış muamelelerini tamamlamam uzun sürmez."

Üç dakika kadar sonra, Jim yerliyle birlikte girdiği yazıhanesinden dönünce tir tir titriyordu. Bana, "Aram" dedi. Kim bu Allahın aşkına? Evvelâ sapığın biri zannetmiştim. Johnny vasıtasiyle Pasific-South Weste sorduğumda bir milyon doları bulan bankadaki parasının Oklahoma'da bir yerden gönderildiğini söylemişler. Halbuki, ilk başlarda, kaçıklığından şüphe etmiyordum. Tanıyor musun sen bu adamı?"

"Bana isminin Lokomotif 38 olduğunu söyledi. Bugünedek böyle isim işitmemiştim."

Jim atıldı, "Bu kendi dilindeki adının tercümesi olacak. Kontratta bütün isim yazılı. Aşinâ olduğun biri mi bu?"

"Bugün ölen eşeğiyle kasabaya adımını ilk attığı günden beri tanıyorum ama para sahibi olacağı aklımın kenarından geçmedi."

"Otomobili senin kullanacağını söylüyor. Bu kadar büyük bir arabayı idare edebileceğini zannediyor musun?"

Jim'e çıkıştım, "Ya siz beni ne sandınız, Bay Lewis? Beni kırk yılda bir elime geçen bir fırsattan mahrum etmeğe çalışmayın. Bu Packard'ı herkes gibi ben de kullanabilirim."

"Seni fırsattan mahrum etmeğe çalışan kim! Buradan çıktıktan sonra altı yedi mâsumun kanına girmene ve otomobili de hurdahaş etmene gönlüm razı değil, o kadar. Vites değiştirmek nedir bilir misin?"

"Bilmesem bile çabucak öğrenirim."

Jim, "Bilmiyorsan, gel de öğreteyim" dedi ve benim arkamdan otomobile girip yanıma oturdu. "Bugünden tezi yok beni dost bil. Şu yerliyi tutup bana getirdiğin için Allah senden razı olsun."

İzah ettim, "Arabanın en âlâsını alacağını söylemişti. Benim de oldum olası Packard delisi olduğumu bilirsin. Neyse öğret bana bir şeyler!"

"Pekâlâ" dedikten sonra gözleri ayaklarıma takıldı.

"Aman yârabbi" dedi. Ayakların pedallara yetişmiyor senin."

"Boş ver onu sen de vitesi doğru değiştirmesini bana iyice belletmeğe bak."

Çocuklar arabanın tozunu alırken Jim de bana lâzım gelenleri anlattı. Sonra motora baktı ve benzin doldurdu. Kızılderili arkada yerini alınca motoru işletmiştim bile.

Hindli Jim'e dönerek, "Otomobil kullanmasını biliyor bu çocuk" demişti. "Eminim ehli bu işin."

Jim de, "Aram'ın elinden bir şey kurtulmaz" dedikten sonra çocuklara seslendi, "Çekilin oradan da geçecek yer açılsın."

Altımdaki koca arabayı çevirip elli millik bir sür'atle acentadan fırladım. Jim arkamdan koşarak bağırıyordu. 'Biraz yavaş. Caddeye çıkmadan sür'ati yükseltme. Şehir içinde hız yirmi beş milden fazla değildir, biliyorsun değil mi?"

Yerliyi otomobilin içinde hoplatmama ve sağa sola savurmama rağmen o heyecanlanmışa benzemiyordu.

Arabayı mahsus kötü kullanmıyordum. Otomobilin huyuna âşina değildim.

Yerli, "Aferin Willie, yaman şoförsün," diyordu. "Dediğim gibi her türlü makineyle arası hoş olan Amerikalılara benziyorsun."

"Bir saate kalmaz Mendota'da oluruz. Orada balık tutanları görmeğe değer doğrusu" dedim.

Yerli, "Mendota buradan çok uzak mıdır?" diye sordu.

"Doksan mil kadar."

"Doksan mil bir saatte alınmaz. İki saat de de aklım ersin. Hem biraz yavaş git, etrafa alıcı gözüyle bakmak istiyorum."

"Nasıl istersen. Oraya gidip balık tutalım da..."

"Âlâ, bu seferlik istediğin kadar hızlı git ama bazı yerlerde de yavaşlamağı aklından çıkarma. Etrafı seyretmek hoşuma gidiyor. Bu hızla hiç bir şey, hattâ seyrüsefer tabelâlarını bile göremiyorum."

"İstersen şu andan tezi yok hızı keseyim" dedim.

"Hayır, hayır," diye cevap verdi. "Hızlı git ne çıkar? Hızlı sür arabayı."

Bir saat on yedi dakikada Mendota'ya vardık. Yolumuz çamurlu yerlere düşmeseydi elimi daha da çabuk tutabilirdim.

Arabayı nehrin bir kenarına çektim. Yerli beni daha iyi seyredebilsin diye otomobilin üstünü açıp açmıyacağımı sordu. Nasıl açılacağını bilmiyordum ama kurcalaya kurcalaya yirmi dakikada indirmesini becerdim.

Balık tutmak için tam üç saat uğraştım. İki defa nehre düştüm. Nihayet, bir tane balık yakalıyabilmiştim.

Yerli, "Balık tutmanın elifbesinden haberin yok senin," dedi.

"Yanlış bir şey mi yapıyorum?" diye sordum.

"Doğru yaptığın bir şey var mı ki? Söyle bakayım ömründe hiç balık tuttun mu?"

"Yoo."

"Ben de öyle düşünmüştüm."

"Hatâm nedir ki?"

"Ne olacak otomobili sürdüğün hızla balık tutmağa kalkışıyorsun."

"Doğru değil mi?"

"Faydası yok. Hem sözümü dinlersen nehre düşmekten de kurtulursun."

"Düşen ben değilim," dedim. "Onlar çekiyorlar, öyle kuv-

vetli hayvanlar ki. Çayır da oldukça yaş ve kaygan. Etrafta tutunacak bir şey de yok."

Küçük bir balık daha yakalamıştım. Dönmek isteyip istemediğini sordum. Ben de dönmeğe razıysam hazır olduğunu söyledi. Elimdekileri ve iki balığı arabaya atıp kasabanın yolunu tuttum.

Ojibway Kabilesine mensup Lokomotif 38 adlı yerli bizim kasabada kaldığı müddetçe -yâni üç aydan fazla bir zaman- o koca Packard'ı hep ben kullandım. Yerli otelde kalıyordu. Otomobil kullanmasını öğretmeğe ikna etmek için epeyi alın teri dökmeme rağmen o taraklarda bezi olmadığını söyledi. O yaz San Joaquin vâdisinin her karış toprağını gezdim. Yerli hep arkada oturuyor ve sekiz dokuz çiklet birden çiğniyordu. Nereye istersem oraya götürmemi söyleyince ben de arabayı ya balık tutabileceğim yahut da avlanabileceğim bir yere çekiyordum. Kızılderili ne balık tutmasını ne de avlanmasını bilmediğini söylüyor fakat bilirmiş gibi bir şeyler yapmağa kalkışım hoşuna gidiyordu. Onu tanıdığım müddet zarfında, yüzünün, bir defa müstesna, gülümsediğine şahit olamadım. On ikilik bir çifteyle bir tavşana nişan alıp da kurşunu bir kurbağaya isabet ettiriverince katıla katıla gülmüştü. "Zaten ben de senden tavşana nişan alıp kurbağa vurmanı beklerim" dedi ve sonra ilâve etti, "Sapına kadar Amerikalısın sen. Dönüp de otomobille geldiğin şu yola bak bir hele!"

O senenin Kasım ayında Oklahoma'daki kardeşi çıkageldi. Ertesi gün otele gittiğim zaman ikisinin de Oklahoma yolunu tuttuklarını öğrendim.

Otel kâtibine, "Peki Packard nerede?" diye sordum.

"Onu da beraber aldılar" diye cevap verdi.

"Otomobili kim kullandı?"

"Kızılderili.'

"İkisi de kızılderiliydi onların, arabayı kullanan hangisi?"

"Bu otelde kalan."

"Emin misin?"

"Otomobile atlayıp işlettiğinigördüm."

"Viter kullanmasını biliyor mu dersin?"

"Bilmese işletmeğe kalkmazdı herhalde. Pekâlâ otomobil kullanıyordu."

"Verdiğin malûmata teşekkürler."

Geri dönerken yerlinin sırf benim arzumu yerine getirmek için otomobili kullanmasını bilmiyormuş gibi davrandığını anlamıştım. Kasabaya eşeğiyle gelmiş ve sıkıntıdan patlayacağını anlayınca eğlenmek istemişti herhalde. Kaçıklığı hakkındaki umumî kanaatı kabul etmeyince başka bir şeye ihtimal verilemezdi.

BİR AMERİKALI SEYYAHA VERİLEN BABADAN KALMA NASİHAT

Bir sene, Melik amcamın Fresno'dan New York'a gideceği tutmuştu. Bunuduyan Garro adlı yaşı geçkin başka bir amcam onun evine giderek seyahatin binbir tehlikelerini yana yakıla anlatmıştı.

"Trene binince doğru dürüst bir yer seçer, otururbut. Etrafına bakınmak yok."

"Başüstüne!"

İhtiyar hâlâ tavsiyelerde bulunuyordu. "Tren hareket ettikten sonra üniformalı iki adam gelip senden bilet sorarlarsa aldırma. Sahtekârdan başka bir şey değildir onlar."

"Ne biçim insan olduklarını nasıl anlıyayım?"

"Nasıl mı anlıyacaksm? Çocuk değilsin ya!"

"Evet, efendim."

"Dahası var. Henüz yirmi mil kadar yol aldıktan sonra güler yüzlü genç bir adamcağız yanına yaklaşıp sana sigara ikram edecek. Sigara içmediğini söyleyip lâfı kısa kes; zira, sigara dediği şey Allah bilir nedir!"

"Doğru!"

"Restorana doğru giderken genç ve güzel bir kadın yolunu kesip âdeta boynuna sarılacak olur. Sakın câzibesine kapılıp peşinden gideyim deme. Oturup karnını doyurmana bak. Kadının öylesi hayâlperesttir. O kadar."

"Hayâlperest mi dedin?"

"Daha doğrusu, şıllık olur şıllık. Dediğimden şaşma. Otur oturduğun yerde, yemene bak. Restoran kalabalık olur da o güzel kadın karşına düşerse suratına bakma. Konuşacak olursa sağır taklidi yaparsın olur biter."

"Peki, efendim."

"Ben bu işlerde feleğin çemberinden geçmiş bir adamım. Çok seyahat ettim. Ağzımdan çıkanın ne olduğunu biliyorum."

"Herhalde, efendim."

"Kapatalım artık bu meseleyi."

"Peki."

"Bu dâva da bitsin böylece. Ben yedi çocuk sahibi bir babayım. Çok yaşadım, çok gördüm. Bütün söyliyeceğim bundan

ibaret. Toprak, bağ, bahçe, hayvan ve para sahibiyim. İnsan bütün dünyaya sahip olamaz ya."

"Pek doğru."

"Yemeğini bitirdikten sonra yerine dönerken içinde kumar oynanan sigara dumanlariyle dolu bir oda göreceksin. Gözüne iskambil kâğıtlariyle haşır neşir olan orta yaşlı bir kalantorun parmaklarında pahalıya benzeyen yüzükler çarpacak. Sana nazikâne bir selâm çakıp oyuna davet edecekler. Onlara lisanlarından anlamadığını söyler, geçer gidersin."

"Başüstüne."

"Söyleyeceklerim bundan ibaret."

Amcam, "Teşekkür ederim" deyip ayrılacaktı ki ihtiyar gene atlayıp, "Yatarken paranı cebinden çıkarıp ayakkabının içine yerleştirirsin. Ayakkabını da yastığının altına koyar yatarsın aşağı.. Yatarsın diyorsam uyumazsın tabii."

"Anladım."

İhtiyar, "Eh yeter bu kadar nasihat," dedikten sonra ayrıldı. Melik Amcam, ertesi gün, trene binip soluğu New York'da aldı. Yaşlı amcamın bahsettiği üniformalı zatlar sahtekâr çıkmadığı gibi sigara ikram edecek genç adam da görünmedi. Bunlardan başka, amcamın karşısına ne güzel bir kadın oturmuş, ne de sigara salonunda kumar oynanmıştı. Melik amcam tenbihlere uyarak içi para dolu ayakkabılarını yastığının altına yerleştirmiş ve ilk gece uyumamıştı. Fakat, ondan sonraki geceler parasını saklamaktan vazgeçmiş, kendi bildiğinden şaşmamıştı.

İkinci günü, amcama genç bir adam yaklaşarak sigara ikram etmiş, o da kabul etmişti. Sonra genç bir kadınla ayni masada oturabilmek için can atmıştı. Sigara salonunda pokere başlayan da ondan başkası değildi. Tren New York'a varmadan çok daha evvel amcam herkesle tanışmıştı. Hele bir dofasında, tam Ohio'dan geçerken, amcam, sigara ikram ettiği genç şahıs ve iki kadıncağız daha hep bir ağızdan şarkı bile söylemişlerdi.

Kısaca, New York seyahati tam bir âlem olmuştu.

Melik amcam New York'tan dönünce ihtiyar Garro amca, "İyi gördüm seni. Nasihatten şaşmadın değil mi?" diye sormuştu. O da "Hâşâ!" diye cevap verince ihtiyar şöyle devam etmişti, "Tecrübelerimin bir kişinin olsun işine yaradığını görünce nasıl sevinmiyeyim!"

ZAVALLI VE YANIK ARAB

Enerjik fakat bedbaht amcam Hüsrev'in bir senedenberi arkadaşlık ettiği kısa boylu, ciddî ve sükûtî bir sırdaşı vardı.

Halil isminde bir Arab olan bu kafadar sekiz yaşında bir çocuktan daha uzun boylu değildi. O da amcam gibi palabıyıktı. Altmıştan biraz fazlaydı. Pos bıyıklarına rağmen, kalben bir çocuğa koca bir adamdan daha yakın olduğu hissini veriyordu. Gözleri bile çocuk gözünü andırıyordu. Fakat o gözler, senelerin, onu sevdiklerinden yahut vatanından ayıran senelerin hâtırasını saklıyordu. Seyrek siyah saçları biraz kalındı. O da saçlarını memleketten Amerikaya ilk defa gelen çocukların, ebeveyninin tenbihlerine uyarak, ayırdıkları gibi soldan ayırmıştı. Kafatası ve vücudu bir çocuğunkinden farksızdı. Yalnız bıyıkları ve geniş omuzları vardı. İngilizce bilmiyor, biraz Türkçe, Kürtçe ve Ermenice konuşabiliyordu. Zaten hiç konuştuğu da yoktu ya. Kırk yılda bir ağzını açacak olsa söyledikleri sanki onun ağzından çıkmamış gibi gelirdi insana. Sesi konuştuğuna pişmanmış gibi bir edâ taşırdı. Sanki ifadeye sığmayanları ifade etmeğe çalışmak beyhudeydi ve dudaklarından dökülenler kederine keder katmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Halil'in muhakkak bir şey söylemek ihtiyacını hisseden Hüsrev amcamla nasıl olup da arkadaşlığa başladığı bir türlü anlaşılamadı.

Hüsrev Amcamın Arabla Araks Kahvehanesinde tanışmış olmaları pek muhtemeldi.

Hüsrev Amcam insana tavla oynayışından verirdi numarayı. Vakit geçirmek maksadiyle oynanan oyunlar insanların hakiki hüviyetlerini tesbit etmek için birebirdir. Hüsrev Amcam kaybedince deliye dönen bir adam olduğu halde yenilmeyi erkekçe kabul etmeyenden nefret ederdi.

Kaybedene dönüp: "Üzülecek ne var ki! Oyun bunun alt tarafı. Oyun gittiyse canımdan da gitmedi ya!" diye bağırırdı.

Halbuki, o bir oyun kaybedecek olsa, Allah muhafaza etsin, kendini de kaybederdi. Ona bakılsa, oyun başkaları için "oyun" du. Halbuki, oyun bir hayat memat meselesiydi. Rakip

diye karşısında oturan kıtıpiyos herifler avuçlarında salladıkları zarlarla konuşurlar, onlara çıkıştıkları yahut iğilip bir şeyler fısıldadıkları da olurdu. Bir çift zar yüzünden yapmadıkları şey kalmazdı.

Hüsrev Amcam ise, zardan nefret eder, onlara kem gözle bakardı. Zar denilen şeyi avucuna alıp da konuşmak âdeti değildi onun. Kafası kızdı mı zarları ya pencereden dışarı, yahut da odanın içine fırlatır, önündeki masayı da itiverirdi...

"Köpoğluları!" diye bağırdıktan sonra, hasmına döner ve "Sen bir de vatandaşım olacaksın! Utanmıyorsun değil mi? Bir çift zarın önünde alçalıyor, onlarla konuşmağa kalkıyorsun. Senin yerine ben utanıyorum ben. Tuh şu köpoğlu zarlara!" diye çıkışırdı.

Hüsrev Amcamla bir defa tavla oynayan da ikinciye yanaşmazdı tabiî.

Bu kahvehane o devirlerde pek meşhurdu. Yirmi sene evvel vaktini orada geçirenlerin çoğu artık ölmüş olmalarına rağmen bugün de meşhurdur ya.

En sadık müşterileri Ermenilerdi. Başkalarının geldiği de olurdu. Müdavimleri hep oranın sevdalıları; eski memleketi hatırlatan tavlayla iskambile can atanlar; yemek, şarap, rakı ve kahve delileri; şarkı ve hikâyeciler ve vatandaş binlerce kilometre uzakta samimî bir muhitte bulunmak istiyenlerdi.

Amcam öğleden sonra saat üç dedi mi oraya damlardı. Evvelâ kahvehanede bir göz gezdirir, sonra da bir köşeye çekilip tek başına otururdu. Kılını bile kıpırdatmadan bir saat kadar orada oturduktan sonra, kimse ağzını açıp da ona bir lâf etmediği halde, kendi kendine kızıp köpürür ve çıkıp giderdi.

"Mâsumlar, zavallı küçük yetimler," yahut daha ebedî bir ifadeyle, "zavallı ve yanık yetimler" derdi.

"Zavallı ve yanık" ibaresini tercüme etmek imkânsızdır. Hayatta zavallı ve yanık kalmaktan daha üzücü bir şey tasavvur edilebilir mi?

Amcam gene bir gün, kahvehanede otururken o Arab'ı görmüş ve iyi bir adama benzediğini anlayıvermişti. Belki de amcam onu, geniş omuzları masaya dayanık olduğu halde, görmüştü. Herhalde Halil'in suratı o zaman da asık mı asıktı.

Belki de Arab kahveye gelmiş, Hüsrev Amcam tanımadığı

halde onunla tavla oynamış ve kaybettikten sonra ağzını açmamış, o da amcamın ne olduğunu anlamıştı. Belki amcam Arab'ın zarlarla konuşmamasını beğenmişti.

Onları biribirleriyle arkadaş eden ve fikirlerini bağdaştıran ne olursa olsun arasıra beraberce bize de geldikleri olurdu.

Hüsrev Amca Arap misafiri eve ilk getirdiği gün bizlere tanıştırmamış, annem de bizden biraz daha esmer ve ufak tefek olmasına rağmen, onun memleketli, yahut da akraba, hattâ bir kuzenimiz olabileceğini düşünmüştü. Doğru, dürüst, yüzüne bakılır ve vicdanlı bir adam olsun da misafirin esmer ve kısa boylu olmasının ziyanı yoktu.

İlk gün, Arab, annem ona belki on defa kendini evinde farzetmesini söyledikten sonra, oturmuştu.

Annem misafirin bir türlü oturmayışına bakarak, "Acaba sağır mı?" diye düşünmüştü ama her söylenene iyi kulak verişinden hiç de sağır olmadığı anlaşılıyordu.

Bununla beraber, dilimizi anladığı da şüpheliydi. Zira, annem nereli olduğunu soracak olmuş, o da cevap vereceği yerde paltosunun kolundaki tozları silkmişti. Sonra annem Türkçe, "Ermeni misiniz?" deyince anlamış ve gene Türkçe, "Hayır, Arabım" diye cevap vermişti.

Hüsrev Amcam ona, "Zavallı ve yanık yetim" diyordu.

Annem, evvelâ, Arabın konuşmak isteyeceğini zannetmiş, fakat çok geçmeden Hüsrev Amcam gibi, onun konuşmadan hiç hoşlanmadığını anlamıştı. İstese herhalde konuşurdu ama işin açıkçası söylenecek söz yoktu.

Annem ikisine de tütün ve kahve ikram ettikten sonra bana çekilip gitmemi söyledi.

"Biraz konuşacaklar. Haydi sen git!"

Şaşırmıştım. "Konuşacaklar mı?"

"Yani yalnız kalmak istiyorlar."

Yemek odasındaki masanın yanına gidip bir senelik Saturday Evening Post mecmuasını karıştırmağa başladım. İçindekilere baka baka ne var ne yok ezberlemiştim zaten. Hele koca binaların, otomobillerin, hazır elbiseler içinde sırıtan modellerin ve ilânların yerini elimle koymuş gibi biliyordum.

Sayfaları biraz çabuk çevirmiş olmalıyım ki Hüsrev Amcam, "Yavaş, çocuk, yavaş!" diye bağırdı.

Sofaya baktığım zaman Arab dizlerindeki tozu siliyordu.

Bir saat kadar oturduktan sonra Arab kuvvetlice burnunu çekip bir kelime söylemeden çıktı gitti.

Sofaya giderek onun boş bıraktığı yere oturdum.

Amcama dönerek, "Adı nedir?" diye sorunca Hüsrev Amcam, "Sus," dedi.

Sualimde ısrar edip, "Canım söylesene ismi ne bu adamın?" deyince Hüsrev Amcam ne yapacağını şaşırmış bir halde sanki boğazını sıkan varmış gibi yüksek sesle anneme, "Miriam, Miriam!" diye seslendi.

Sofaya koşan annem, "Ne var?" deyince amcam beni dışarıya çıkarmasını söyledi.

Annem sordu, "Neden?"

"Arabın adını öğrenmek istiyor."

"Olur a. Çocuk o. Merak etmiştir. Söyleyiver."

Amcam, "Sen de ha! Öz kardeşim, sen de benim zavallı ve yanık kardeşim" diye cevap verdi.

Annem de "Söylesene Arabın adını," diye ısrar ediyordu.

Hüsrev Amcam, "Söylemiyeceğim" diye direndikten sonra ayağa kalkıp sokağa çıkınca annem bana dönüp, "Adamın adını bilmiyor. Hem sen kendi işine baksana bakayım" diye söylendi.

Hüsrev Amcam üç gün sonra bizim eve gelince ben ferahladım.

Bana doğru yürüyüp, "İsmi Halil'di Halil. Haydi şimdi yoluna," dedi.

Evden çıkıp avluya doğru yürüdüm. Kuzenlerimden birinin gelmesini bekliyordum. On dakika bekleyip de kimsenin gelmediğini görünce Murad'ın evinin yolunu tuttum. Beş sene sonra kimin daha kuvvetli olacağına dair giriştiğimiz bir münakaşayı bir karara bağlamayınca güreşmeye başladık. Üç müsabakayı da kaybetmiş, yalnız bir tanesini kazanır gibi olmuştum.

Eve döndüğümde ikisini de bulmadım. Sofada da yoktular. Terkettikleri odada kendi kokulariyle tütün kokusunu bırakıp gitmişlerdi.

Anneme sordum, "Aralarında ne konuştular?"

Annem, "Dinlemedim" diye cevap verdi.

"Hiç konuştukları oldu mu acaba?"

"Bilmem."

"Ağızlarını açıp da Allahtan bir kelime etmediklerine eminim."

"Söyleyecek çok şeyi olanların kimisi durmadan anlatır, kimisinin de ağzını bıçak açmaz."

"İnsan konuşmadan bir şey anlatamaz ki."

"Konuşmak için mutlaka kelimelere ihtiyaç yoktur. Çok defa kelime kullanmadan konuşuruz."

"Öyleyse kelimelerin ne lüzumu var?"

"Çok kere yoktur. Umumiyetle asıl söylemek istediğin şeyleri veya açığa vurmak istediklerini saklamağa yarıyor."

"Peki öyleyse acaba onlar konuşmuyorlar mı dersin?"

"Bana kalırsa evet. Öylece oturup sigaralariyle kahvelerini içiyor ve ağızlarını açmamalarına rağmen durmadan konuşuyorlar. Birbirlerini anladıklarından ağızlarını açmalarına hâcet yok. Zâten birbirlerinden saklayacak şeyleri de yok."

"Peki, ne hakkında konuştuklarını biliyorlar mı bari?"

"Tabiî."

"Nedir konuştukları öyleyse?"

"Bilmem. Kelimelerle anlatılacak şeyler değildir herhalde. O dilden yalnız onlar anlarlar; sen, ben değil."

Hüsrev Amcamla Arab bir sene kadar bizim eve girip çıktılar. Hep sofadan geçer, bir, bazen de iki saat otururlardı.

Arab ağzını açmamış olmasına rağmen Hüsrev Amcam, birden, "Sen beni dinle. Aldırma," diye bağırırdı .

Ekseriya gelip otururlar ve kalkıncaya kadar bir lâf etmezlerdi. Arada sırada amcam, kendi kendine, "Zavallı, yanık yetimler" der ve Arab da üstündeki başındaki tozu silkelerdi.

Bir gün, Hüsrev Amcam bizim evi ziyaret edince Arab'ın aylardır evimize gelmediğini farkettim.

Amcama, "Arab nerede?" diye sordum.

Amcam, "Hangi Arab?" diye cevap verdi.

"Hangisi olacak, seninle ikide bir gelen şu zavallı ve yanık yetim. O nerede?" dedim.

Hüsrev Amcam, dehşet içinde, "Miriam!" diye bağırdı.

"Şimdi de ne yaptım? Ne var ki bunda?" diye düşünüyordum.

O hâlâ bağırıyordu, "Miriam! Miriam!"

Annem sofaya gelerek ne istediğini sordu.

Hüsrev Amcam, "Bu senin oğlun, sen de benim kardeşim-

sin. Ne olur yolla şunu bir yere. Canım kadar severim. Kabul! Sapına kadar Amerikalı'dır Burada doğmuştur. O da iyi! İleride büyük bir adam olacak. Bundan şüphem yok. Hepsini anladık yalnız gönder şunu bir yere."

"Peki ama neden?"

"Neden mi? Neden mi dedin? Baksana konuşuyor. Durmadan sual soruyor."

Annem bana, "Aram!" diye çıkıştı.

Bir köşede duruyordum. Hüsrev Amcam bana kızgınsa ben de ona kızgındım.

Sualimi tekrarladım, "Arab nerede?"

Amcam beni göstererek, "İşit, işit kendi kulağınla işit. Senin oğlun, benim de yeğenim. Benim kanımdan gelme çocuk bu. Görüyorsun, değil mi? Hepimiz zavallı ve yanık yetimleriz. Yalnız o müstesna."

Annem, gene "Aram!" diye seslendi.

Ben de ısrar ettim: "Konuşacaksan konuş, yoksa ben kelimesiz konuşmaktan anlamam. Söyle bakayım nerede o Arab?"

Hüsrev Amcam hiç bir şey söylemeden çıkıp gitmişti.

Annem, "Arab ölmüş!" dedi.

"Ölmüş mü? Peki, sana ne zaman verdi haberini?"

"Bana haber filân vermedi."

"Peki, sen nasıl anladın?"

"Bilmem, ama öldüğünden eminim."

Hüsrev Amcam kaç gündür ortalarda görünmüyordu. Bir ara bize artık hiç gelmiyeceğini zannetmiştim. Nihayet, bir gün, gene sofada gözüktükten sonra başından şapkasını çıkardı ve "Arab öldü. Hem de anayurdundan altı bin mil uzakta... Tıpkı bir yetim gibi... Oğullarını bir daha görmeği, onlarla tekrar konuşabilmeği ve onların nefes aldıklarını hissetmeği ne kadar istiyordu. Parası yoktu zavallının. Her Allahın günü onları düşünürdü. Halbuki, şimdi öldü. Haydi git artık işine yumurcak," dedi.

Bir kaç sual sormak, Arabın kaç çocuğu olduğunu, onlardan ayrılalı ne kadar zaman geçtiğini ve daha buna benzer sayısız şeyler öğrenmek istedim ama acaba artık kuzenim Murad'ın sırtını yere getirebilir miyim diye düşüne düşüne bir şey söylemeden onların evine yollandım. Sessiz, sedasız çekilişim her halde Hüsrev Amcamı sevindirmiş ve gün gelip benim adam olabileceğime aklı yatmıştı.

ALAYCI TAKIMINA BİR ÇİFT SÖZ

Reno'dan Salt Lake City'ye otobüs veya başka bir vasıtayla seyahate kalkanın gözüne etrafta çölden başka bir şey çarparsa alnını karışlarım. Hele Ağustos ayında kuru sıcaktan başka bir şey görmek imkânsızdır. Nereye baksan kum ve diken. Bir de semâda kızgın güneş. Kum bazı yerlerde beyaz, bazı yerlerde de kahverengiye çalar. Güneş batarken çöl beyaz yahut kahverenginden evvelâ sarıya, sonra da siyaha bürünür.

Bu manzara o esrarengiz ve ıssız diyarları bir defa görenin akılmdan çıkmaz.

Çıkmaz diyorum, zira ben de New York'a bir defa geçerken otobüsle Reno'dan Salt Lake City'ye kadar gitmiştim.

Giko Amcam kasabayı terkedip New York'a gitmemi söylemiş ve şöyle demişti: "Küçük şehirlerde boşuna zaman öldürme. Ver elini New York deyip çek git buradan. Beni dinle Aram, burada durman deliliktir."

İşte bu söze uyup New York'a doğru yola çıkınca otobüsle Reno'dan Salt Lake City'ye gitme fırsatını bulmuştum.

Böyle memleket ne görmüş, ne de hayalimden geçirmiştim. Geniş ve kuru düzlüklerde göze çarpacak hiç ama hiç bir şey yoktu. Karanlık bastırınca da gözümü yummayıp gece gündüz etrafımı seyrettim. Öğrenebileceğim kadarını öğrenmeden bu toprakları terketmek istemiyordum.

Otobüs gece yarısından biraz sonra Reno'dan ayrıldı. Reno binbir türlü hastalığın cirit attığı küçük Amerikan kasabalarından biriydi. Şehirde kumar ve fuhuştan başka bir şey yoktu.

Bu sebepten karanlık hissedilir edilmez sokak lâmbaları yanıyordu.

Ortalık o kadar aydınlıktı ki bir kumarhaneye gittiğim zaman trabzanlara yaslanıp da odanın köşesine sıkışmış pokercilerden tut da kumarhane sahibinin burnunun üstünden dışarıya fırlayan üç siyah kıla kadar her şeyi görebiliyordum.

Otobüs, nihayet, Reno'dan ayrılıp çöle girdi. Evvelâ Reno

kumarhanelerinin gözleri kamaştıran ışıklarını görmüş, sonra da çölün zifiri karanlığına şahit olmuştum. Gece yarısından sabaha kadar, hayalimde Reno'nun parlak ışıklariyle çölün karanlığında yaşadığım halde bunlarda ağzımdan üç kelimelik bir cümle çıkartacak kadar kudret bulamadım.

Sabah olunca bir güzel esnedim. Hepsi o kadar. Sonra otobüs durunca etrafa çıkıp bir göz attım. Toz, semâ ve yavaş yavaş yükselen güneşten başka bir şey görünmüyordu. Gördüklerimi tasvir edecek üç kelimelik bir cümle bir türlü aklıma gelmiyordu. Görmeğe değer hiç ama hiç bir şey yoktu. İşte, söylenecek şey olsa olsa bundan ibaret olurdu. Hakikaten görülecek hiç bir şey yoktu. Ne sokak, ne bina, ne dönemeç, ne kapı önü, ne kapı, ne pencere, ne de bir işaret. Hiç, hiç bir şey.

Giko Amcam doğduğum kasaba kadar küçük şehirlerde ömür çürütmememi söylemişti. Çölden çıkıp büyük bir şehre gitmek için sabırsızlanıyordum. Kendi kendime, "Giko Amcam oturduğu küçük kasabadan çıkıp da bu çölü geçmeğe kalksa" diye düşünüyordum.. Gece gündüz etrafında çölden başka bir şey görmeyip ıssızlığın ne olduğunu anlayınca neler geçerdi acaba aklından? Yavaş ve zahmetli okuduğu için, Giko Amcam benim kadar kitap karıştırmamıştı. Az ama öz okurdu. Bir defa elinden geçen şeyi artık unutmaz ve iki yüz sene evveline kadar Avrupa'da tanınan yazarların eserlerini sayfa sayfa ezbere bilirdi. Arada sırada yarım yamalak İngilizcesiyle küfür savurduğu da olurdu. İnsanlara koyun derdi ama kendini bu sürünün dışında tutardı. Ben de Giko Amcam kadar zekiymişim. Yalnız telâffuzumuz birbirimize benzemezdi. Meselâ, Amcam, "Bırak artık bu kasabayı da git Nor York'a" derdi.

Giko Amcam bu çöle gelecek olsaydı acaba ne yapardı? Bu kum deryasında kim bilir ne ederdi? Zen hiç de hoşlanmışa benzemiyordum. Otobüsün tek kadın yolcusu yanımda oturuyordu. Onunla konuşmağa başladım. Nâzik sohbet hususunda o da benim kadar tecrübesizdi herhalde.

"Buralara ne derler?" diye sordum.

En aşağısından otuz beşlik vardı. Üstelik çirkin mi çirkindi.

"Nereye?" diye cevap verdi.

"Şu etrafımızdaki topraklara."

"Bilmem."

Ertesi gün öğleden sonraya kadar aramızdaki konuşma bu kadarla kalmıştı. Bu sefer kız atıldı, "Saat kaç?"

"Bilmiyorum!" diye cevap verdim.

Günlerden ne olduğundan bile haberim yoktu. Bütün bildiğimin hiç bir şey bilmediğim ve bir an evvel Salt Lake City'ye varmak istediğim olduğunu anlamağa başlıyordum. Tekrar yollar ve üstünde insanların yürüdüğü sokaklar görmek için can atıyordum. Şehre varınca çölde hiç bir işe yaramayan kitap kurtluğuna da başlıyabilirdim herhalde.

"Ah bir şehre adımımı atsam" diye düşünüyordum. "O zaman görürler işte benim karşıma çıkan bulunur mu acaba?"

Salt Lake City'ye varınca yanlış düşündüğümü anladım. Eskiden daha çok aptala dönmüştüm. Ne elli sente tüneyecek bir oda, ne de on beş sente bana tatlısıyla tuzlusuyla bir sofra kuracak lokanta buldum. Yorulmuş ve acıkmıştım. Uykum da gelmişti. Sokakta dolaşan insanlara ve binalara kızmağa başladım. Memleketimden ayrıldığıma bin kere pişman olmuştum.

Eski bir otelin ufak odasına gecesi bir dolara yerleşmiştim. Üstelik oda tekin değildi. Şimdiye kadar içinde yattığım en zorlu odaydı. Ortasında yer yüzünde yaşadığı kabul edilmiyen mahlûklar dolaşıyor ve odayı fennin mevcudiyetini inkâr ettiği sedalar kaplıyordu. O günlerde inatçı keçinin biri olduğum için olanların hepsine tahammül etmiştim. Salıncaklı sandalyeye kurulmuştum. Biraz oynayacak olsam, birinin koluma yapışacağını ve kapıya yahut pencereye varmadan boğazımı sıkıvereceğini zannediyordum. Oda şeytanlarla doluydu. Nasıl olup da sağ salim kurtulduğuma hâlâ aklım ermiyor.

Salt Lake City sokaklarında biraz sürttükten sonra yirmi beş sente bir tabak dolusu köfte satılan bir lokanta bulmuştum.

Yemeğimi yedikten sonra o eski oteldeki küçük odama gidip, elbise, ayakkabı, hattâ şapkamı çıkarmadan yatağa uzandım. İsyan, yangın, zelzele, sel, salgın veya beklenmedik herhangi bir âfet olursa hazırlıklı bulunmak istiyordum. Lâmbayı söndürmeden evvel, yataktan fırlayıp kapıya yetişme tâ-

limleri yaptım. Rekor denebilecek kadar sür'atli hareket ediyordum. Bir saniyede kapıyı buluyordum. Tehlike anında sokağa çıkmam üç dört saniyeden fazla sürmiyecekti. Gece tam üç defa odadan fırladım. Sabahleyin neş'e içinde uyanmıştım.

Dokuz buçukta kalkacak olan otobüsü kaçırmamak için sabahın saat beşinde gözlerimi açtım.

Otobüsün kalkma saati gelince ağzımda beş sentlik bir püro olduğu halde, durak mahallinde yer almıştım. Kendimi mesut hissedebilmem için eski kayıtsızlığımı takınmağa çalışırken yanıma elli yaşlarında çehresi kasvetli bir adam yaklaşarak elime bir broşür tutuşturduktan sonra, "Sen mağfirete nail oldun mu, evlât?" diye sordu.

Bu derece kederli çehre ömrümde görmemiştim. Bir seksen boyunda, yetmiş kilo kadar, sakallı ve nuranî yüzlü bir adamdı bu. Kilise mensubundan ziyade paraya muhtaç bir insan hâli olduğu için benden beş on kuruş istiyeceğini zannetmiştim ama bütün yaptığı elime o broşürü sıkıştırıp bana mağfirete nail olup olmadığımı sormak olmuştu. Broşürdeki hikâyenin başlığı "Alaycı takımına bir çift söz" dü. Misyoner tam adamına çatmıştı. Ne yapacağımı bilmiyordum. Şaşırmıştım.

Püromdan bir nefes çektikten sonra, "Hayır, olduğumu zannetmiyorum" diye cevap verdim.

Dindar adam, "Ben seni kurtarabilirim," diyordu.

"Evet ama on onbeş dakikaya kadar gideceğim," dedim.

"Ziyanı yok. Birini tam dört dakikada kurtardığımı hatırlıyorum."

"Eliniz çabukmuş. Peki benim kurtulmam için ne yapmam lâzım?"

"Ne mi? Hiç bir şey. Yeryüzündeki insanların ne kadar çabuk kurtulabileceklerini bilmiyorsun. Dünyada kurtulması imkânsız olan hiçbir adam yoktur. Ben de bir zamanlar ayyaşın biriydim. Pejmürde elbiseler içinde gezer, çekerdim kafayı. İskambil ve zar elimden düşmezdi. At yarışlarından çıkmaz, o gün şu kadınla, bugün bu kadınla düşer, kalkardım. Yapmadığım şey kalmazdı. Sonra değiştim."

"Neden değiştiniz?"

"Talih yaver olmayınca uykum da kaçmağa başladı. Kara kara düşünürken hakikata düşman olamıyacağımı anladım."

"Hangi hakikata?"

"Tanrının öğretmek istediği hakikata. Aslında kimse hakikatın düşmanı değildir. Neyin peşinde olduklarını bilmediklerinden akla sığmıyan şeyler yapmağa kalkarlar."

"Neyin peşindeler öyleyse?"

"Hakikatin, tabii. İskambil kartlarında hile yapan, kadınlarla düşüp kalkan, içen ve durmadan şu diyar bu diyar gezip tozan herkes hakikatın peşindedir... Bir yere gidiyorsun galiba oğlum. Nereye acaba?"

"New York'a."

"Hakikatin zerresi yoktur o şehirde. Son otuz sene içinde tam altı defa gittim.. İnsan değil New York'a, dünyanın öbür ucuna gitse hakikate ulaşamaz; zira hakikat böyle aranmaz. Evvelâ hal ve tavrı değiştirmek lâzım."

"Zor olmıyacağını tahmin ederim."

"Daha kolay şey yoktur dünyada."

"Nasıl olsa bir şey kaybetmem. Söyle bakalım insan nasıl değiştirir hal ve tavrını!"

"Fazla düşünceyi bırak inanmaya başlarsın."

"İnanmaya mı? Neye?"

"O da lâf mı? Aklına gelen her şeye. Sağa, sola, yukarı, aşağıya, doğuya, batıya, kuzeye, güneye, gözünün gördüğü, görmediği her iyi, kötü şeye. Yahut hiçbirine veya hepsine. İşte sır bu. Ben bunu buluncaya kadar tam elli sene yitirdim."

"Bütün yapacağım bundan mı ibaret?" diye sordum.

"Evet!" diye cevap verdi.

"Öyleyse kabul, ben de inandım."

"Sen de mağfirete nâil oldun, evlâd. Şimdi artık yalnız New York'a değil, her yere gidebilirsin. Korkma, önüne hiç bir mânia çıkmıyacak."

"Söylediğiniz inşallah doğru çıkar."

"Çok geçmez anlarsın."

Otobüs durağa gelmişti. İçine atladım. Allahın o sevgili kulu da camın önüne gelmiş gülümsüyordu.

"Sen kurtardığım adamların elli yedincisisin."

"Allah senden razı olsun. Küçük sır için de teşekkürler."

"Bir şey değil, yalnız inanmayı unutma!"

"Unutmam. İnanıyorum."

"Herşeye inanacaksın ama..."

Otobüs artık kalkmıştı.

İhtiyarı aldattığımı ve eski halime döneceğimi zannetmiştim ama çok geçmeden hakikaten mağfirete nâil olduğumun farkına vardım. Otobüs Salt Lake City'den ayrıldıktan sonra henüz on dakika geçmemişti ki sağa sola ve her şeye inanmağa başlamıştım. O gün bugündür her şeye ama her şeye inanırım.

SON

İÇİNDEKİLER

Yaz ayları ve güzelim beyaz at 3

Hanford yolculuğu 10

Nar ağaçları 18

Müstakbel şair mi? 30

Elli metre sürat koşusu 33

Eski usul bir sevdayla bir çift şiirin hikâyesi . . . 40

Hatip kuzenim Dikran 48

Kilise korosu 53

Canım sirk 62

Uç yüzücüyle üniversiteli bakkal 70

Ojibway kabilesinden "Lokomotif 38" adlı kızılderili . . 79

Bir Amerikalı seyyaha verilen babadan kalma nasihat . 88

Zavallı ve yanık Arab 90

Alaycı takımına bir çift söz 96

Şu sırada memleketimizi ziyaret etmiş olan William Saroyan, Bitlis'ten Amerika'. ya göçmüş bir Ermeni ailesinin çocuğudur ve asıl adı, Aram Karaoğlanyan'dır. İnsanlık Komedisi isimli romanının kitap ve film halinde gördüğü rağbete rağmen, onu asıl temsil eden ve şöhretinde başlıca rolü oymyan, Amerika'daki Ermenilerin, yani kendi çevresindekilerin hayatını anlatan hikâyeleridir.

Küçük hikâyelerden mürekkep gibi görünmesine rağmen, çocukluğuna ve ailesine ait hatıraları canlandıran bu kitabı aslındaki adını ve hüviyetini hiç bozmadan aynen dilimize çevirmeyi, onun sanatı hakkında tam bir fikir vermek için, en uygun yol saydık.

2 lira